REBREANU

opere

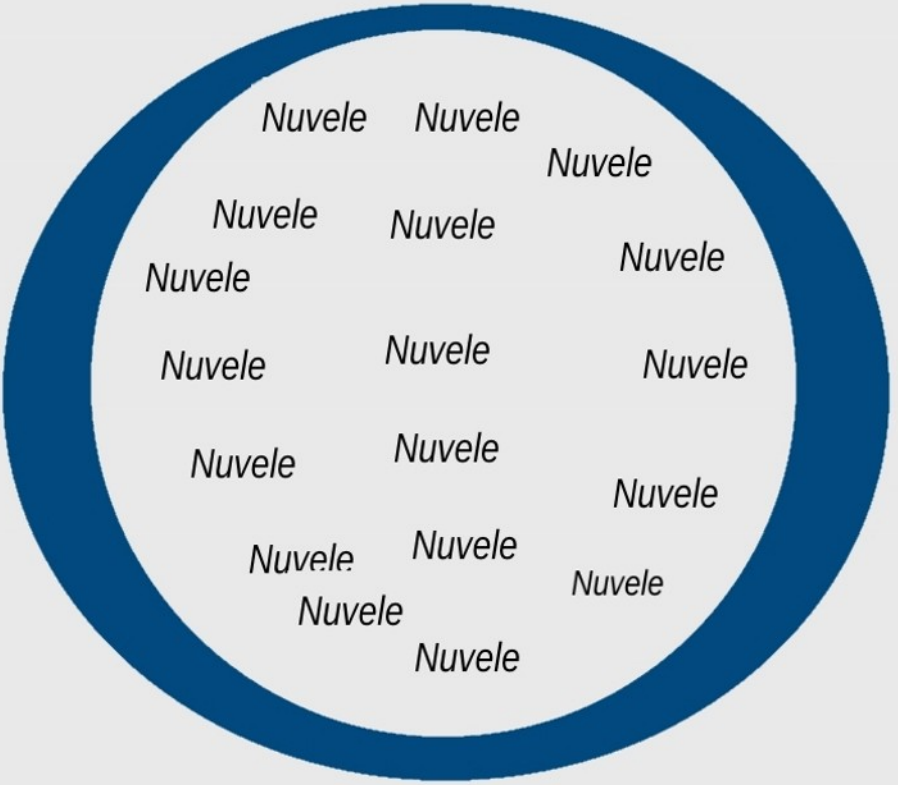

volumul I

Editura pentru literatură

1968

Liviu Rebreanu

OPERE 1

Text ales și stabilit,
note, comentarii și variante de
Niculae Gheran
și
Nicolae Liu

NUVELE

EDITURA PENTRU LITERATURĂ
București, 1968

C U P R I N S

GLASUL INIMII.....3
OFILIRE.....9
RĂFUIALA.....15
MARCSI.....29
OSTAȘUL.....34
DOMNUL CĂPRAR.....48
FRUNTAȘUL.....58
DOMNUL PLUTONIER.....70
CADETUL.....83
SUBLOCOTENENTUL.....96
DOMNUL LOCOTENENT.....109
DOMNUL IONICĂ.....127
HRUBA.....136

GLASUL INIMII

Spre seară, așa, când se împreună ziua cu noaptea, Codrea obișnuiește să se așeze pe pragul tinzii, să-și vâre luleaua de lut roșcat între măsele și să se certe cu baba.

— Hm... Măă... Ce știi tu și cu feciorii tăi?... Voi toți împreună nu faceți cât o ceapă degerată...

Baba îi cunoaște năravul și nu prea îl ia în seamă. Sprintenă, ca o fată mare, cu zbârciturile obrajilor rumenite de bujală, se învârtește pe lângă vatră, dă încoace, dă încolo, și-n cele din urmă răstoarnă pe crupător[1] o mămăligă aburoasă. Iar atunci și Codrea încetează cu cearta, se mulcomește. Își ascunde luleaua în chimir, se trântește bodogănind pe laviță, își face cruce de trei ori, creștinește, și prinde a îmbuca tihnit și cu chibzuială. După cină umflă iar luleaua, scormonește din foc un cărbune potrivit, pâcâie voinicește de câteva ori, slobozind fuioare groase de fum alburiu pe gură și pe nas și pe urmă se lungește în pat.

Într-un târziu, întreabă trăgănat, cu glas moale:

— Măi babă!...

— Haba, ghiujule[2]?

— Hm... Da' ce-o mai fi făcând Ionică?... Hai?

— Păi, Dumnezeu știe, măi moșnege...

— Da’ oare n-o fi flămând?

— Bunul Dumnezeu știe, că el ne poartă de grije la toți...

---

[1] *Crupător* (*cârpător*) - fund de lemn pe care se răstoarnă mămăliga.

[2] *Haba* (*aba*) - exclamație cu care se atrage atenția cuiva când i se vorbește; *ghiuj* - om bătrân, moșneag (neputincios).

Codrea se ridică repede, înțepat, scoate luleaua din gură și se uită lung și îngâmfat la babă. Pesemne nu-i sunt pe plac răspunsurile astea în doi peri. Buzele i se mișcă ticăind, ca și când ar bolborosi ceva, dar pe urmă se lasă iar pe spate, și nu rostește nici o vorbă. Cu ochii întredeschiși, împăienjeniți, privește cum clipocește jăratecul în vatră și nici nu bagă de seamă că luleaua îi scapă dintre dinți... Un horcăit rar, ușor, cutremură tăcerea bordeiului. În cenușă tăciunii mocnesc înăbușit. Un greier rătăcit se tânguie sub fereastră. Un câine latră răgușit undeva, departe... Baba Firoana se apropie tiptil de moșneag, îngrijorată să nu-l trezească, și-i dezleagă opincile...

Așa-i Codrea de-o vreme încoace. S-a obișnuit cu răsfățatul și gogolirile babei, ca copilul din leagăn cu țâța.

O jumătate de veac au petrecut în căsuța aceea dărăpănată, cu acoperișul petecit, țuguiat, pitită sub coasta de molifți din capul satului. Și au trăit... Au trăit și mai bine, și mai rău, dar mai mult tot bine. Baba se simțea mai prostică, mai tare la cap, și nu prea i se împotrivea. Își călca pe inimă chiar dacă nu i se părea ceva, și-l lăsa să se sfarme el din gură, să hăpăiască până s-o sătura. Numai câteodată îi treceau sulițe reci prin inimă și o podideau lacrămile... atunci când Codrea ocăra prea rău copiii... O durere năvalnică țâșnea din sufletul ei obidit, sângele începea să-i zvâcnească mai puternic în vine, fața ei pocită, gălbejită de vârstă și necazuri, ca frunza veștedă, se îmbujora de milă și de mânie, și ar fi fost în stare să-l și blesteme... Dar tot nu putea. Vorbele întretăiate i se muiau într-un plâns amarnic. Iar Codrea se cătrănea, că de ce își mănâncă ea zilele pentru niște copii ca aceia. El nu-i putea vedea-n ochi de urâți...

Era un moșneag sfătos Codrea, un moșneag înalt și drept ca un steag, cu ochii albaștri de femeie, limpezi și adânci. Două cete de cute mărunte îi porneau de pe opcina obrajilor și alergau de-a valma, încrucișate și încolăcite în sus spre gropile ochilor și-n jos spre colțurile gurii, unde

apoi se pierdeau în desișul perilor bătuți de brumă. Pe umerii lui lați și ciolănoși apăsa povara alor șaptezeci și doi de ani.

Odinioară Codrea credea că n-o să îmbătrânească până-i Prut și Șiret, așa era de zdravăn și de voinic. Pornirile zvăpăiate ale tinereții îl mânau tot înainte și-i dădeau puteri de uriaș. Un vuiet îi răsuna mereu în urechi, o învălmășeală de glasuri asurzitoare... răcnetul luptelor vieții. Și-i plăceau glasurile acelea încâlcite, îl fermecau și-l întărâtau. Se încumeta să se arunce tocmai în mijlocul vârtejului de trudă și, sau să-l spargă, sau să se prăpădească.

Doisprezece ani a slujit pe împăratul ca toboșar. A colindat câte țări și mări, s-a bătut cu „pământezul”, cu „burcușul”, odată a fost și prizărit[1] printr-un picior. Dar nicicând nu și-a pierdut voioșia. Numai în noianul primejdiilor i se răvenea sufletul.

Pe urmă a venit acasă. Ce odor de fetișcană mai era pe atunci baba asta Firoana!... Și pe urmă a avut copii; i-au năpustit neajunsurile. Pâinea ce-o mânca era străbătută de sudorile muncii necontenite. Truda și zoala[2] îi mistuiră puterile și poftă de viață. Seara, toropit de greutatea nevoilor, de multe ori gemea, urla de cruzimea traiului. Fiecare an, fiecare zi trăgea câte-o brazdă pe fața lui Codrea...

Dar au trecut toate, repede, ca și cum trece puhoiul. Copiii și-au căpătat aripi, s-au dus care-ncotro, și Codrea a rămas iar singur cu Firoana.

Puterile însă îi erau acuma sleite de crâncenia vremii. Mintea începea a-i zburda copilărește. Uitase multe din cele ce a pățit. Numele tovarășilor de la oaste, al orașelor, al superiorilor s-au spălăcit, i s-au șters din creieri. Unele visuri parcă le-a trăit aievea, unele întâmplări trăite parcă numai le-a visat. Vremea încurcă firele amintirilor și le

[1] Pipernicit, firav ; aici în sensul de lovit, rănit.

[2] *Zoală* - osteneală.

învâltorește după placul ei.

Astăzi Codrea nu-și mai aduce aminte că a fost toboșar. Nu, nici vorbă. Grenadir a fost, sau călăreț, dar totuși parcă grenadir. Și ce dragă i-a fost lui oastea! Acolo și-a prăpădit floarea vieții, acolo a dus traiul cel mai fără griji, cel mai ușor. O căldură priincioasă îl copleșește când se gândește la vremurile acelea. Închipuirea îi zboară vioi, grămădește întâmplări poznașe, răscolește și amestecă lucruri nemaipomenite. Nici stăvilile vremii, nici prăpăstiile mărginirii nu o pot opăci[1] în avântul ei năprasnic.

— Hm... Măă... Ce știți voi?... Eu când eram în oaste, mă!... Aia era oștire, nu ca azi...

O umbră de surâs batjocoritor se leagănă pe buzele lui supte. Bulbii ochilor îi năvălesc în afară. Obrajii se rumenesc în pripă. Și, semeț, cu glas trufaș, înălțat, povestește:

— Eram odată, mă, cu domnu căpitan al nostru... cu domnu căpitan Carlup... Așa, așa, Carlup îl chema... Eram în lagăr, mă, la pământez... Și iată că ne pomenim, mă, că ne atacă dușmanul și, cât ai bate-n palme, ne fură toți boii de la companie... Hei, să fi văzut voi atunci pe domnu căpitan! Era negru de supărat, mă, mai negru ca sumanu ăsta de pe mine... Hm... Și mi-era milă de domnu căpitan, că era om bun, Dumnezeu să-i dea sănătate de mai trăiește... Și mă pun eu, mă, și-mi acăț pușca pe umăr, și mă duc, bre, mă duc până ce dau de vrășmași într-o poiană. Da' erau mulți, mă... erau ca vreo cinci sute. Nu zic eu nimica, dar mă iau frumușel și m-ascund după o tufă. Și-ncep a trage, băiete, și trag, și trag, și trag... Și deodată văd, mă, că se sperie dușmanii și o apucă la fugă, mă, de se hurducă pământul sub picioarele lor... Da' bucuria lui domnu căpitan când și-a văzut iar boii! Măă! Era cât p-aci să mă înghită de voios... Și deodată își descinge sabia și mi-o dă mie. „Na, Costică! zice. De-acu înainte tu ești comandantul companiei!”... Așa,

[1] *A opăci* - a opri în loc, a împiedica.

zău, mă... Ia, vezi așa, dragii mei!...

O clipă pare că-i alt om. O undă de lumină senină plutește pe fața lui brăzdată. Se uită împrejur și-și întinde fălos ciolanele... Apoi, deodată tresare buimăcit, ca zguduit dintr-un vis. Își trece palmele peste frunte, ca și când ar vrea să împrăștie de-acolo niște gânduri posomorâte. Un văl întunecat de tristețe joacă înaintea ochilor lui... Bag seamă îi vin în minte feciorii și i-e rușine.

Șapte feciori a avut Codrea, că șapte feți-frumoși. Și toți șapte l-au făcut de rușine, toți șapte au fugit de la oaste, parcă a fost înadins. Să fi fost oricât de prăpădiți, oricât de becisnici, numai asta să nu i-o fi ticluit. Ce-i pasă lui c-au fost harnici, agonisitori, că s-au așezat bine, că și-au găsit neveste și frumoase, și lăptoase. L-au făcut de râs, l-au făcut de comedie la lume, fugind de la oaste. Și din pricina asta lui Codrea îi erau urâți, ca și când nici n-ar fi fost odraslele lui.

În sfârșit, i-a mai rămas unul, Ionică. Acesta era mezinul. Și a fost băiat bun totdeauna. I-au plăcut de mic copil poveștile ostășești. Asculta totdeauna cu ochii scânteietori cuvintele lui Codrea... Într-însul își pusese el toată nădejdea.

Dar iată că într-o seară, tocmai când se ciondănea cu baba, după cină, se aude un bocănit lin, slab în geam. Codrea pășește liniștit la fereastră și întreabă:

— Cine-i?

— Eu...

— Care eu?

— Ionică...

Mustățile moșneagului se zvârcoliră fioros de câteva ori, parcă le-ar fi zmucit o mână vrăjmașă nevăzută. Pe urmă iar întrebă:

— Ai fugit?

— Am venit...

Dintru-ntâi îi veni să-l gonească de lângă casa lui, să-l alunge în lume, ca să nu-i mai auză nici de nume. Dar

privirea lui încruntată rătăci spre babă. Nemișcată, cu doi picuri mari în colțurile orbitelor, ea nu îndrăznea nici să crâcnească. Dar durerea și iubirea ei mută îl înmuiară. Se scărpină în ceafă, înjurând printre dinți, ș-apoi se trânti pe pat și tăcu toată seara.

Ușa se deschise scârțâind și intră Ionică, smead, pleoștit, destrămat, ca o stafie. Se lăsă încetinel pe vatră lângă foc, și rămase acolo, tăcut, multă vreme. Baba, mototolită într-un ungher, plângea cu sughițuri. Apoi Ionică își sprijini capul în podul palmelor și începu să se jelească:

— Mi-era dor de-acasă... Că acolo-s numai străini, și străinii sunt răi, și nu le pasă de durerea ta, și te asupresc, și te batjocoresc, și...

Glasul lui, întrerupt când și când de sughițele bocite ale babei, răsuna duios în liniștea nopții. Codrea însă nu auzea nimic. Cu mâinile împreunate pe piept, zăcea neclintit, ca un mort. Iar după ce isprăvi feciorul, se întoarse către perete și zise aspru, poruncitor:

— Apoi mâine dimineață să te duci înapoi...

În zori, când căscă ochii, văzu pe baba Firoana, cu ochii înecați în lacrămi, zgândărind la foc, în vatră. Codrea se uită repede împrejur.

— S-a dus? gâlgâi răgușit.

— S-a dus.

O fulgerare dureroasă i se înghesui prin inimă, un val rece îl zgudui prin tot corpul. Vru să spuie ceva, dar nu putu scoate nici un glas omenesc. Numai un hropăit lung îi izbucni din adâncul sufletului.

În bezna ființei lui tulburate se petrecu atunci o schimbare mare, nelămurită. Se zbătea cu o droaie de gânduri și nu le putea desluși. Și din frământările astea mute izvorâră deodată doi stropi argintii, cari se rostogoliră repede peste cutele feței, la vale. Iar stropii îi ardeau pielea, îi ardeau sufletul.

E cam mult de-atunci. Acuma Ionică e însurat... însurat bine, ca și ceilalți șase. Codrea însă a slăbit rău. De-abia

mai poate ieși câteodată din bordei. Și-l mănâncă și tusa. Dar sufletul lui e tămăduit. Nici o grije, nici o supărare nu-l mai necăjește.

În sărbători, când e vremea bună, iese în grădiniță, sub un paltin bătrân ca și dânsul, și povestește vecinilor, care se strâng bucuroși în jurul lui... le povestește pățanii năzdrăvane de pe vremea când slujea la împăratul...

— Hm... Măă... Am fost noi odată la manevre, mă, da' departe, tare departe... Am umblat atunci și pe la marginea pământului... Da-i frumos pe-acolo, bre... e numai nisip... nisip mărunțel-mărunțel ca macu... Hm... Așa, mă!...

„Lucefarul", nr. 21, 1908

OF LIRE

Soarele zâmbea... Mănunchiuri de raze aurii se întreceau prin văzduhul înveselit, mângâind pământul crăpat de dogoreala zilelor trecute, răsfrângându-se zglobii în oglinda râului ce încinge satul ca un brâu de argint.

Un iaz tare și nou închidea calea apei neobosite. Valurile oțeloase se năpusteau mugind asupra zăgăzuirilor căptușite cu bolovani, le hurducau, le pălmuiau, apoi, neputând să le biruie, se aruncau turbate pe scândurile lucioase la vale și se prăbușeau în vârtejurile adânci ale hâlboanei[1]. Zdrobite, răcnind de mânie, se zvârcoleau în brațele vojului, pe urmă scăpau trudite și alunecau gâlgâind pe prundișul arămiu...

Din jos de iaz, la marginea râului, Saveta prundarului se închină de două ori spre oglinda încrețită a apei, ș-apoi, cu cofele pline, cu ochii în pământ, încordată ușor sub povară, se îndreptă spre pârleazul din fundul grădinii. Lângă gardul de nuiele poposi oleacă. Brațele îi căzură moarte de-a lungul trupului, capul îi căzu pe piept, iar sub dunga neagră a genelor îi răsăriră câțiva picuri mărunți de lacrămi, care se scurseră domol pe obrajii plini și îmbujorați. Și așa rămase un răstimp, pierdută. Apoi privirea i se îndreptă spre turnușoarele de spumă ce tropăiau în hâlboana iazului. În creierii ei prinseră a se vălmăși o sumedenie de gânduri ciudate, niște gânduri de cari îi era groază, care o chinuiau, dar care totuși o ademeneau neîncetat de o vreme încoace... Într-un târziu se dezmetici și, cu o sforțare cruntă, își curmă plânsul. Dar când ajunse la căscioara țuguiată și

[1] *Hâlboană* - bulboană.

intră în pridvor, lacrimile o pridiră iarăși, pe-a furișul.

Mă-sa, o femeie vânjoasă, c-o gură ca melița, suflecată până-n genunchi, văzând-o pleoștită și bocită, se cătrăni foc, și se răpști[1] la ea:

— Ce-i cu tine, fato?... Ce te tot bocești parcă te-ar fi părăsit mirele?...

Saveta tresări spăimântată și de-abia putu bâlbâi câteva vorbe zdruncinate. Lacrimile însă începură a-i curge și mai năvalnic.

Mama se uită mirată la fată. Dintru-ntâi vru s-o ocărească, să-i scoată nălucirile din cap. Dar când îi văzu ochii stinși, obrajii arși, când o văzu atât de posomorâtă, o cuprinse mila, parc-ar fi înțeles durerea mută ce se alină în lacrimile acelea. Și glasul i se înmuie, privirea i se îndulci:

— Spune-mi, draga mamii, spune-mi mie, ce te doare?...

Fata se opri în prag, stătu o clipă pe gânduri, apoi răspunse cu glas năbușit:

— Nimica, maică... Nimica... Zău, nimica...

Mama privi lung în urma ei, clătină din cap și bombăni îngrijorată:

— Are ceva... de bună seamă are ceva fata asta...

În porumbiștea din dosul casei Saveta se opri. Întrebarea mamei îi răscolise deodată toată durerea. Simțea limpede cum i se îngreunează mintea, cum îi lâncezește sufletul. Genunchii începură a-i tremura.

Se lăsă jos și-și lipi fruntea de pământ. Lacrimile îi secaseră. Numai oftări adânci se mai desprindeau din pieptul ei rotunjor, oftările plânsului uscat, care sugrumă sufletele. Părul ei bălan se zbătea ca peștele lângă corpul întins între mușuroaiele firelor de păpușoi.

O adiere blândă, lină se furișă printre foile jumătate verzi, jumătate galbene ale porumbului. Spicele fâșiau tainic și-și plecau capetele, ferindu-se de căldura soarelui, care prinsese a le înțepa. Și, din freamătul frunzelor-sulițe, parcă

[1] *A se răpști* - a se răsti.

i se deslușea o povestire urâtă.

Pe Saveta o cutremură un fior de fierbințeală din creștet până-n tălpi. Buzele ei stinse, învinețite murmurară trăgănat:

— Nu se poate... nu se poate...

De trei săptămâni îi furnică în urechi un gând, de când îi spuse Florica pădurarului că feciorul popii se însoară, feciorul cel mai mare, cel de se face doftor, cel care... Când a auzit asta a simțit că i se înfige o săgeată otrăvită în inimă.

„Dacă e adevărat, mă arunc în hâlboana iazului”, își zisese dânsa atunci, și de-atunci o muncește mereu gândul acesta.

Privirea i se tulbură, sângele îi clocotește în vine când se gândește la ceea ce îndură ea de-atunci. Își încleaștă degetele în păr, se zvârcolește deznădăjduită pe bulgării sfărmicioși de pământ și se blestemă într-una și-și zice:

„Te-a bătut Dumnezeu, nerușinato, fiindcă ai păcătuit...”

Dar apoi, repede, fără nici o trecere, o năpădesc alte amintiri, lumea i se pare că se înseninează, și-i pare rău că-și afurisește iubirea. O rază dulce de nădejde îi pătrunde prin creieri, îi rânduiește gândurile învâltorite. Și vuietele năprasnice încetează, înfrânte de adierea trecutului, care i se desfășoară ca o poveste frumoasă, fermecătoare...

...Era spre toamnă atunci... era pe vremea secerișului, întocmai ca și astăzi. Ea încă nu împlinise șaptesprezece ani. De-abia în vara aceea începuse a merge la horă. Și-i ziceau oamenii „frumoasa lui Ion Prundarul”... Așa-i ziceau.

Și s-a întâlnit pe câmp, venind de la holdă, s-a întâlnit cu feciorul popii. Și feciorul popii era boier... boier mândru... Ea i-a dat bineț, cum se cuvine, iar el i-a mulțumit și-a întrebat-o dacă nu i-e frică seara pe hotar. Dar încă nu era seară, și ea a râs și i-a răspuns că nu i-e frică și că încă nu e întuneric. El însă a zis că ba, se-ntunecă, și că are s-o însoțească până-n sat, ca să nu-i fie frică... Și ei îi era tare rușine, și de rușine ce-i era la început, de-abia putu să

bolborosească ceva.

Pe urmă totuși s-a îmbărbătat, căci boierul era tare vorbăreț și știa povesti multe lucruri vesele, de cari trebuia să râdă cu hohot, și altele duioase, de cari îi venea să plângă. Ș-apoi avea boierul un glas moale, moale ca mătasa, care te mângâia și-ți încălzea inima. Și avea niște ochi mari, negri, cu sclipiri ademenitoare, și pe obrazul stâng, într-un drept cu mustăcioara de-abia mijită, un semn cât un pui de linte. Și-i sta tare bine așa...

Și a tot povestit boierul... a povestit și nu i-a stat gura nici o clipă. I-a spus c-a isprăvit cu învățătura și acuma se face doftor... Și ea îl asculta bucuroasă, și ar fi dorit să fie cât mai lung drumul până în sat...

Apoi, într-un loc, boierul s-a oprit... s-a oprit tocmai sub părul cel pădureț din livada lui Siminoc. Pe jos era prund de pere sălbatece, mărunte și galbene ca turta de ceară... Și s-a oprit și Saveta, cu toate că ceva îi spunea să nu se oprească... Ș-atunci boierul a tăcut și a luat-o de mână. Și mâna lui era suptă și rece ca o steluță de zăpadă.

Saveta tremura... tremura ca varga de mesteacăn, și inima îi zvâcnea nebunește. Și feciorul popii a început a-i șopti vorbe dulci. Ea nu înțelegea rostul vorbelor lui, dar glasul îi mângâia sufletul ca o sărutare de mamă... Și feciorul popii a cuprins-o de mijloc... Ea a dat să-l respingă și i-a zis cu voce răgușită: „Boierule, fii bun și mă lăsa-n pace”... Dar el a strâns-o și mai pătimaș în brațe și a sărutat-o pe buze. Și-n minutul acela a simțit Saveta că deodată tot sângele i se aprinde, că o pătrunde o fierbințeală mare, că îi cad în jos brațele... Și feciorul popii a putut face cu dânsa orice, căci dânsa nu i s-a mai împotrivit...

Era noapte cum se cade când a ajuns acasă și mă-sa a certat-o... a certat-o ca pe-o slujnică. Atunci ei nu i-a păsat de dojană și nu s-a spăimântat de cuvintele de ocară. Acuma însă îi răsună în urechi ca o vijelie:

— Ia seama, fato, ia seama! Să nu-mi aud vorbe slabe pe

urma ta! Să nu te pângărești, să nu-mi faci rușine, că de mi-i face, cu mâinile mele te-oi sluți, și, slută, te-oi goni din ograda mea, să te duci încotro te-or duce ochii, să cerșești pomana oamenilor fără milă și să nu-ți mai aud nici de nume!...

Și a doua zi Saveta iar s-a întâlnit cu feciorul popii. Și dacă nu-l vedea două zile, Saveta nu mai avea hodină. Și odată, când feciorul popii plecase de-acasă pentru o săptămână, Saveta s-a îmbolnăvit și s-a topit ca o floare neudată...

Ca niște fulgerări senine i se perindă acuma toate prin minte. Și fața parcă i se mai îmbujorează, parcă-i vine iar poftă de viață.

Dar gândurile triste o cotropesc iar numaidecât, și sufletul ei amărât se zbuciumă, se prăpădește în prăpăstiile ce i le arată ziua de mâine. Își aduce aminte cum o ocolește acuma când o întâlnește pe uliță, cum se întoarce pe altă parte și se face a n-o auzi când îi dă binețe, cum e mai străin ca cel mai rău străin. Și inima stă să-i pleznească de durere. Și nu mai îndrăznește nici să nădăjduiască măcar că zvonurile despre însurătoarea lui să fie numai clevetiri.

Ar vrea totuși să mai dea o dată față cu dânsul, să-și citească din ochii lui osânda. Și a fost de vreo câteva ori... a fost până la poarta ogrăzii popii, dar n-a fost în stare să puie mâna pe clanță. O prididea plânsul, cuprinsă de sfială și, buimăcită de rușine, de-abia putea să se târască până acasă...

Apoi iar caută să se mângâie... Da, așa trebuia să se sfârșească dragostea ei păcătoasă. Așa i-a fost scris, pesemne. Ea nu-i de seama lui. Ea e proastă și săracă. Ea i-a fost numai o jucărie, o petrecere de vreme. El e boier. El trebuie să-și ia nevastă o cucoană... Dar deodată se oprește și se întinde, parcă s-ar împotrivi unei puteri vrășmașe.

„Nu-i adevărat!... Nu-i adevărat!“...

Și-i vine să strige în gura mare, s-o audă toată lumea, că asta nu se poate, că asta-i o rușine grozavă... Vorbele i se

îngrămădesc în gât și nu le poate rosti, cu toate că simte cum o sugrumă.

Soarele se grăbește cu pași de uriaș spre sfințitul roșu ca sângele. Rătăcește o clipă printre piscurile rumenite ale munților, apoi se scufundă încetinel, împroșcând o ploaie de lumină ruginie pe coamele dealurilor din față.

În casa lui Ion Prundaru, la lumina înăbușită a unui opaiț, oamenii s-au așezat la masă. Toropiți de munca zilei, mănâncă lacom și tăcuți. Numai zăcănitul lingurilor de lemn și țupăitul buzelor se aude din când în când.

Pe la sfârșitul mesei însă inimile se dezmorțesc. Deodată, prundarul își înalță glasul:

— Duminecă se cunună feciorul popii...

Un moșneag alb ca oaia, cu obrajii pământii, icnește ceva și clatină din cap. O femeie ciupită de vărsat își proptește lingura de ghizdul[1] blidului și se uită întrebătoare împrejur.

— Să-i dea Dumnezeu noroc și fericire, că-i om bun și milostiv, zice iar prundarul, ștergându-și mustățile.

Saveta se scoală tremurând de pe laviță. Fața ei e galbenă ca frunza veștedă de frăgar[2]. Iese din casă cu pași rătăcitori și i se pare că se năruie casa în urma ei...

Din dosul unui deal răsare luna și se înalță zgribulită, ca un sloi de gheață, în văzduhul înstelat. Un paianjeniș de lumină albă, rece, se așterne peste desișurile codrilor adormiți.

Pe cărarea din porumbiște, Saveta aleargă ca o smintită spre iaz. Țărâna scârțâie dureros subt leopăitul picioarelor ei desculțe. În buruieni, licuricii sclipesc ca niște punctulițe verzi, ca niște ochi vrăjmași, înfuriați...

Și râul mugește înfricoșător în bezna nopții. Un vânt rece, umed, învâltorește luciul oțelos. Zbârciturile argintite se

[1] *Ghizd* - împrejmuire care formează îngrăditura unei fântâni de la pământ în sus; aici: marginea, buza blidului.
[2] Dud.

leagănă, se încurcă și se sparg. O mogâldeață ciudată se zvârcolește în apă câteva clipe, făcând-o să bolbocească. Valurile nemiloase o înhață repede și o aruncă pe iaz la vale, în mijlocul vârtejului spumos și alb ca laptele strecorat. Vârtejurile o leagănă, o apasă la fund, apoi iar o scot, o zvârle la mal și o acoperă cu nisip mărunt, ca pânza zăbranicului.

Luna zâmbește ca un om nepăsător și se ascunde la spatele unui nour negru ca jalea.

„Lucefarul”, nr. 24, 1908

RĂFUIALA

1.

Primenit de sărbătoare, gata de mult de ducă, Toma Lotru ședea mototol pe laviță, cu coatele răzimate de marginea mesei, cu obrajii scufundați în găvanele palmelor, privind țintă la un ochi de fereastră pe care gerul de astă-noapte zugrăvise sumedenie de figuri de gheață, ciudate și întortocheate, ca visurile urâte ale unui om necăjit. Își bătea capul să le slovenească... Iată, colo-n mijloc, o minune mândră și mlădioasă, un trup frumos de femeie, proptit, și-n dreapta, și-n stânga, pe două matahale șterse și prelinse. Și jur împrejur se încolăcesc de-a valma iezme pocite, subțiri, dintre cari se desprind și se împletesc, în rotogoale răzlețe, cununi de gheață argintie... Toma părea că începe să înțeleagă rostul acestor chipuri. Își încruntă sprâncenele, ca să le pătrundă mai bine, dar atunci un strop lat de apă se dezghiocă de sub pervaz, se prăvăli în cârligături mărunte peste miezul geamului și, deodată, toată icoana se mânji și toate florile se schimonosiră...

Toma clipi vajnic de două ori, dezvălind doi ochi mari de cărbune stins. O fulgerare de pară lucitoare îi învioră o clipă privirea, o licărire de mânie pătimașă, care însă se înecă îndată în nedumerirea ce-i ținea încătușat sufletul. O oboseală i se strecură prin mădulare. Simțea că îi țâșnește ceva din inimă, ceva nedeslușit încă, asemuitor și cu durerea, și cu mânia.

Și-n răstimpuri își cântărea nevasta prin păienjenișul pleoapelor întredeschise. O vedea așa, ca prin ceață,

sprijinindu-se cu o mână de colțul mesei, îmbrăcată în haine frumoase sărbătorești, și i se năzărea că vede o păpușă de marmoră în fereastră, floricică ajunsă de rouă...

Îi era tare dragă Rafila, mai dragă ca ochii din cap. A luat-o săracă, numai cu cămașa de pe ea, dar a trebuit s-o ia, că de n-ar fi luat-o, și-ar fi făcut seama. N-a văzut el atunci nimic și n-a vrut să audă nimic. Îi era dragă Rafila și nu-i păsa de nimica.

Rafila a lăcrimat mult, foarte mult, când au făcut tocmeală. Era fată orfană, crescută și îmbrăcată din mila oamenilor, obișnuită de mică cu plânsul. Plânsul îi fusese în viață toată mângâierea, și în bine, ca și în rău. A mai slujit pe unde a apucat, și așa, încetul cu încetul, s-a pomenit fată mare, frumușică și sprintenă. Flăcăii toți o iubeau, și ea era blândă și bună cu toți, dar tot satul știa că numai cu Tănase Ursu se înțelege ea și se potrivește, cum se potrivesc două turturele.

A plâns mult Rafila când a făcut tocmeala cu Toma Lotru, și de la tocmeală până la cununie nici nu i s-au zvântat lacrimile. Măcar că Toma era flăcău voinic și bogat, iar Tănase sărac ca degetul...

Toma a făcut, de dragul Rafilei, nuntă mare, cum rar se pomenește. Dar Rafila nu înceta de loc cu plânsul... Și când statură înaintea altarului, când îi puse popa să zică sfântul jurământ, cu trei degete, pe sfânta cruce, Rafila a început să se bocească, de-i tremura și cununița de flori din cosițe. Și toate femeile au plâns de mila ei, încât s-a cutremurat biserica de jale... Mai mult a semănat cununia aceea a prohod decât a nuntă... Și toată lumea se mira și se minuna, numai Toma nu se sinchisea de nimic, căci lui îi era tare dragă Rafila...

Și a trecut de-atunci un an de zile... O seamă de oameni spuneau că trăiesc bine, ca o pereche de porumbei, iar alții zvoneau că nu se prea învoiesc la toate, cum ar fi să se învoiască un bărbat tânăr cu o femeie tânără.

Rafila se topea pe zi ce mergea, cum se topește omul de

omăt în bătaia razelor de soare. Îi pieriseră bujorii din obraji, era albă ca peretele. Totuși, acum, de când s-a măritat, n-a mai văzut-o suflet de om plângând. Numai Toma o vedea adese cu ochii înroșiți, însă când da el s-o întrebe, ea începea a zâmbi, și astfel Toma nu mai îndrăznea s-o necăjească. Cu toate că și lui i se părea că zâmbetul acela prea seamănă a plâns.

Îi era tare dragă Rafila, și, în sfârșit, a băgat de seamă și el că se veștejește și se ofilește ca o floare gingașă copleșită de buruieni. Și, de la o vreme, a început să se gândească și să se neliniștească din pricina aceasta.

Apoi, într-o clipă nenorocită, i-a venit în minte un nume, un nume ca oricare altul, dar ale cărui slove îi înțepară auzul ca niște ace aprinse: „Tănase Ursu!“

Și, deodată parcă i s-ar fi făcut lumină în creieri. Părea că începe să înțeleagă multe lucruri pe care nu le înțelesese până acum.

În clipa aceea, însă, a simțit în inimă zvâcniri viforoase, a simțit că toată mintea i se tulbură ca o baltă în care se scurge un pârâiaș nămolos.

Îi veni să se izbească cu capul de pereți când își aduse aminte de bocetele celea nesfârșite, când își aduse aminte cum n-a pus el seamă atunci pe bocetele acelea. Pentru ce nu și-a cătat el de cap dacă a știut ce știa toată lumea?... Bag seamă, i-a luat Dumnezeu mințile.

Dar îi era dragă Rafila ș-acum, poate mai dragă de cum i-a fost, și simțea că mai degrabă ar face moarte de om decât să se despartă de ea.

Umbla ca un smintit și nu îndrăznea să se apuce de nimic. Era voinic ca un brad și se temea de toate umbrele, și totuși alerga nebun după umbre.

Se scula în miez de noapte și pleca. Spunea că se duce departe... Și-n capul satului se întorcea peste câmp, sărea garduri, trecea prin grădini ca un hoț, până ce ajungea iar în ograda lui. Ș-aici se dosea să nu-l vadă nimeni, ca un copil care a făcut ceva rău, și sta tupilat toată ziua și

pândea, așteptând să vadă ceva, să vie cineva. Îl apuca seara nemâncat și nebăut, dar el nu se clintea din loc... Târziu, după ce se încredința că n-a văzut nimic bănuitor, se strecura iar pe unde a venit, cu același gol în suflet, cu aceeași dorință să afle ceva. Îi părea bine că n-a găsit nimic, dar îi părea și rău. Ar fi vrut parcă să dea peste ceva, să puie mâna pe ceva, ca să știe lămurit...

Și așa hoinărea neîntrerupt, când pe urmele lui, când pe urmele ei, totdeauna degeaba. Din toate alergăturile aceste n-a putut scoate nimic... Se chinuia și se frământa, nemaiștiind de ce să se apuce, simțind numai curat că o mână vrăjmașă îl împinge tot înainte și că îmboldirea aceasta nu-i lasă odihnă.

Din om vesel, ce fusese până atunci, se făcu închis ca vremea de ploaie. Nu se mai arăta printre oameni, iar dacă-l cerceta cineva, nu mai știa ce să spună, căci îi era frică să nu se dea de gol. I se părea că toate cuvintele îi sfâșie inima; din toate vorbele înțelegea vicleșuguri care se potriveau de minune cu starea lui, care poate erau rostite anume ca să-l batjocorească pe el. De multe ori îi trecea prin cap să se depărteze, să-și ducă pe Rafila undeva, unde să nu i-o zărească ochi omenesc, să nu i-o poftească nimeni, să nu i-o pângărească nici un gând străin...

Ș-acuma, iată, totuși vrea să meargă cu Rafila la o nuntă. Acuma vrea să-i dea drumul, să i-o vadă toată lumea. O duce el singur să se întâlnească cu Tănase.

„Da, își zicea el, căci Tănase are să fie și el la nunta aceea, mai ales dacă știe că și Rafila va fi acolo... Că Tănase-i holtei, el se duce la toate nunțile...”

Nici nu-și mai putea da seama cum s-a putut întâmpla una ca asta, măcar că numai ieri s-a petrecut... Își aducea aminte că au venit doi călăreți, au venit și l-au poftit la nuntă. El s-a codit cât s-a codit, dar călărețiii nu i-au dat răgaz, și-n sfârșit, a trebuit să le făgăduiască c-or merge negreșit, și el și Rafila.

— Așa da, firește c-așa! i-a zis atunci unul. Așa se și cade

că, vezi, mirele nostru ți-a fost cel mai bun prieten în holteșie[1]!

— Și mi se pare că sunteți și ceva neamuri... așa, mai de departe, a adăogat cellalt.

— Apoi să veniți nesmintit, să nu cumva să faceți să nu veniți, că s-ar supăra tare rău mirele...

Toma s-a uitat atunci cu coada ochiului la Rafila și a văzut că ea zâmbește. Îi era pe limbă să întrebe de Tănase. Dar totuși n-a îndrăznit, i-a fost rușine, și a zis cu glas domol:

— Ne-om duce de bună seamă, puteți fi hodiniți!

I-a părut rău, atunci, îndată, că a făgăduit și, după ce au ieșit călărețiii din casă, sta gata să fugă după ei și să le spuie că nu s-or duce, mai bine orice...

Toată noaptea s-a zvârcolit în pat, parc-ar fi fost culcat pe jăratec. Toate bătăile de cap, toate chinurile ce le îndura de o vreme încoace l-au năpădit deodată și l-au gâtuit de parcă să-i scoată sufletul. În urmă, sleit de oboseală, a adormit hotărât să nu se ducă la nici o nuntă...

Dar a doua zi, când era de mers, și-a schimbat gândul.

— Să ne gătim, Rafilo, zise alene către nevastă-sa, că-i vremea să plecăm!

Rafila parcă știa ce gânduri îl toropesc și se uită la el plină de mirare:

— Ne ducem?

— Vezi bine c-om merge, dacă le-am făgăduit! răspunse Toma buimăcit, întorcându-se în altă parte.

— Fie cum vrei tu, Tomo! bâlbâi Rafila.

În sufletul lui Toma se aprinse o poftă nebună să dea față cu dușmanul, să se învrăjbească cu toată lumea...

Și s-a îmbrăcat în hainele cele frumoase, în haine noi, cusute toate de mâna Rafilei. Și-n vremea aceasta nu și-a luat de loc ochii de la nevastă-sa. O pironea cu privirea, parc-ar fi vrut să-i citească gândurile cele mai ascunse. Dar

[1] *Holteşie* (*holteie*) - timpul cât este cineva holtei; burlăcie.

Rafila se îmbrăca și ea repede, tăcută, și pe fața ei nu se deslușea nici bucurie, nici întristare...

Ș-acum, de când tot stau așa, gata de ducă, Toma parcă aștepta să zică ea ceva, să-l roage poate, iar ea tăcea și aștepta smerită și liniștită, ca un boboc de vâzdoagă[1] în oala de lut, și-n loc de bucurie, parcă o umbră de plâns îi îmbrobodea obrajii de zăpadă.

În sfârșit, Toma totuși gemu:

— Mergem, Rafilo?

— Cum crezi tu că-i mai bine, răspunse nevasta cu glas stins.

— Dar dacă ești îmbrăcată?

— Iar mă pot dezbrăca...

El o privi-n ochi și băgă de seamă că buzele ei, subțiri și umede ca două vrâstuțe[2] de sânge, tremurau.

S-a sculat ca trăsnetul, și-a încheiat sumanul la gât și a pornit îndată:

— Haidem!

În mijlocul uliței însă își aduse aminte că și-a uitat acasă ciomagul. Se întoarse fugă, bodogănind printre dinți:

— Semn rău!

Rafila îl aștepta în uliță... O răpăială de omăt se cernea prin văzduh, învâltorită când și când de suflări tăioase de vânt. Fărâmituri de zăpadă, mărunte și înghețate, o izbeau în obraji și-i alunecau în jos pe piept. Își duse mâna la ochi, ștergând câțiva picuri ce i se încurcau printre gene... Un fior rece o cutremură... Se simțea atât de stingheră în lume lângă acest bărbat, de la care nu și-a auzit nici un cuvânt dulce, a cărui dragoste și dezmierdări o înfricoșau. Și, aducându-și aminte în treacăt de cellalt, de mângâierile lui, de bucuriile și de fericirea lor de odinioară, viața ce trebuia s-o ducă acum îi părea mai neagră ca moartea.

---

[1] Plantă decorativă, cu tulpina dreaptă şi ramificată, cu flori mari, galbene.

[2] *Vârstă* - dungă.

Toma veni gâfâind din casă, în mână cu un băț de cireș, încrestat cu flori. Văzându-l, Rafila simți că i se sfredelește un fior de groază în inimă...

2.

În toiul veseliei, toată casa clocotea ca un coș de albine când se apropie vijelia.

O ploscă înfloritră trecea repede din mâna în mână, când stoarsă, când iar plină. Nuntașii, cu fețele învăpăiate, cu glasurile răgușite și aspre, horeau un cântec, înăbușind aproape de tot îngânatul viorilor celor patru lăutari cocoțați pe vârful unui lădoi, după ușă. Bucătăreasa, suflecată până în genunchi, cu obrajii roșii și arși ca pojarul, c-o lingură uriașă de lemn în mână, se învârtea în răstimpuri pe lângă mesele încărcate de mâncări și băuturi alese, chiuind și tropăind în hohotul oaspeților. La vatră, o țigăncușă toropită și uscată bătea și ea când și când din picioare, scotocind prin oalele înșirate pe muchea cuptorului.

Acum se ridică Toma din capul mesei și, întorcându-se către nașul cel mare, închină cu glas potolit:

— Să-ți dea Dumnezeu sănătate și viață, să mai poți sărbători multe zile de praznic! Și să ție Dumnezeu pe finii d-tale, să trăiască și să-mbătrânească și să se aibă dragi... mai dragi de cum se au alții!

— Mulțumim, Tomo! Să trăiești și tu și să-ți trăiască și nevasta! Să vă dea Dumnezeu noroc și bucurie! răspunse nașul cu glas înălțat, apoi, după o scurtă tăcere, adăogă mai domol: Ți-a dat Dumnezeu o femeie ca un înger, numai să fiți sănătoși...

Toma îi aruncă o privire nedumerită, parcă i-ar fi fost teamă că-l ia peste picior.

— Numai să vă ție Cel-de-Sus pacea și liniștea casei! urmă nașul tot mai încet, și vorbele lui erau călduroase și blânde, ca un vânt moale de primăvară.

— Așa, așa, făcu Toma aducând repede gârliciul ploștii la

gură și trăgând o dușcă zdravănă. Așa!... Femeia-i bună, numai Dracu-i rău!

Și începu a râde gros, ștergându-și buzele și mustățile cu mâneca cămășii.

Se arăta voios, ca un copil neostoit, dar de câte ori se deschidea ușa, se cutremura și se înfiora, parcă l-ar fi mușcat un șarpe. Simțea și știa hotărât că trebuie să mai vină cineva...

Cât fusese drumul de lung, din Măgură și până aici, s-a tot frământat. Îl vedea parcă pe Tănase venind într-un ropot pe urma lor și se uita deseori îndărăt, dacă nu-i ajunge din urmă. Nevăzând nimic, se mângâia, zicându-și că Tănase o fi luat-o înainte...

În creierii lui se plămădeau fel de fel de gânduri, se învălmășeau fel de fel de planuri. Un glas îi șoptea parcă neîncetat cuvinte urâte, îl întărâta, făcându-l să-și grăbească pașii...

Când au ajuns la casa cu cinstea, s-a mirat grozav căci Tănase nu era acolo. S-a uitat cu de-amănuntul împrejur, dar nu l-a zărit... În clipa dintâi a simțit parcă un fel de durere, dar apoi a tresărit ca deșteptat dintr-un somn adânc, și o adiere caldă i-a netezit inima, ca și când i s-ar fi luat o piatră de moară de pe suflet. A răsuflat o dată din greu, uitându-se în grabă, pe-a furișul, la Rafila. Femeia era ca marmora...

Totuși, după ce s-a mai dezmeticit puțin din bucuria dintâi și a început iar a se gândi, a simțit că Tănase tot o să vie, și-l aștepta cu tot dinadinsul, cum așteaptă oamenii cei bătrâni și neputincioși moartea.

Și pe la sfârșitul mesei, când era veselia mai aprinsă, iacă, se deschide ușa, și în prag se ivi Tănase.

Era un flăcău înalt și drept ca lumânarea, cu o mustață neagră-cărbune, răsucită ca sfredelul, cu ochi mari și dulci, ca de copil nevinovat.

Dădu binețe și se așeză tocmai față-n față cu Toma.

— Să dea Dumnezeu bine, Tomo!

Toma dârdâi apucat de friguri. I se părea că deodată toată casa începe a se învârti nebunește, sălbatec, numai ei doi, el și cu Tănase, rămân neclintiți, privindu-se cu priviri ucigașe.

— Pozna l-a adus aici... pozna, de bună seamă, murmură Toma.

Și de-acum încolo tot cheful i s-a dus, ca și când i l-ar fi luat cineva cu mâna. Fața i se încruntă repede, apoi i se îngălbeni ca unui mort. În zăpăceala ce-l cuprinsese, se ridică fără veste, cu gândul să iasă afară, dar, rușinat de slăbiciunea aceasta, se grămădi îndată iarăși pe laviță.

Îi veni în minte femeia. Își plecă fruntea și, așa, se uită la dânsa. Două pete de sânge se revărsaseră pe obrajii Rafilei, și-n ochii ei, ațintiți asupra lui Tănase, lucea o văpaie neobișnuită.

În mintea lui Toma acum începură a se învâltori și a se zbate toate planurile făcute până aci, ca un șivoi de flăcări învrăjbite. Încet-încet, simțea cum se încheagă toate într-un mănunchi de foc, care-l îndeamnă și-i dă putere... Cu buzele învinețite, bombăni iar ca prin vis:

— Pozna l-a adus aci... pozna, de bună seamă...

Tănase râdea văzându-l atât de încurcat, iar râsul acesta îl durea pe Toma, parcă i-ar fi străpuns carnea cu cuie ruginite.

— Noroc, Tomo! strigă apoi Tănase iar, în gura mare. Ați mai venit și voi?

Toma nu răspunse nimic. Auzise limpede glasul, dar cuvintele îi sunau neînțelese, ca dangătele clopotelor trase în dungă... Deodată însă prinse o voce moale ca mătasa, o voce subțire și blândă ca o mângâiere de dragoste:

— Am venit, Tănase, și noi, la nuntă... Da' și tu ai venit?

Era glasul Rafilei.

— Apoi ce să mai facem? Ia-așa, ca cei holtei... Ne băgăm nasul în toate oalele, zise Tănase, ș-apoi se întoarse spre Toma și începu a râde cu un râs prefăcut, care-l șfichiuia ca și când l-ar fi lovit cu bice.

— Ai, Tomo? zise iar Tănase.

Toma căscă larg gura, parc-ar fi voit să scoată o puzderie de sudălmi, dar limba-i era amorțită și lipită de cerul gurii și nu putu rosti nici o vorbă... Făcu un semn desperat cu capul.

Apoi îl străbătu un fior rece. Simțea că se face de râs la oameni purtându-se astfel... Își luă dar inima în dinți și hotărî să nu mai ia în seamă nimic astă-seară. A simțit el dinainte că Tănase va veni, a știut el că trebuie să vie... acum i s-a împlinit așteptarea. Ce să se mai facă de râs?

Începu jocul...

Întâi o pereche, apoi alte trei și iar altele, încât bubuiau podelele sub tropotele lor. Foșnetul poalelor înăsprite și chiuiturile se amestecau cu sunetele de vioară, cu fumul albăstrui de tutun, cu mirosul de mâncări și de oameni...

Toma ședea într-un ungher, dus pe gânduri. Fața lui era buhăită, ochii ieșiți din orbite, părea că trage de moarte. Ședea așa, cu privirile țintă în gol, iar înaintea lui puhoiul de oameni se frământau, cotindu-se cu nepăsare.

Rafila sta în picioare lângă el, un trandafir alb în umbra unui pom sălbatec, uitându-se la cei ce jucau, cu ochii scânteietori, rușinată că dintre nevestele de vârsta ei numai ea nu joacă...

De departe, dintr-un alt colț al casei, Tănase se uita la ea. De câteva ori pornise spre dânsa, dar după câțiva pași iar se oprise. Mai târziu însă începu să se apropie încet, strecurându-se prin mulțime, până ce ajunse în preajma ei. Apoi iar stătu pe loc și se dădu câțiva pași înapoi... În sfârșit, nu se mai putu stăpâni. Își încheie pieptarul și se duse drept la Rafila.

— Rafilo, vii la joc? întrebă cu glas slab, tremurător.

Femeia se uită la Toma. Dar el nu zise nici cât, parcă n-ar fi auzit nimic. Numai ochii îi licăreau ca două mărgele de sticlă. Pe Rafila o înspăimântară licăririle acestea și nu îndrăzni să răspundă.

Așa stătură un răstimp tustrei, nemișcați, ca niște oameni

de ceară.

Pe urmă Tănase întrebă iar, acum mai răspicat:

— Rafilo, auzi?... Vii la joc?

Rafila atinse pe bărbatu-său ușor pe umăr. Toma tresări ca ars, se uită buimăcit când la unul, când la cellalt, apoi zise cu glas răgușit, șters:

— Du-te... du-te, ce mă mai întrebi?!

Se uită cu băgare de seamă după ei și văzu cum o prinde Tănase de mijloc și cum o trage spre el. Văzu cum își odihnește nevasta lui brațele pe brațele lui Tănase, cum își încolăcește mâinile pe grumajii lui, cum se lipește de el. Vedea bine că fețele lor străluceau de o bucurie pătimașă. Și iată, acum povestesc... Tănase îi spune ceva, dar ea nu-l aude. Tănase își pleacă obrajii spre obrajii ei, parc-ar vrea s-o sărute, și ea zâmbește dulce, și două ruji[1] purpurii i se aprind în obraji...

Lui Toma i se părea că toată lumea e scăldată în sânge, că toate se tulbură și se schimbă într-o uriașă baltă mohorâtă. În clipa aceea, însă, o mână groasă, noduroasă se apăsă pe umărul lui, și un glas răgușit și tremurat îl izbi în urechi:

— Nu te uita la ei, Tomo!... Lasă-i în pace să se veselească și nu te mai uita la ei!

Toma se întoarse speriat, ca un hoț prins cu ocaua mică. Un om sălbatec la căutătură sta înaintea lui și zâmbea batjocoritor. Era Gavrilă Boroiu. Se lăsă alene pe laviță, lângă Toma, și începu să-l cumințească.

— Femeia e bună spânzurată, auzi tu, Tomo?... Așa-i cum îți spun eu, degeaba crezi c-așa ș-așa... Din femeie se trag toate fărădelegile și toate păcatele lumii...

Se opri oleacă, așteptând parcă vreun îndemn din partea lui Toma. Acesta însă nu zise nimic.

— Măi Tomo! Tu ești prost! Zău ești prost! Că tu nu știi ce să faci... Dreptu-i? îl înhață pe Toma de umăr și-l scutură,

[1] *Rujă* - trandafir.

privindu-l drept în ochi: Dreptu-i?

Toma se clătină, întoarse fața și nu răspunse.

— Mă! începu iar Boroiu. Ce te uiți tu atâta la ei? Ce te tot uiți? Ce folos să te uiți?... Ascultă ce-ți spun eu, că io-s om pățit și umblat în lume... Eu am prins-o odată pe-a mea, pe cea dintâi, am prins-o tot așa, ș-acolo pe loc am sugrumat-o... Ce te frământi tu atâta?... Am șezut un an în temniță, și iată-mă!

Toma îl măsură înspăimântat, apoi se depărtă încet de lângă el.

— Mă, auzi? îi șopti Gavrilă, apropiindu-se iar. Ia seama ce-ți spun eu!... Spânzurată-i bună femeia, da, spânzurată cu picioarele-n sus!

Toma dădu din cap tăgăduitor. El știa bine ce vrea el să facă, dar nu îndrăznea încă s-o facă. Degeaba îl oțelea Boroiu, el știa ce știa. Și cu cât îl povățuia mai stăruitor Gavrilă, cu atât vedea mai limpede ce trebuie să facă, cu atât se întărea mai mult în gândurile lui.

— Femeia-i iad, măi Tomo, femeia-i drac împelițat, îi spunea Boroiu, iar Toma răspunse într-un târziu:

— Bărbatu-i de vină, Gavrilă!

Și acuma, deodată, parcă se simți mai bine. D-aici încolo se uita liniștit la cei doi și nu se mai amăra dacă-i vedea șoptindu-și. Își zicea mereu, c-un zâmbet searbăd pe buze: „Bărbatu-i de vină!”...

Și mai târziu, când conteni jocul pentru o clipă, el însuși a început vorba cu Tănase. S-au întrebat de sănătate și au povestit ca doi prieteni buni, au povestit întocmai cum povesteau odinioară când erau amândoi holtei, când încă nu era între ei nimic.

— Voi când vă duceți acasă? întrebă printre altele Tănase.

— Om porni și noi colo spre amiazi, dacă s-o mai potoli gerul, răspunse Toma adăogând repede: Da’ tu?

— Păi știu eu? M-aș duce, ș-aș și rămânea... Nu știu cum ar fi mai bine...

— Hai să mergem împreună! zise Toma repede.

Tănase stătu o clipă pe gânduri. Își acoperi ochii cu dosul palmei, uitându-se printre degete la Rafila. Nevasta stătea deoparte, cu fața îmbujorată, ademenitoare ca o zână din povești.

— Bine! strigă în sfârșit Tănase, vesel.

Și-apoi jocul începu iarăși, mai zgomotos și mai pătimaș, ca un vârtej de dragoste.

3.

Într-amiezi frigul se dezmorți. Cetele de nori plumburii se răzlețiră, dezvălind pe-alocuri în văzduh pete luminoase albastre. Printr-o crăpătură destrămată, soarele de iarnă își vârî obrajii aprinși, așternând o spoială strălucitoare deasupra pământului îmbrăcat în haină albă...

Rafila și cei doi bărbați, cotoșmăniți bine în haine călduroase, înaintau pe drumul ghețos ce șerpuia printre strâmtorile Poienii. Zăpada scârțâia sub tălpile lor, ca și cobitul unei păsări a morții.

Mai aveau o postată[1] bună până-n Măgură.

Toma mergea înainte, sprijinindu-se în bățul de cireș, cu pași mari, grei, cu capu-n pământ, parcă toată grija lui ar fi fost să nu alunece. Mai în urmă veneau ceilalți doi, tândălind și povestind cu glas domol. Din când în când își grăbeau mersul ca s-ajungă din urmă pe Toma, dar apoi iar rămâneau înapoi.

Și după o vreme cerul începu iar să se posomorască...

Norii cenușii se tolăneau prin văzduhul înăbușit, gata-gata să se rostogolească pe pământ, măturând în treacăt crestele dealurilor din preajma drumului. Fulgii se legănau în aer, căzând fără zgomot și așternându-se peste straturile de zăpadă sfărmăcioasă.

Vuiete de vânt alergau, în răstimpuri, prin pădurile

[1] Bucată de drum, distanță.

moarte, scuturând sălbatec crengile copacilor despuiați...

Toma înainta din ce în ce mai repede, lăsând pe cei doi departe în urmă, încât acuma nu mai auzea nimic din vorbele lor... Sângele îi fierbea în vine. Îi era cald, așa că trebui să-și descheie sumanul la gât... Și, când și când, pumnii i se încleștau strașnic, parc-ar fi strâns pe cineva de beregată.

Un șir lung de plopi bătrâni străjuia drumul. Capetele lor se închinau, vâjâind, când încoace, când încolo... Deodată, o creangă neagră, uscată, ca o mână uriașă de om, se rupse țipând ascuțit și căzu tocmai în fața lui.

Toma stătu locului și se uită repede înapoi.

Tănase venea încetinel cu Rafila, mână în mână, ca doi logodnici. Omătul le pălmuia obrajii, dar ei totuși parcă zâmbeau.

Inima lui Toma începu a zvâcni să plesnească. O auzea limpede cum se izbește de coaste, ca peștele-n undiță. Simțea cum îi clocotește sângele ca într-o căldare. Și un glas îl îndemna mereu dinlăuntru.

„Acum!... Acum!" își zise Toma încet.

A sărit repede la Tănase și l-a prins de gât.

— Amu să ne răfuim, Tănase!

Rafila se aruncă orbește între ei, dar o mână de fier o zvântură de-acolo, încât căzu mototol la poalele unui plop găunos. D-aici trebuia să vadă cum învinețește Tănase în mâinile lui Toma, cum îi cade căciula din cap, cum i se îngroașe vinele pe tâmple și pe frunte. Ea închise ochii plină de groază.

Un geamăt dureros, slab, prelungit bâjbâi prin aer, apoi niște gâfâituri grele, pe urmă și acestea se împrăștiară pe aripile vântului șuierător...

1909

MARCSI

— Adevărat?

— Adevărat...

— Nu-i rău... Și spune: n-a zis nimic când ai sărutat-o?

— Nu... adică... da, da... cred c-a zis ceva... Da, bineînțeles c-a zis...

Marcsi ridică spre el ochii mari, negri și-i urmări cu atenție cuvintele. Pe Ajkay îl tulbură privirea fetei. Roși puțin, se bâlbâi puțin, își pipăi cam nervos cu degetele lanțul de la ceas... și apoi continuă să tacă.

Marcsi își trase scaunul mai aproape de tânărul chipeș și nu-și mai luă privirea de la el. Din ochii mari, strălucitori ai fetei care abia împlinise optsprezece ani iradia în clipa aceasta o lumină ciudată, încurajare, speranță. Pe Ajkay privirea vrăjită îl înlănțui. Mai bolborosi câteva cuvinte neînțelese... și nimic mai mult.

La plecare, strânse îndelung mânuța lui Marcsi. I se vedea pe față că voia să-i spună ceva. Fata vru să-l încurajeze. Îl privi. Și Ajkay iar nu putu vorbi...

Pe Marcsi purtarea ciudată a tânărului o scoase cu totul din fire. Îl iubea pe Ajkay și știa că și el o iubește. Însuma toate acele calități datorită cărora un bărbat poate deveni idealul fetelor. Era cunoscut ca un om chipeș, destul de deștept și foarte bogat. Se bucura de mare căutare în fața fetelor și a mamelor. Și totuși Marcsi era gata să plângă după fiecare vizită a lui Ajkay. Aștepta mai multe de la dragoste: cuvinte dulci, înflăcărate, îmbrățișări pătimașe, sărutări fierbinți. Cu toate că are acum optsprezece ani, și acesta este al doilea admirator vrednic de luat în seamă, pe

ea încă n-o sărutase un bărbat. Zadarnic îl încuraja, Ajkay nu-i spusese nici măcar: „te iubesc”. Deși toată lumea știa că i-e dragă. Când venea însă rândul mărturisirilor, se tulbura, se fâstâcea, bolborosea - și după aceea tăcea. De doi ani, această scenă se repetase de nenumărate ori și se sfârșise, cu consecvență, mereu la fel.

În vremea asta, sosise în orășelul de provincie un sublocotenent tânăr, cu obraji de fată. Îl chema Rohonczy. Dansa bine, iubea cu pasiune sporturile, în societate știa să povestească de fiecare dată istorioare, considerate „spirituale”... Într-un cuvânt, era un om isteț și, foarte curând, toată lumea îl îndrăgi. La o serată o cunoscu pe Marcsi.

— Marcsi, șopti febril, chiar în timpul primului ceardaș, te ador...

Marcsi îl privi. Ochii sublocotenentului străluceau de lumina dragostei.

„În sfârșit, în sfârșit!” gândi fata în sinea ei și se lipi mai strâns de tunica de gală, cu brandenburguri aurite.

De pe buzele lui Rohonczy cuvintele înflăcărate, drăgăstoase, dulci curgeau fără încetare. Marcsi asculta amețită această revărsare necunoscută, vrăjită.

— Marcsi dragă, spune, mă iubești și dumneata puțin? Măcar puțin de tot...

Marcsi înclină capul, fără cuvinte. Nu mai vedea, nu mai simțea nimic. În auz îi susurau, necontenit, numai cuvintele mieroase ale micului sublocotenent:

— Te ador, Marcsika! Te iubesc nețărmurit...

Vorbele le mai auzi și atunci când căpșorul ei se odihnea pe pernele moi, albe ca zăpada, și când pe pleoape i se așternu obositor somnul. Vedea privirea înflăcărată a sublocotenentului căutând-o pe a ei. Simțea cum îi cuprinde cu brațul vânjos mijlocul, cum o strânge la piept și nu putea, nu voia să se opună. Inima îi era plină de un simțământ dulce, necunoscut până atunci. Era nespus de mulțumită, de fericită...

Apoi imaginația ei scânteietoare își țese mai departe jocurile aurite. Zboară pe aripile ei iuți spre tărâmuri îndepărtate, spre meleaguri fermecătoare... Se vede într-o pădure verde, înflorită. Plutește bucuroasă, veselă în marea de flori colorată. Un mac cu o cupă mare, roșie ca sângele, o privește, înclinându-se spre ea. Îl rupe ca să i-l dea lui. Rătăcește visătoare și ascultă amețită respirația naturii înflorite, primenite, acele sunete ciudate, răscolitoare, a căror dulce armonie revarsă fericire, dragoste veșnică... Și deodată apare El... Se așează la rădăcina unui stejar bătrân, scorburos. El îi ia mâna. Ochii li se întâlnesc. Se aude o melodie dulce, de vis. Parcă un cor de îngeri ar cânta un imn ceresc, atât de plăcută, atrăgătoare, ispititoare e muzica aceasta. Îi cuprinde mijlocul, iar ea își reazimă de pieptul lui căpșorul cu bucle blonde. Amândoi își șoptesc febril: te iubesc. Buzele lor se unesc, îmbătate de dragoste. Un curent de foc, de fulgere le trece prin vine și le biciuiește sângele înfierbântat într-o voluptoasă furnicare...

Deschide ochii. Pe buze mai simte încă flacăra sărutului, dar în jurul ei totul e întunecos. Câteva clipe nu-și dă seama dacă visează sau e trează. În urechi îi sună într-una cântecul fermecător, aude melodia legănată, ritmică. Apoi sunetele molcome răsună mai puternice, mai hotărâte. Acum poate distinge limpede cântecul *Numai o fată frumoasă este în lumea asta...*

Marcsi abia acum înțelege ce se întâmplă. „Bine, dar asta e o serenadă”.

— Oare cine să fie?

Cine altul ar putea fi decât el, care știe să-și învăluie dragostea în asemenea cuvinte dulci, încântătoare!

Sare sprintenă din pat și aleargă la fereastră. Ridică puțin perdeaua și se uită afară. Inimioara-i bate atât de tare, încât de bătăile ei abia mai aude muzica.

— Oare într-adevăr el este?

Era el. Rezemat de fereastră, calm, puțin somnoros, își

fuma țigara. Din când în când, sufla scrumul, și atunci focul roșiatic îi lumina chipul.

— Ceardașul! mormăi acum, cu glas cherchelit.

— El e... el e! șopti Marcsi.

— Marcsi!

— Cine-i?

— Te-ai sculat?

— Da.

— Culcă-te.

— Da.

— Nu-mi plac manierele astea copilărești. Tu nu ești potrivită pentru el, el nu-i potrivit pentru tine. De ce să vă amărâți zadarnic?...

Era mama. A plecat, dar Marcsi rămase la fereastră, și privea, privea cu plăcere la sublocotenentul acela tânăr, cu obraji de fată, care nu-i potrivit pentru ea și pentru care nici ea nu este potrivită. Și-și frământa mintea, de ce oare stau lucrurile așa și de ce nu stau altfel?...

După aceea, Rohonczy deveni oaspetele de fiecare zi al casei Andorffy. Și Marcsi își întări din ce în ce convingerea că micul sublocotenent este de o sută de ori mai de soi decât Ajkay.

Sublocotenentul și Ajkay se întâlniră de multe ori în casa Andorffy. Marcsi îi compara involuntar pe cei doi bărbați: Cât de vioi, de iscusit, de plăcut este Rohonczy! Ce sumbru, închis și greu de urnit e Ajkay!

„Și de ăsta am fost îndrăgostită eu?” se îngrozea la capătul filozofărilor ei.

Idila dură aproape un an. Marcsi nu apuca să iasă pe poartă, că sublocotenentul o aștepta și o întovărășea peste tot, conducând-o înapoi acasă. Și mereu își cânta în fel și chip dragostea lui nețărmurită. Marcsi se bucura sincer ori de câte ori se întâlnea și era împreună cu el, dar inima ei tânjea după ceva mai mult. Sărutul acela înfocat, sărutul visat îi mai ardea încă buzele. Râvnea după ceva ce-i semăna, râvnea să fie sărutată cu adevărat. O mistuia o

curiozitate chinuitoare. Aștepta ceva extraordinar, ceva imens de la acest „ceva” necunoscut.

Stătea de multe ori, în doi, cu sublocotenentul și în astfel de prilejuri el îi zugrăvea în culori pătrunzătoare sentimentele sale nemăsurate... dar nimic mai mult.

Marcsi se necăjea. Asemenea unui copil căruia nu i se împlinește un capriciu. Lăcrima chiar, în taină, și-i făcea lași, mitocani, stângaci pe toți bărbații...

S-a întâmplat însă ca sublocotenentul Rohonczy să fie nevoit să plece tot atât de neașteptat pe cât de neașteptat venise. Din cauza unei chestiuni de serviciu, a fost transferat la un alt regiment. Abia i-a rămas atâta vreme cât să-și ia rămas bun.

— Așadar pleci? îl întrebă Marcsi când Rohonczy veni în vizită de adio.

— Din păcate...

— Pleci cu adevărat?

— Plec, dar inima mea rămâne aici.

Apoi, nu se știe cum, brațul sublocotenentului rătăci pe mijlocul ei, Marcsi își aplecă ușor capul într-o parte și Rohonczy o sărută... pe obraz...

Au trecut ani de atunci.

Marcsi este de mult soția lui Ajkay, dar își aduce totuși adeseori aminte de tânărul sublocotenent cu obraji de fată și de dorința ei din vremea când era nemăritată. Și acum inima îi mai tresare când se gândește la prima ei serenadă și simte și astăzi pe buze acel sărut înflăcărat, de vis.

„Nu există ceva asemănător în realitate!”

Și-și descoase bărbatul:

— Spune-mi, Géza, dar cinstit: afară de mine ai mai făcut cumva curte și altor fete?

— Desigur, și încă nu uneia singure!

— Și spune sincer, ai sărutat fetele acelea?

— Nu, sufletele, pe nici una.

— De ce?

— Știu și eu de ce...

Marcsi rămâne pe gânduri. Își aduce aminte de sublocotenent (cum se numea oare?), de despărțire și de primul ei sărut. Își scutură nemulțumită căpșorul frumos, iar apoi, cam îmbufnată, îi ciripește bărbatului:

— Voi bărbații sunteți atât de nerozi și de lași!

OSTAȘUL

1.

— Infanterist Kerekes!

— *Hier!*

— Măi Kerekes, băiatule!... Tu ești un soldat cinstit, de treabă! Sunt mulțumit de tine! E mulțumit de tine și domnul sublocotenent! Ești un băiat de ispravă... Ai înțeles?

— Da, să trăiți, domnule căpitan!

— Așadar, Kerekes băiete... dumneata ești... cum se cheamă... adică... un soldat... ăsta... cumsecade... apoi eu pe tine... pe dumneata... te laud aici, la raportul companiei. Ai înțeles?

— La ordinele dumneavoastră!

— Te laud. Bun! *Abtreten!*

Infanteristul Kerekes András își ridică brusc mâna la cozoroc, de parcă ar fi fost fulgerat, apoi se întoarse cu vuiet mare și într-o clipită dispăru din raza de acțiune a severei priviri a căpitanului.

Domnul căpitan era unul dintre acei comandanți care au dobândit faimă fiindcă nici pui de om nu i-a văzut zâmbind vreodată în fața subalternilor. Și asta e culmea severității. Căci răcanul îi iartă superiorului orice: că-l priponește la stâlp, că-l ferecă în lanțuri grele, că-l pălmuiește, că-l bate cu latul săbiei... totul pe lumea asta frumoasă, numai un singur lucru îi cere cu umilința cuvenită (firește, în gând, nu în cuvinte): să coboare și comandantul până la el... un pic... să zâmbească uneori... măcar o dată pe săptămână, pe lună... Lucru curios, dar totuși așa este! Probabil că asta se

naște o dată cu răcanul...

Căpitanul lui Kerekes nu făcuse încă niciodată lucrul acesta. El își ținea zilnic cu punctualitate raportul, trimitea vreo câțiva la răcoare - când subordonarea și disciplina sau voința lui atotputernică o cereau - și cu asta își epuiza, mai mult sau mai puțin, datoria de părinte față de compania sa. Cu atât mai mare a fost așadar surpriza, înmărmurirea când trupa auzi aceste osanale răsunând asupra căpățânii rotunde a lui Kerekes...

Că Kerekes este un soldat bun, un om punctual, harnic, o știa până și *fox-terrier*-ul domnului sublocotenent... Dar că ar fi un soldat chiar atât de bun, încât... ei bine, era atât de neașteptat, de parcă însuși domnul căpitan ar fi izbucnit în hohote, fără nici un motiv, în fața frontului.

Mai târziu, domnul plutonier îndrăzni, cu anumită evlavie, să facă, timid, remarca:

— Infanterist Kerekes, apoi să ai grijă! Doar știi că domnul căpitan nu-și risipește laudele de pomană!

Dar pe urmă, ca nu cumva din cauza întâmplătoarei note minore să-i scadă autoritatea în fața celorlalți flăcăi, ce căscau gura, continuă, hodorogind ca o oală crăpată:

— Iar voi, turmă, luați exemplu de la Kerekes András, și purtați-vă așa, ca să...

Și așa mai departe.

Aici urmă o nouă glorificare a eroului obștesc Kerekes.

Respectul față de András creștea din clipă în clipă, încât acestuia începea aproape să-i fie rușine de mulțimea laudelor.

Domnul căprar ajunse cu respectul față de el până acolo, încât nici nu-l mai tutuia, ci-i spunea „dumneata”... Dumneata! Dacă vă puteți închipui ce teribilă cinste e acest „dumneata”, mai ales când vine din partea domnilor căprari, vă puteți da seama că acest „dumneata” nevinovat a avut efectul unui trăsnet asupra celorlalți războinici.

Ariviștii îi invidiau situația, laudele, respectul; neariviștii îndrăzneau să i se adreseze cu supunere și numai foarte

rar; iar cei dați naibii (și anume aceia care cunoșteau din practică până și cele mai neînsemnate paragrafe ale codului penal) chicoteau ironic pe seama viteazului Kerekes...

Inima lui Kerekes András era gata să plesnească de atâta bucurie și fericire. El... Kerekes András! El... de care ceilalți râseseră pentru că nici măcar ibovnică nu are... El... El are parte de o asemenea cinste! Nu! E cam prea multă fericire, e prea bine... Atâta nu poate îndura sufletul lui...

Se întinse pe pat (de data asta sergentul închise ochii și nu băgă de seamă abaterea, strigătoare la cer, de la regulament) și încercă să gândească... Oare cui datorează toate acestea?

Inima-i bătea atât de puternic, sufletul îi era atât de plin de acest eveniment îmbucurător, de această nemaipomenită cinste, că nu putu dormi toată noaptea... Mereu îl vedea în fața lui pe căpitan... Îi zărea ochii severi, lucitori cum aleargă furioși de-a lungul trupei încremenite... apoi privirea îl caută pe el, pe el... pe Kerekes András... Îl găsește... asprimea, furia fac deodată loc unei scânteieri pline de bunătate, de dragoste... ceva ce încă nici un soldat de rând n-a descoperit în ochii căpitanului... Apoi ochii pătrunzători ai căpitanului sever, aspru încep să zâmbească, și îi zâmbesc, îi zâmbesc... dar numai lui... lui Kerekes András... Apoi obrazul căpitanului tresare un pic... ochii îi râd... și râde severul, asprul domn căpitan! Domnul căpitan râde... râde la el... la Kerekes András!

Și ochii soldatului Kerekes se închid... fața îi iradiază de un zâmbet fericit... adoarme...

Se visează acasă... În uniformă frumoasă de gală... pe guler cu o steluță mică-mitică, albă... Ostașul Kerekes a ajuns *freiter...* Bărbați, femei îl privesc cu mirare... pe Kerekes András... Fetele vorbesc în șoaptă despre el și-i aruncă priviri pline de evlavie, de dragoste... lui Kerekes András... Dar lui nu-i trebuie decât una... Numai una singură... Hei, dar aceea face cât toate fetele din lume...

nu-i alta mai frumoasă ca ea cât e pământul de mare... O va și luă de nevastă când îi vor da drumul...

Și doarme, și visează lin... Pe față are un zâmbet fericit... vârful mustăcioarei mijinde îi tresare din când în când...

Avansarea lui Kerekes András avu loc într-o zi însorită de primăvară.

În curtea cazărmii, salcâmii tezaurului obștesc străluceau în toată splendoarea lor... Adică numai cu splendoarea. Pentru că în incinta ocupată de cazarmă și bieții salcâmi sunt supuși celei mai severe discipline. Sunt tot mereu tunși, curățați, prinși în chingi, până când aruncă umbra prescrisă *reglementmässig.* Iar „umbrei din vistieria obștească i se pretinde ca:

să înfățișeze în cea mai mare măsură posibilă toate proprietățile generale exterioare ale umbrei,

dar pe lângă această, să nu fie atât de deasă încât să molesească pe patriotul sub arme care se refugiază în brațele ei, ci

să-l facă pe oaspetele însetat de răcoare să simtă mereu și întotdeauna că Domnul-Dumnezeu a împrumutat razelor de soare, în schimbul taxelor reglementare, o acțiune care însuflețește și călește în mod deosebit.” (Extras din partea I a regulamentului de serviciu, intitulată *Îndrumări asupra felului în care se procedează cu copacii tezaurului public.)*

În curtea cazărmii de care e vorba, salcâmii amintiți, ce străluceau în toată splendoarea lor, au fost denumiți și recunoscuți la unison drept „copacii model ai întregii armate”, pentru că în zilele de vară nu exista pe fața pământului vreun muritor rătăcit care, dacă se retrăgea măcar pentru un singur minut în umbra lor ispititoare, să nu fi asudat cât ar fi trebuit pe cel puțin trei ani înainte.

După această reușită digresiune, mă întorc la povestea domnului Kerekes.

Trupele se pregăteau de inspecția de primăvară. Generalul-inspector sosise în gară de cu seară și, printre

uralele furtunoase ale populației orașului, descinsese la hotelul „Regele cel bun”.

Fiii lui Marte din garnizoana locală nu făceau altceva de două săptămâni încoace decât să tocească numele de botez, de familie, și Dumnezeu știe ce fel de alte nume ale domnului general, sub supravegherea cuvenită și controlul corespunzător.

Întrucât regulamentul cere cu hotărâre ca în scopul cruțării oamenilor și materialelor trupa să nu fie adunată nici mai devreme, nici mai târziu decât o cere inspecția, domnul căpitan și-a aliniat de îndată compania în ținută de gală, o oră mai devreme.

În umbra salcâmilor, ce străluceau în toată splendoarea lor, compania stătea în poziție de voie, într-un comod *ruht,* și aștepta cu răbdare. Oamenii erau aproape copți din cauza umbrei. Miliarde de înjurături alese se înălțau pe furiș înspre cerul azuriu.

Domnul căpitan căscă, așa că strălucitoarea sub-bărbie a chipiului său era să-și piardă luciul... pe vecie. Domnul sublocotenent căscă... domnul plutonier căscă și el... (Fericiți oameni! Voi aveți voie... Vă bălăbăniți în spatele domnului căpitan)... Ceilalți urmăreau cu invidie căscatul nestingherit al domnului căpitan & comp....

În sfârșit, sosi momentul inspecției.

Ceasul din turnul apropiat numără încet, cu demnitate, sferturile, orele...

Pe poarta cazărmii intră în trap întins o caleașcă. Garda prezintă armele... Sabia căpitanului zboară din teacă... Sublocotenentul mai măsoară cu o ultimă privire teaca săbiei sale, ce-i slujește de oglindă, își drege gulerul și-și mai răsucește o dată mustața.

Apoi izbucnește comanda răsunătoare a căpitanului. Compania încremenește, ca și cum ar fi crescut din pământ. Zid viu, dar neclintit!

Generalul primește raportul și coboară din trăsură cu o încetineală serioasă, solemnă. Cu pași scurți, de rață, se

apropie de trupă. Trece de-a lungul ei. Capetele și privirile urmăresc țepene, rigide statura *embonpoint* a generalului.

Și acest general - ca îndeobște aproape toți colegii săi - era pe deplin conștient că impune numai prin îmbrăcămintea și burta sa nemăsurată. Aceste două laturi ale strălucirii sale se și trudea să le scoată cât mai mult în relief. Fără vreun alt cuvânt, se așeză în fața frontului, își îndepărtă picioarele scurte, își împinse burta înainte și cu glas răgușit întrebă:

— Are cineva vreo plângere, cerere, raport?... Dacă are, să iasă cu curaj în față!

Și așteptă.

Firește, nu ieși nimenea. Căci ar fi fost vai și amar de el.

Și apoi, pe când generalul trecu din nou în revistă compania, privirea îi fu atrasă de chipul lui Kerekes András.

— Cine-i individul acela, cu înfățișare de nerod?

— La care binevoiți să vă referiți, domnule general?

— Uite la ăsta! zice generalul cam înciudat și-l arată pe ostașul Kerekes.

— Kerekes András, domnule general, cel mai destoinic soldat din companie.

— Așa?... Pare tâmpit de-a binelea.

— La ordinul dumneavoastră, domnule general! încuviință căpitanul cu un zâmbet silit.

— Ei... e bine!

Generalul se urcă iarăși cu chiu, cu vai în trăsură, compania dădu onorul și inspecția se termină.

A doua zi, soldatul Kerekes András fu chemat la raportul companiei. Domnului general îi plăcuse foarte mult tâmpitul cu înfățișare neroadă și dădu ordin companiei să-l trimită la dânsul - ca ordonanță.

Căpitanul, cu inima îndurerată, se supuse dorinței generalului, pentru că trebuia să se supună.

— Infanterist Kerekes... apoi să te porți bine, nu cumva să faci compania de rușine... De altfel, știu și așa că domnul general va fi mulțumit de tine...

Infanteristul Kerekes fu avansat...

2.

Kerekes András își îndeplinea cu punctualitate roboteala ce-i revenea, conform îndrumărilor distinsei doamne general... Era modest și supus, lucrul cel mai important la ordonanțe, și generalul (probabil din însărcinarea atotputernicei sale neveste) nu lăsa să treacă nici o zi fără a-și exprima suprema sa prețuire.

De fapt, generalul alesese bine... Privirea lui ascuțită de militar se înșela foarte rar în privința oamenilor, dar alegerea de acuma îi reușise, hotărât, peste așteptări. Kerekes era un model de valet credincios.

Generalului i se păruse curios încă din primele zile că stimata lui nevastă îl copleșește pe Kerekes cu laude nemăsurate și zâmbi mulțumit, sub mustața groasă, cănită corb...

Și într-adevăr! Înălțimea-sa doamna general era mulțumită de Kerekes. Dacă susțin că distinsa doamnă era mulțumită, asta înseamnă, cel puțin, ca și cum l-aș copleși pe soldatul András cu toate laudele lumii. Pentru că, trebuie să se știe, înălțimea-sa, vreme de treizeci și cinci de ani, n-a fost încă mulțumită de nici unul dintre servitorii sau servitoarele sale!

Ei, dar domnului Kerekes nu-i prea plăcea viața asta. Mai bucuros ar fi măturat curtea cazărmii decât să descheie nasturii ghetelor de lac din piciorul bine făcut al Emmei, fiica generalului. Cu toate că această îndeletnicire i-o invidia nu un singur cavaler!

Apoi, încetișor, se obișnui totuși cu noul mediu. Intrase într-atâta în grațiile înaltei doamne, încât ea-l numi secretarul ei intim. I se făcu cea mai înaltă favoare: seara descălța sau descheia ghetele tuturor membrilor familiei. În afară de aceasta, avea intrare liberă la bucătărie. Putea să ajute bucătăresei, putea să-și pună șorțul alb... tot atâtea

distincții de care nu a avut parte până acum nici un servitor în vestita casă a generalului...

Dar tocmai bucătăria și bucătăreasa i-au adus pieirea ostașului Kerekes!

Între tovarășele ei de breaslă, această bucătăreasă se distingea prin tinerețea și formele ei bine făcute. Trupul ei, cam plinuț, nu începuse încă să se îngrașe. Ba după chip putea fi considerată chiar frumoasă, fără ezitare. Era învăluită de o ușoară roșeață care, după toate probabilitățile, provenea din permanenta iradiere a căldurii mașinii de gătit. Totuna e. Această roșeață neobișnuită îi stătea bine. Și-apoi ochii ei... Te fermecau, pur și simplu.

Ostașul András atât s-a tot uitat în ochii aceia fermecători, până ce deodată băgă de seamă că s-a schimbat de-a binelea... Dacă Terka îl bruftuluia să pună ceva pe foc, căci se stinge îndată... el chiar că nu putea, și se tot uita, admirând văpaia focului aprins în ochii ei albaștri licăritori, care de fapt voiau să arunce fulgere, dar străluceau, totuși, plini de bunătate, de drăgălășenie.

Terka știa de ce se holbează la ea Kerekes András. Știa și nu se supăra. Însă cu eleganța fină a bucătăreselor emancipate, reușea să-și țină curtezanul, încă nu prea aprins, la o anumită distanță - „*drei Schritt vom Leib”...*

Zilele treceau, și-n inima lui Kerekes acel ceva, ciudat, creștea fără încetare. Începu să-i umple tot sufletul. Nici nu mai era în stare să gândească (boală de care de altfel nici nu suferea)... singura dorință era Terka.

El, Kerekes András, care nici n-a avut încă o ibovnică tăinuită!

Cu cât privea mai mult ochii aceia cu luciri călduțe, cu atât mai mult simțea că inima îi bate într-un ritm mai înflăcărat, mai iute. Uitase de toți și de toate. Niciodată nu-și mai aduse aminte de căpitanul lui, care-l lăudase... pe el... numai pe el... pe Kerekes András... nu se mai gândea la fetița aceea de acasă, cea mai frumoasă din toate fetele lumii... Terka, Terka și a treia oară numai Terka!

Ședea ore întregi într-unul din colțurile întunecoase ale bucătăriei și se tot uita la Terka lui, cum se învârte pe lângă focul care trosnește... Nu prea vorbeau unul cu altul. Chiar și ochii li se întâlneau rar... Însă încetul cu încetul s-au înțeles. Terka îi îngăduia să o țină de mână și... zâmbea cochet...

Când ajunse la rezultatul acesta, inima ostașului András bătea puternic. Începuse să bănuiască că și inima de înger a lui Terka gonește la trap...

Apoi, deodată, Kerekes începu să vorbească. Despre sine, despre satul lui, despre bătrânii lui... Și vorbi, vorbi... Nu știa ce vrea să spună, dar simțea că trebuie să spună ceva.

Terka îl înțelese. Mintea ei ascuțită, de bucătăreasă, pricepu îndată ce nu spusese András. Inteligența ei fiind deosebită, își dădu limpede seama, pe dată, că nu-i era îngăduit să scape acest prilej favorabil.

— Ia spune, Andris, dumneata mă iubești?

— Dacă te iubesc? Mânca-ți-aș obrăjorii tăi frumoși... tu... tu, înger drăgălaș!

— Vezi, vezi, Bandi, începu Terka, printr-o întorsătură fină, că mi-ai furat inimioara! Și știu...

Nu spuse mai multe, ci alergă la rântaș...

Dar îndrăgostitului Andris îi fu de ajuns și atât. Sângele i se urcă la cap. Ameți, se clătină.

— Terka... tu, porumbel drăgălaș... ai vrea să fii nevasta mea?

— Dar a cui să fiu dacă nu a ta? Doar știi că numai pe tine te iubesc, ciufulitul meu drag!

Și se lipi drăgăstoasă de András, care leșină de fericire.

Terka strălucea de bucurie... Kerekes se pronunțase. Kerekes o va lua...

Și de-aici încolo deveni mai îngăduitoare. Dacă erau singuri, se îmbrățișau, se sărutau. Terka își împletea brațele moi de gâtul lui Andris, Andris îi cuprindea mijlocul și așa se priveau îndelung, cu dragoste... Buzele (după cum se obișnuiește în asemenea cazuri) li se întâlniră într-un sărut

fierbinte.

Ostașul Kerekes se spiritualiză cu desăvârșire din dragoste. În afară de Terka lui, nu-i mai păsa de nimic.

El, omul punctual, harnic se poticnea într-una... Înalta doamnă începu să bage de seamă cu mirare că prea lăudatul ei Kerekes nu mai este cel dinainte... Își îndeplinește munca neglijent, rău... Ghetele nu le mai lustruiește atât de zelos... Mai mult, s-a întâmplat chiar, în două rânduri, să nu le văcsuiască de loc... Nu voia să-i spună și să se plângă soțului ei... Spera că Kerekes se va îndrepta.

Dar minunea minunilor! Kerekes nu numai că nu se îndreptă, ci se sminti și mai rău... Dacă era chemat din bucătărie, mormăia furios... Dacă era trimis la piață, mormăia și mai furios.

Înalta doamnă fu silită să constate că purtarea ciudată a lui Kerekes András ascunde o taină cumplită...

Apoi, când o dată supa fu afumată, înălțimea-sa văzu limpede... Kerekes, preferatul ei Kerekes, este îndrăgostit.

Nu-i plăcea să aibă în casă slugi îndrăgostite și acum nu mai aștepta decât un prilej să-i facă vânt lui András, fără vâlvă.

Nu voia să-i pomenească soțului nimic. Își ferea prestigiul. Cât de ironic ar zâmbi generalul dacă ar auzi că preferatul ei îi merită atât de puțin bunătatea! Nu. Asta nu poate s-o facă. Ar însemna de fapt să se umilească.

Dar hazardul făcu totuși jocul înălțimii-sale.

Se întâmplă anume ca Andris și Terka, singuri în bucătărie, să-și dezlănțuie iubirea izbucnită cu pasiune și, fără să le pese de nimic, să se sărute cu foc. Domnișoara Emma, fiica cea mai mică a generalului, intenționa tocmai să treacă pe la bucătărie în scopul studierii artei culinare.

De cum zări însă perechea pierdută în beția dragostei, alergă, țipând, la maică-sa și-i povesti, plângând, întâmplarea scandaloasă.

Înalta doamnă căzu pe dată pradă deznădejdii. Ar fi

leșinat chiar, dar uită. Imoralitate în casa ei! Lăcaș de pierzanie în casa ei! Asta nu se poate ierta... Chiar de-ar fi s-o coste superioritatea pe care o dobândise față de soțul ei, dar omul acesta trebuie îndepărtat imediat. Altfel nici pudoarea fiicelor sale nu mai e în siguranță... Și acest om, tocmai acest... acesta a fost protejatul ei... pe el îl lăudase dânsa... ingratul, brutalul, infamul...

Și, fără priviri însângerate, dădu buzna în bucătărie.

Îndrăgostiții, nebănuind măcar că-i amenință vreo furtună, erau lipiți drăgăstos unul de altul.

— Afară!... afară de-aici, câine ingrat! Marș! Ieși afară! se răsti înalta doamnă la Kerekes.

De uimire și spaimă, Andris era gata să se prăbușească. Și s-ar fi prăbușit chiar, dar uită și el. Privi pe furiș la doamna general, care azvârlea fulgere, și... ca un câine bătut, se strecură repede, în tăcere, din bucătărie.

S-a zis! S-a sfârșit! Generalul îl va trimite acum, fără îndoială, înapoi la regiment! Și ce va spune domnul căpitan? Ei... nici nu-i bine să te gândești.

Afară, în coridorul cu geamuri, soldatul Kerekes András își reveni din prima amețeală. Încercă acum să gândească pentru prima oară de două luni încoace. Ce se va întâmpla cu el?... El, cel mai bun soldat din companie... el, pe care domnul căpitan l-a lăudat solemn, la raport... el, pe el, generalul îl va goni acum acasă, ca pe ultimul rezervist! El... Kerekes András, a făcut de rușine compania. L-a făcut de râs, l-a făcut să mintă pe căpitanul său... El... Kerekes András...

Îl vedea pe căpitan cum privește zâmbind de-a lungul companiei. Privirea-i cade din întâmplare asupra lui, asupra lui Kerekes András! De pe chipul domnului căpitan zâmbetul dispare dintr-o dată, făcând loc unei răceli înfiorătoare... Apoi își aude căpitanul strigând, urlând, zbierând... Strigă la el... la Kerekes András... la soldatul cel mai bun al companiei... Și îl ocărăște... îl ocărăște... Domnul sublocotenent îl măsoară numai cu dispreț, pe el, pe

Kerekes András... Domnul plutonier, cu glas tunător, îi ordonă să curețe latrinele... el... Kerekes András...

Apoi imaginația îl poartă... departe... acasă... în sătucul lui. Acolo nimeni nu știe c-a curățat latrinele... Fetița aceea frumoasă îl petrece și acum pe Andris al ei, cu aceleași priviri drăgăstoase... ca înainte...

Lui Kerekes András îi părea rău, îi părea cumplit de rău că se legase de Terka...

3.

— Infanterist Kerekes!

— *Hier.*

— Cum stai, mă pocitania pământului! Întinde-ți imediat brațul stâng, măi! Mă ticălosule, mă!

Căpitanul se întoarse spre sublocotenent.

— Ia spune-mi, te rog, ce să fac cu... cu... cu secătura asta!

Sublocotenentul clătină din cap cu gravitate, rău prevestitor.

— Pentru asta te-am trimis eu la domnul general, ca să mă faci de rușine? Tu... prăpăditule... cu asta-mi răsplătești bunăvoința, făcând ticăloșii spurcate?... Scandalizând prin purtarea ta pe domnul general, pe înalta doamnă, toată familia... Mă desfrânatule... mă... mă, ticălos înrăit... mă...

Căpitanul spumega.

— Plutonier!

— Ordin, domnule căpitan!

— Pe netrebnicul ăsta destrăbălat ai să-l duci mâine la „neagră” și opt zile să n-aud o vorbă despre el!

— Așteaptă, podoabă ce ești, las', că te-nvăț eu minte... Marș!

Pământul se învârtea cu Kerekes. El, care n-a fost nici măcar chemat la raport în tot timpul serviciului militar, el se duce acum la „neagră”... și de ce?...

Camarazii săi primiseră reîntoarcerea lui chicotind... Dar

acum, că-l închideau pentru opt zile la „neagră”... acum compania întreagă se dezlănțui de-a dreptul de satisfacție.

Nu exista unul care să mai stea de vorbă cu Kerekes. Dacă cineva catadicsea să-i vorbească, o făcea numai ca să poată râde de el... Acum simțea András pentru prima oară nevoia unui camarad adevărat, care să-l compătimească... Acum când, părăsit de toți, rușinea întindea spre el brațe reci, de reptilă...

După-masă primi o scrisoare de la ai săi... O citi și inima îi fu cuprinsă de o amărăciune și mai mare. Fetița aceea, care tocmai acum îi fusese singura lui nădejde... se măritase... Nu-l mai putuse aștepta... pe el, pe Kerekes András.

Se lăsă seara...

Stingerea răsună strident, poruncitor în noaptea înstelată. Ferestrele cazărmii se întunecară una după alta... Peste clădirea veche, sumbră a cazărmii se lăsă o liniște adâncă... Numai bocănitul monoton al pașilor sentinelei se aude pe podețul gheretei. Pe coridoare, căprarii de serviciu dormitează dulce.

Kerekes András nu poate dormi...

Se învârte, se frământă pe patul tare, dar somnul îl ocolește, îl ocolește cu statornicie...

Și se gândește...

Oare cele opt zile la „neagră” sunt o nenorocire atât de mare? Doar au mai fost și alții închiși. Aproape toți! Face să te întristezi pentru atâta lucru?

Gândurile îi rătăcesc iarăși și iarăși la fetița aceea cum nu e alta mai frumoasă cât e lumea de mare.

Îl părăsise. Îl părăsise și ea. Toți îl părăsiseră...

În suflet i se lasă o povară, ceva ce-i strivește inima... Simte că i se usucă gâtlejul... abia poate să respire... se scoală în tăcere și iese pe coridor...

Pe cer plutesc nenumărate roiuri de stele... Pentru el nu strălucește nici una... Steaua lui a căzut...

Se reazimă de balustrada rece, de fier a coridorului... Capul îi cade... Îl podidesc lacrimile și plânge încetișor,

liniștit...

Se stârnește un vânt aspru, tăios. Mătură colbul din curtea cazărmii, îl ridică în sus, îl învârtește, îl învârtejește și apoi îl coboară iarăși, șuierând, țiuind, alergând mai departe, repede ca fulgerul.

Kerekes András continuă să lăcrimeze... Plânge... Și hohotele parcă-i ușurează sufletul... Se ridică și pornește înapoi, spre odaie... Privirea i se oprește pe rastelul de arme... Un gând îi fulgeră prin creier: „Să moară! Să părăsească o dată lumea asta păcătoasă, cu căpitani severi, și cu fetițe necredincioase...”

Și, cu un gest mecanic, aproape inconștient, apucă o pușcă.

Mai degrabă... să moară!

Intră în odaie. Din lădița lui mică, neagră, scoate un cartuș. Încarcă arma. Se culcă pe pat... Arma și-o pune alături...

Ascultă gâfâiala egală, zgomotoasă a băieților adormiți, sforăitul sergentului, și ochii lui văd din nou fețele batjocoritoare... aude cuvintele disprețuitoare... Își imaginează celula întunecată în care el ar trebui să coboare mâine... Își mai aduce aminte de fetiță... de fetița necredincioasă, înșelătoare...

„Să moară!... Să moară!...” Arma se descarcă cu bubuit asurzitor și, iată, Kerekes András nu se va mai duce la „neagră”... S-a mutat acolo unde nu există nici căpitan sever, nici „neagra”, nici camarazi care chicotesc, nici fetiță...

— Domnule căpitan, raportez cu respect, infanteristul Kerekes András s-a împușcat azi-noapte!

— Când?

— Azi-noapte!

— Cine?

— Kerekes András.

— De ce?

— Nu știu, domn’ căpitan.

Căpitanul își pune în grabă uniforma și fuge la cazarmă.

Lângă patul lui Kerekes stăteau tăcuți doctorul, ofițerul de serviciu și câțiva curioși.

— A murit! declară doctorul cu indiferență. Trebuie încheiat procesul-verbal de deces!

Căpitanul înjură furios:

— Se-mpușcă, ticălosul, și acum dă o groază de lucru întregii companii... Ei bine, nu m-am înșelat niciodată cu un om cum m-am înșelat cu acest Kerekes András.

DOMNUL CĂPRAR

1.

— Cu respect raportez domnului căprar c-am intrat în odaie.
— Bine, răcane. Ce-ai adus?
— Am adus multe și bune, domnule căprar...
— Nu minți, mă!
— Să mă ia dracu dacă nu spun adevărul curat!
— Ei, spune!
— Respectuos raportez domnului căprar că m-am întâlnit cu Zsuzsi...
— Unde, mă?
— În piață.
— Ce veste îmi trimite?
— A spus că vă dorește multă sănătate și să se ducă domnul căprar deseară... știe domnul căprar unde...
— Vezi bine că nu se poate, că-s de servici.
— Văd.
— I-ai spus că nu mă pot duce?
— Ba eu nu, domnule căprar!
— Trăsni-te-ar Dumnezeu, boule!
— Nu sunt vinovat, domnule căprar...
— Ține-ți fleanca, mă, că te-ating la mutră de te nenorocesc pe toată viața! Marș înapoi și spune-i că azi nu se poate, dar mâine la opt voi fi acolo!... Hai, șterge-o, dobitocule!
— Astăzi nu se poate, dar mâine domnul căprar va fi acolo.

Domnul căprar Szücs István își trânti mânios capela de pământ... De ce trebuie să fie el tocmai azi de serviciu?

Firea aprinsă a domnului căprar Szücs István se bucura de notorietate generală. Mai cu seamă subordonații săi erau adeseori martorii pătimitori ai furiilor domnului căprar și se temeau de el ca de flăcările iadului.

Atât de furios, însă, nu-l văzuseră niciodată... Soldatul Fazekas Péter, derbedeu îmbătrânit în merite, șopti, clătinând din cap, spre vecinul lui de pat, care tremura înspăimântat:

— Ai să vezi, bobocule, că domnul căprar mai nenorocește azi pe careva!

Domnul căprar Szücs era îndrăgostit la nebunie de Zinzer Zsuzsa. Atât de îndrăgostit cum pot fi numai căprarii sanguini, violenți, agitați.

Ciudată poveste avea și dragostea asta! Se și vorbea de ea în toată compania... Firește, în așa fel ca domnul Szücs să nu audă.

Domnul căprar Szücs, bineînțeles, n-a fost întotdeauna căprar, deci nici domn n-a fost întotdeauna... Dimpotrivă, a fost și recrut, fapt de care Fazekas Péter își amintea în argou cazon cum că: „trebuia să i se proptească bărbia, fiindcă privea într-una spre muma pământului”... Vorbe prin care, în limbaj comun, civil, voia să spună că domnul căprar Szücs, cât a fost recrut, era luptătorul cel mai mărginit la minte din tot regimentul, din ale cărui neghiobii și prostii fantezia soldaților de atunci crease o adevărată lume de legende... Firește, toate acestea „au fost” cândva... Pentru că timpul a făcut un mare pas înainte... Pe Szücs István îl luase cu el și a ajuns domn căprar, pe când istețul Fazekas Péter a rămas tot unde a fost, ajungând răcan bătrân, care ține cu sfințenie socoteala zilelor mici și mari ce-i mai rămân de făcut.

Dar domnul Szücs, încă de pe vremea când era recrut, se putea lăuda cu o calitate, e adevărat, cu una singură, dar care-i putea deschide bolta strălucitoare a cerului cu steluțe

de os în cinci colțuri... Domnul Szücs era grosolan din cale-afară, aspru ca o pătură.

Locotenentul lui a și notat în *Vormerkung zur Conduite-Liste:* „cam zevzec, greoi, dar foarte energic”... la care comandantul de companie nu adăugă decât: „excelent vlăstar de subofițer”... Și asta puse temeliile carierei domnului Szücs, care ajunse căprar...

În calitate de căprar și de instructor, domnul Szücs era cel mai prost din tot corpul căprarilor din întreaga armată. Ca artist în înjurături și maestru bătăuș, însă, a recoltat asemenea lauri neofiliți, că i-au asigurat un rol de prim rang nu numai în istoria atotputernicului corp al căprarilor, ci și în istoria regimentului și în istoria militară...

O experiență ostășească vrednică de prețuit în vecii vecilor arată că răcanul tâmpit are mare noroc la sexul slab... Acest adevăr a dobândit o strălucită confirmare și de-a lungul carierei militare a lui Szücs István. Încă din timpul cât a fost recrut a avut atâtea ibovnice, încât nu-i ajungeau cele zece degete ca să le numere.

Deodată însă, din întâmplare, roata norocului a făcut o mare întorsătură, și Szücs István, acum domn căprar, s-a trezit într-o bună dimineață că e îndrăgostit. El, care scosese din minți mulțimea imensă a bucătăreselor, servitoarelor și a celorlalte persoane feminine, de rangul și din rândul acestora... tocmai el s-a îndrăgostit! O cameristă fără pretenții, care pe deasupra nu e nici frumoasă, îl cucerise pe vestitul cuceritor de femei.

Rupse cu bucătăresele, părăsi țărăncile și de-aci încolo trăi numai pentru Zsuzsa, pentru Zinzer Zsuzsa... O vedea pe Zsuzsa, o păzea pe Zsuzsa cu credință, cu statornicie, fără încetare, ca un câine bun pe stăpânul său...

O iubea pe Zinzer Zsuzsa cu patimă, fără frâu, așa cum numai un nătărău poate iubi... Timpul liber și-l petrecea lângă fusta ei, și pentru nimic în lume n-ar fi îngăduit ca cineva să dea telefoane alesei inimei sale... S-a încăierat până acum cu trei *țivili*, dar s-ar fi încăierat chiar și cu

omenirea întreagă. Era gelos, gelos cum numai un îndrăgostit nebun poate fi. I-a interzis fetei să stea de vorbă cu vreun alt bărbat în afară de el...

— Te omor! îi spunea într-una, te omor dacă mă înșeli! Te sugrum cu mâinile astea două dacă te prind că-mi ești necredincioasă!

În cercul pifanilor, unde a devenit zicătoare vorba că gelozia îi e îngăduită numai *țivilului* sau femeii, se râdea grozav pe seama amorului domnului căprar. Ostașii bătrâni nu puteau pricepe cum de poate fi în adevăr îndrăgostit un domn căprar. E drept că fiecare soldat, de la ordonanță și până sus, la plutonier, trebuie să fie îndrăgostit. Dar dragostea soldatului trebuie să se ridice deasupra îngrădirilor dragostei fierbinți, obișnuite... Trebuie să iubești cu mintea, cu tactică... Pentru că dragostea e bună numai dacă are un scop final... Iar scopul dragostei dulci a pifanului nu poate culmina, în împrejurări obișnuite, de pace, decât numai într-o cină bună... În mod firesc... Așa se face că răcanii - artilerist sau cavalerist deopotrivă - toți imploră mai cu seamă grațiile bucătăreselor...

Răcanii, zic, au râs mult pe seama domnului Szücs, dar, cu toate acestea, ibovnica i-o respectau... Nici să se gândească la ea nu îndrăznea vreunul, mai ales de când, odată - mai în glumă, mai în serios - Szücs declarase camarazilor săi căprari că n-ar vrea să se împiedice de nici unul dintre ei în pragul Zsuzsei...

După ce i se potoli prima furie, domnul căprar Szücs a vrut să judece cu înțelepciune... Dar, spre nenorocirea lui, în timp ce judeca cu înțelepciune, îl năpădi din nou veninul.

„Vrea să mă înșele dezmățata, târfa, bestia... Doar i-am spus de ieri că azi sunt de serviciu, că nu pot să ies... I-am spus... Sigur, acum îmi aduc bine aminte că i-am spus... și acu îmi trimite vorbă să mă duc... Vrea să-și bată joc de mine împuțita, târâtura... Ei, dar lasă, că ți-arăt eu ție... tu... tu...”

Infanteristul Nagy Miska se întorsese. I-a comunicat

Zsuzsei mesajul domnului căprar.

— Mă dobitocule, da' cine te-a pus să vorbești din partea mea?

— Domnul căprar mi-a spus...

— Trăsnească-te Dumnezeu, boule!

Domnului căprar îi părea rău că i-a trimis vorbă târfei... Nefericitul Nagy Miska ar mai fi dat fuga și a treia oară, numai să nu se-nfurie domnul căprar... Dar nu... nu trebuie... Domnul căprar Szücs vrea s-o prindă... O lasă! Să fie liniștită, târâtura... să se îmbrățișeze în pace... O să-i tulbure el giugiuleală... dar n-o să-i mulțumească.

— Bine, Miska, băiatule, eu te-am trimis... eu am spus! zise. Dar, ia spune-mi, băiete, unde te-ai întâlnit cu Zsuzsi?

— Cu respect raportez domnului căprar, tocmai mergea spre casă.

— Nu mai spune!... Ei, și era singură?

— Apoi, zău, domnule căprar, nu chiar sin...

Deodată, lui Nagy Miska răsuflarea îi îngheță pe buze. Îl luase gura pe dinainte.

— Oare... zău că nici nu-mi mai aduc aminte! adăugă el încetișor.

Domnul căprar îl apucă pe Nagy Miska de gât.

— Mă câine! Păi și tu vrei să mă înșeli, mă?... Cu cine era?... Cu cine era, că te sugrum!

— Dați-mi drumul, domnule căprar, că vă spun... Era cu domnul sergent Barna Sándor...

— Barna Sanyi... Și zi, cum mergeau?

— Apoi, așa cum obișnuiesc oamenii, în două picioare...

— Mă!... Mă Miska... mă netrebnicule... mă, păzește-ți gura... Bagă de seamă ce vorbești, că...

După asta infanteristul Nagy Miska se trezi afară în curte, fără să știe nici el cum.

Domnul căprar nu se mai putea stăpâni... Turba, bătea din picioare, spumegă, răcnea, ca lupul închis în cușcă... Buzele i se învinețiră de furie, ochii îi ieșiră din orbite și... nu putea face nimic. Ar fi vrut ca acum, imediat, să alerge

în goană, să o sfârtice pe târâtura aceea necredincioasă, nemernică... Dar nu se putea. Era de serviciu, nici nu i-ar fi dat drumul pe poarta principală... Și deși știa că ea, târâtura... eh... Dădu buzna la corpul de gardă, goni oamenii, apoi se lăsă pe un prici și se gândi... Voia din nou să judece cu înțelepciune, dar, de obicei, judecata înțeleaptă i-aduce prostului pierzania. Cu cât raționa mai mult, cu cât cântărea mai mult evenimentele, cu atât mai mult se impunea gândul că trebuie să se răzbune pe târfă... Amarnic va trebui să ispășească târâtura, scârba aceea care îi înșelase dragostea, dragostea domnului Szücs István, căprar cezaro-crăiesc, care-l face de ocară...

Numai de-ar putea ieși... de-ar putea ieși...

— Ei, dar oare nu se poate ieși... nu se poate fugi?... Asta e!... Să fugă!

Și planul e gata! Va fugi și...

2.

Aerul mucegăit, afumat, din camera corpului de gardă se lăsa greu ca plumbul, înăbușitor, sugrumător peste domnul căprar Szücs István.

Lumina slabă, tremurată a lămpii de gaz, care atârna de tavanul afumat, se lupta zadarnic cu norii deși de fum, fără să-i răzbată. Chichineața rămâne în penumbră...

Pe lângă pereți, de jur împrejur, pe priciuri, stau culcați soldații din gardă... Unii savurează fumul alb-albăstrui al tutunului cazon, cu ochii închiși, adormiți pe jumătate. Alții și-au plecat, obosiți, capetele pe perna tare, de scândură și, parcă legănați pe brațele catifelate ale unui pat moale, sforăie încetișor.

Căprarul stă și acum culcat în aceeași poziție... Și încearcă să judece cât mai înțelept... Apoi își aduce aminte de ceva, și întreabă încetișor, mai mult pentru el decât pentru camarazii săi:

— Până când e învoit Barna Sanyi?

— Până dimineața, domnule căprar, până dimineața! îi răspund vreo trei inși.

Domnul căprar Szücs se lasă iarăși în voia gândurilor sale înțelepte și își țese mai departe planurile de răzbunare, de răzbunare sângeroasă...

Afară bântuie un viscol cumplit... Din când în când, ferestrele mici ale corpului de gardă scot un sunet jalnic, tânguitor, sub loviturile fulgilor înghețați ce se izbesc de ele.

Vântul, asemenea unui copil bolnav ce se tânguie, linge șuierând și urlând pereții albi ai încăperii.

În soba lustruită de fier focul pâlpâie trist. Butucii uzi trosnesc, pârâie, bășicuțe de spumă albă îmbrobonesc pe coaja lor mohorâtă, plină de funingine; dar ei afumă, tot afumă și nu încălzesc... Ușița sobei se ridică des... de la sine, ca și cum s-ar juca zburdalnic cu ea o mână nevăzută... Și de fiecare dată vălătuci cenușii de fum se învălmășesc în aerul grețos al corpului de gardă. Plutesc greoi, leneși, de colo până colo, în cerc, strâmb... apoi se ridică în tavan, înconjoară lampa, se joacă cu ea, o întărâtă... se așează pe priciuri și gâdilă nasul, plămânii celor ce dorm... apoi se strâng în jurul domnului căprar și încep un dans nebun drăcesc...

Domnul căprar Szücs își scoate ceasul... Unsprezece...

— Băieți! strigă el, sărind în picioare. Cine vrea să joace cărți?

— Eu... eu...

— Veniți... stați aici...

Domnul căprar a uitat de demnitatea lui, de serviciul lui. Joacă și pierde. Pierde îngrozitor, necontenit... pierde și ultimul ban... Totuși joacă... pe datorie... e dator de pe acum tuturor partenerilor, tuturor subordonaților... dar continuă să joace mai departe...

Afară, sentinela strigă cu disperare, răgușit:

— *Gewehr heraus!*

Ascund în grabă cărțile... Ies în goană la rastel și în clipa

următoare garda stă aliniată, înarmată.

Ofițerul de serviciu găsește garda în regulă.

Deschide ușa camerei de gardă.

— Căprar... pune să se deschidă ușile și ferestrele, că vă sufocați în putoarea asta...

Apoi pleacă.

„Acum... acum! exaltă caporalul Szücs. Acum sunt liber!... Sărută-te tu, târâtură, îmbrățișează-te tu, târfă... Grăbește-te, grăbește-te, că viu... Și mă năpustesc asupra ta, ticăloaso! Mă năpustesc ca eretele și-ți beau sângele scârbos...”

Cu pușca pe umăr, pornește pe poarta principală, apoi se răzgândește, se întoarce și anunță în camera de gardă:

— Ies să inspectez sentinelele exterioare!

— Singur, domn’ căprar?

— ...Ține-ți gura!

Și aleargă... Prin curte... afară... pe poarta principală... Și gonește pe întrecute cu vijelia furioasă. Vântul îi spulberă zăpada în față, dar el nu simte. Se grăbește numai din toate puterile, se grăbește ca să ajungă cât mai repede la târâtura aia, să...

Înoată gâfâind prin zăpada până la genunchi, gerul pătrunzător îi înțepenește mâna groasă, înmănușată... Capela i-o smulge vântul șuierător, i-o poartă cu el și o îngroapă în învelișul alb, strălucitor... Domnului căprar nu-i pasă. Aleargă mai departe, cu capul gol. Mereu înainte.

— Târâtură... târâtură! Am să ți-o plătesc eu ție! repetă el fără încetare.

Pe părul zburlit îi îngheață steluțele de zăpadă ce se lipiseră de el. Mustața i-e strânsă în țurțuri strălucitori de gheață... Dar el gonește, gonește spre târâtură...

Ajunge.

Oftează.

— În sfârșit! șoptește el, de parcă ar fi bătut ceasul mântuirii.

Își aruncă privirea spre fereastră, care-i indică odaia

Zsuzsei, a Zsuzsei sale, a dezmățatei, a târfei, a scârbei. Prin perdeaua de dantelă se strecoară o lumină slabă, gălbuie...

— Ha, ha, ha!... hohotește domnul căprar Szücs. Te-am prins! Ei acum...

Încet, pipăind, împiedicându-se, intră pe poartă, trece prin gangul întunecat... Nu se întâlnește cu nimeni... Apoi ajunge în fața ușii.

O deschide ușor, fără zgomot... A intrat... Acum mai trebuie numai să mai treacă prin bucătărie, și... s-a făcut... În bucătărie nu e nimeni... O lampă mică, de perete, pâlpâie somnoroasă... Tăcere adâncă, aproape înspăimântătoare...

În vârful picioarelor, ca o pisică, domnul căprar se apropie de odaia târâturii... Domnul căprar e calm, ba chiar prea calm... Numai inima îi bate mai puternic, mai aprins, parcă ar vrea să se spargă... Acolo, înlăuntru, ceva clocotește îngrozitor.

Pe ușa de sticlă a odăii se fudulesc niște perdele albe, de pânză.

Domnul căprar ajunge la ușă și lipește urechea de ea și ascultă. Ar vrea tare mult să audă ceva.

— Ei, du-te, urâtule...

— Încă una, pisicuțo... numai una...

— Pst...

Apoi domnul căprar Szücs István aude un lung țocăit înăbușit. Dă prudent de o parte un colț al perdelei și se uită. Ar vrea tare mult să vadă ceva.

Patul Zsuzsei e așternut, dar încă neatins... Târfa, dezmățata, numai într-o cămășuță scurtă, stă pe canapea, în brațele lui Barna Sanyi... Brațele lungi, vânjoase ale lui Barna Sanyi țin strâns mijlocul subțire al dezmățatei... Dezmățata se lipește, amăgitoare, zâmbind, de pieptul lat al lui Sanyi...

— Pleacă... hai, pleacă... fii cuminte... hai... pleacă! șoptește târfa cu glas lin, voluptos, în care se simte invitația să rămână.

— Hai... să mergem...

Buzele li se unesc... Brațele moi ale Zsuzsei se împletesc după gâtul lui Barna Sanyi...

Domnul căprar Szücs István se uită, se tot uită... Dezmățata, târfa, cum se mai lipește de acest... Cine știe de câte ori a mai făcut-o și până acum... Și el, măgarul, a crezut-o... a avut încredere în ea...

Izbește ușa cu piciorul și... ca un vârtej, se năpustește asupra perechii ce se îmbrățișa, uitând de sine.

Pe domnul căprar Szücs trebuie să-l fi gâdilat ceva foarte tare, că deodată izbucni în râs și râse, chicoti, rânji, hohoti ca un animal turbat...

— Dezmățată... Dezmățată... târfă... scârbă!...

Își smulse baioneta și, râzând, hohotind, o implântă până la mâner în inima necredincioasei...

Sângele, care izbucni roșu, cald, îl stropi pe mână... și-l arse îngrozitor... Din asta i se mai potoli râsul... Era iarăși în stare să judece cu înțelepciune...

— Barna Sanyi, mă...

Dar Barna Sanyi nu mai era acolo.

Domnul căprar Szücs István se lăsă în voia gândurilor sale înțelepte...

Căsuțele cu acoperiș de trestie ale sătucului sunt gata să se năruie sub învelișul gros de zăpadă... La jupânul Szücs, bătrânii stau la taclale în serile de iarnă la o pipă.

— Ei, ce mai face băiatul?

Pe obrazul jupânului Szücs parcă se netezesc zbârciturile, în colțul gurii îi joacă un zâmbet tineresc când pomenește de „băiat”. El e mândria lui, bucuria zilelor sale bătrâne, reazimul bătrâneților sale. Dintre patru, acesta e cel mai mic și cel mai drag. Celorlalți le-a dat drumul în lumea mare, ceilalți au deja cuibul lor moale și cald. Acum ar urma Pista... Dar pe acesta nu-l va mai lăsa să plece de lângă el.

— Apoi dă, despre copilul ăsta auzim mereu numai lucruri bune și frumoase, așa e, măicuță?

— Așa-i, așa-i, confirmă nevasta lui, o bătrânică zgribulită.

— Dumnezeu l-a ajutat să se ridice, jupâne Szücs!

— Zău așa... și dacă vrea Domnul, va urca și mai sus. O să fie și plutonier... O să fie, da... Cu capul lui nici n-ar fi de mirare... O să fie, zău, până și...

— Să dea Dumnezeu, jupâne Szücs!

FRUNTAȘUL

Din carnetul unui locotenent

Eram de serviciu și mă plictiseam grozav. Afară cernea o ploaie măruntă, rece. Se însera. În curtea cazărmii și prin ganguri tocmai atunci aprindeau felinarele. Lumina gălbuie, bolnavă de abia răzbea prin aerul umed cenușiu. În poartă, santinela, un flăcău bondoc, cu urechile mari și cu mâinile scurte, tropăia mereu din picioare. Se ascundea supt poartă când vântul prea îi arunca în obraji stropii leșiatici de ploaie, dar apoi iar ieșea și, cu mâinile în buzunar și bătând din buze, se plimba în sus și-n jos.

Din fereastra odăii de serviciu mă uitam năuc la strada întunecoasă și pustie și-mi tot băteam capul: cum să omor vremea până la miezul nopții? De scris nu mai aveam ce să scriu; după-amiazi expediasem două scrisori de dragoste, iar la trei creditori, cari mă amenințau cu proces dacă nu plătesc imediat, le-am pus în vedere că în curând o să caut să le dau și lor ceva... *Universul* îl citisem și-l răscitisem: mica publicitate o studiasem d-a fir ’n păr... acu ce să mai fac? Pe o vreme ca asta n-ai fi găsit în toată cazarma un pui de ofițer nici pentru o comoară întreagă.

Ordonanța aduse lampa aprinsă și o puse pe masă. Mă trântii pe sofa și încercai să mă gândesc la ceva. Dar nu izbutii. Începui să casc ca un netot, închisei ochii ca poate să adorm. Aș! După prânz sforăisem două ceasuri în cap și acuma nu mai era chip să pot ațipi.

În plictiseala aceasta, în sfârșit, îmi veni o idee bună: ia

să fac o inspecție. Mă urnii de pe sofa, îmi luai mantaua, îmi vârâi între dinți o țigare și intrai la corpul de gardă. Comandantul, un caporal spân, cu fața lată, zâmbitoare, sări speriat și făcu raportul.

— Bun, făcui eu grav și cu demnitate. Ordine pretutindeni?

— Da, domnule locotenent, trăiți!

— Ai inspectat pe arestați?

— Da.

— Câți?

— Trei... și patru...

— Deschide!

Intrarăm într-o încăpere strâmtă în care stăpânea un miros de năduşeală ameţitor. Din tavan spânzura o lampă mică de gaz cu sticla funinginită. Mai bine de jumătate din odaie era ocupată de un prici negru de murdărie, pe care se lăfăiau trei tipi zdrențăroși ce se frecau la ochi cu pumnii căscând și bâlbâind. Îndată ce mă văzură, se târâră jos... Îi întrebai de ce sunt închiși și, firește, numaidecât începură să taie la cuie să mă prăpădească. Unul dintr-înșii se pitirise într-un colț vădit rușinat. Era bacalaureat. Stătea cu mâinile la spate cu o carte groasă, ruptă, pe care o ascundea ca să n-o văz. N-am văzut-o.

Pe urmă trecui în gangul celor[lalți]... Comandantul corpului de gardă deschidea celulele una după alta. La numărul patru găsii un fruntaș, băiat zdravăn, frumos, înalt cât un munte. Când se deschise ușa, se sculă, salută milităreşte, *stramm* și se uită drept în ochii mei. Îl cunoșteam. Fusese unul dintre cei mai buni soldați. Modest, cuviincios, exact; în sfârșit, un model de subofițer. Acuma stătea nemișcat în fața mea. Ochii îi erau stinși, glasul răgușit puțin, iar hainele mânjite de colbăria priciului.

Mă uitai la dânsul ca un prost câteva minute. Nu știam ce să vorbesc cu dânsul, deși vedeam că s-ar bucura dacă l-aș agrăi. În sfârșit, începui cu întrebările obișnuite, cu șablonul:

— Pe dumneata cum te cheamă, fruntaș?

Se uită la mine cu mirare. Parcă i s-ar fi părut ciudat că nu-l mai cunosc. La urma urmelor, avea dreptate: știam cum îl cheamă și-i pusesem întrebarea așa.

— A Floarii Ștefan, trăiți! răspunse după ce se gândi puțin. Apoi adăogă mai domol și cu sfială: Am fost recrutul d-lui locotenent!

— Da, da, făcui și eu rușinat. Îmi aduc aminte de d-ta. Ei, și de când ești închis?

— De ieri dimineață, d-le locotenent, trăiți! zise plecând capul.

— Da, de ieri dimineață... Foarte bine! Ei, și pentru ce ești închis?

— Păi, trăiți, sunt închis pe drept, d-le locotenent, dar...

Tăcu. Se dădu înapoi un pas. Mâinile i se smuceau spasmodic.

— Ei?... Spune!... Ai făcut ceva?

— Da, d-le locotenent.

— Dar ce?... Ei, ce?... Ai întârziat în oraș fără permisiune sau...

— Nu se poate spune așa în două cuvinte, d-le locotenent...

— Spune pe larg. Vreau să știu de ce ești închis.

Se uită la mine pe furiș, neîncrezător și bănuitor.

Șovăi mult: să spuie, să nu spuie. Să mintă poate nu vroia sau nu putea, iar să-mi spuie adevărul poate nu îndrăznea. Credea c-o să-mi râz de dânsul, sau să-i batjocuresc, sau mai știu eu ce nu credea.

— O să spun la judecată, d-le locotenent, atunci o să spun tot!...

Acuma începui să mă necăjesc. Mă încăpățânai. Vream să aflu neapărat ce-i la mijloc. Dădui drumul caporalului și pe urmă zisei:

— Ia ascultă, băiete, nu fi prost! Eu nu te întreb ca să-ți fac vreun rău. Dimpotrivă. D-ta ai fost recrutul meu. Ai fost băiat cumsecade. Și eu îți vreau binele. Dacă-mi povestești

sincer greșeala, poate să te ajut. Sau chiar dacă nu te ajut...

— Pe mine nu mă mai poate ajuta nimeni, d-le locotenent, gemu dânsul trist.

— De unde știi d-ta că nu?... Va să zică, spune-mi frumos tot: ce s-a-ntâmplat, cum s-a întâmplat? Eu te ascult bucuros.

— Dar, d-le locotenent, trăiți, poate nici n-o să puteți pricepe necazul meu, că de..., zise dânsul șovăind mereu.

— Aș, aș...

Mă răzimai cu spatele de usciorul ușii și - întocmai ca în romane - așteptai cu interes cuvintele fruntașului încăpățânat. Dânsul se mai gândi, se mai sfărmă, dar când văzu că nu-l slăbesc se dădu plainic.

„Așa, îmi zisei, astfel cel puțin câștig un sfert de ceas!”...[1]

1.

— Apoi, respectuos mă rog, domnule sublocotenent, începu omul meu cu glas sec, trebuie să încep de-acolo, că sunt trei ani de când port tunica cezarului, M-am purtat întotdeauna cinstit, n-am dat niciodată prilej la plângeri, observații. M-am străduit să intru în voia superiorilor, pentru că așa cere cinstea și apoi socoteam să mă reangajez și să rămân pentru totdeauna aici, în armată. Îmi place tare mult milităria. Am văzut că, dacă îmi fac datoria, nimeni nu-mi zice nimic, dimpotrivă, toată lumea mă respectă. Așa s-a și întâmplat. Am învățat, am muncit, și-am ajuns la școala de subofițeri. Doar tocmai domnul sublocotenent m-a îndemnat, dacă vă aduceți aminte, să mă duc fără grijă la școală, că-mi va merge bine, voi deveni subofițer.

Am făcut față și la școală; eram silitor și am fost lăudat

[1] Cu această replică se încheie textul lui Liviu Rebreanu localizat după nuvela *A szakaszvezetö* (Sergentul). Pentru lămuriri, vezi *Note, comentarii, variante la prezentul volum* (n. ed.).

adeseori de domnul căpitan, de domnul sublocotenent, ba o dată chiar de domnul maior. După școală am fost avansat caporal. M-am bucurat mult de cele două steluțe de postav. Ei, m-am gândit, asta trebuie să o merit! Am și muncit cât cinci, și așa s-a întâmplat, că încă nu eram nici de paisprezece luni în armată și am și primit cea de a treia steluță. Era, desigur, o întâmplare deosebită pentru că sub doi ani nu prea te face sergent. Așa mi-au spus și domnul plutonier și domnul sublocotenent. Am făcut legământ c-o voi prețui și voi dovedi că sunt vrednic de această cinstire.

Nu peste mult, domnul colonel m-a lăudat prin ordin de zi pentru silința și râvna mea. Puteai să prinzi iepuri cu mine. Eram sigur că la împlinirea celui de-al treilea an voi ajunge sergent-major și atunci voi putea trăi aici, frumos, cinstit, până la capăt.

Dar Dumnezeu a vrut altfel...

Făcu o pauză scurtă. Înghiți o dată și vru să continue. Genunchii îi tremurau.

— Stai în repaos, sergent, i-am spus.

Își schimbă poziția și continuă să povestească:

— Alaltăieri seară, după apel, m-am îmbrăcat în ținută de oraș și-am ieșit la plimbare. Banii îi port mereu la mine, căci omul nu poate ști ce i se întâmplă, și apoi e bine să ai bani la tine. Iar dacă i-aș fi ținut în ladă, puteau să mi-i fure... Aveam vreo cincizeci de coroane...

Nu era nici cald, nici frig, vremea cea mai potrivită. Hoinăream dintr-o stradă în alta, fără țintă. Mă întâlneam cu fete, le ciupeam, mă zbenguiam, cum e obiceiul între flăcăi și fete. Mă îndreptam tocmai spre gară. Mi-am adus atunci aminte că la șapte și jumătate pleacă trenul spre Décse. „Mă voi duce la Rózsika, gândii. Bilet de voie am, bani am, pot pleca fără grijă.”

Rózsika e o fată simplă, de la țară. Nu-i frumoasă ca o zână, dar nu e nici urâtă. E o fată cinstită, cu stare. Are vreo șaizeci de pogoane de pământ bun, casă, vite, păsări... și ce-i mai trebuie omului. O cunoșteam pe Rózsi mai demult,

încă de pe când eram numai caporal. Țineam unul la altul. Mă gândeam, dacă vrea și Dumnezeu și voi ajunge plutonier, o iau. Fetei îi plăceam grozav, era aproape nebună după mine. Mă alinta, mă mângâia, mă amăgea, mă lingușea... așa cum obișnuiesc muierile.

Îmi zic dar: „Mă duc la Rózsika, până la șapte și jumătate ajung la gară fără grabă, biletul mă costă numai cincisprezece creițari și voi petrece bine până mâine dimineață”.

În colț, pe strada Gării, e o cafenea mică. Domnul sublocotenent desigur că n-a băgat-o încă de seamă, pentru că e numai un local mic, neînsemnat, domnii ofițeri nu se duc pe acolo. Trec prin fața cafenelei și văd că în ușă stă o domnișoară foarte frumoasă. „Ei, îmi zic, ce fată drăguță!”

Cum fac, cum nu fac, o salut cuviincios:

— Bună seara, domnișoară.

— Bună seara, domnule sergent! îmi răspunse ea, făcând cu ochiul. Încotro așa de grăbit?

— Mă grăbesc la tren, zic. Vreau să plec cu cel de șapte și jumătate...

— Ei, zice, pe acela nu-l mai prinzi dumneata. A plecat de mult!

— Ei, așa și pe dincolo..., înjur eu. Apoi asta nu e bine!

— Da' de ce să nu fie bine, domnule sergent, sufletelul meu, zice fata râzând. Poftește în cafenea și-o să stăm frumușel de vorbă.

— Cu plăcere, domnișoară! zic eu.

„Mai bine mă duc aici decât la cazarmă, m-am gândit, dacă odată am scăpat trenul de Décse. Bilet de voie am, bani am, să mă folosesc de ei.” Îmi plăcea și domnișoara și m-aș fi încurcat bucuros cu ea.

— La miezul nopții închidem, zice iarăși fata, și atunci poți veni acas’ la mine, dacă nu ți-s nesuferită...

— Ei, domnișoară, dar cum mă poți bănui de așa ceva?

— Ba zău, că voi, militarii, sunteți foarte șireți, zise ea.

— Da’ ce, mă cunoști pe mine, domnișoară? întrebai mirat.

— Ehe, și cât de bine!

— De unde?

— Te cunosc, destul că te cunosc... Îți spun, la miezul nopții poți veni la mine acasă și nici bani n-am să iau de la dumneata, pentru că dumneata îmi placi foarte mult. Îți spun drept, sunt îndrăgostită de dumneata!

Așa pălăvrăgea domnișoara. În vinele mele curge sânge, sânge tânăr, nebun și dacă o fată drăguță îmi vorbește așa, eu nu mă las rugat. Aș fi făcut orice pentru dânsa, nu numai să intru la cafenea.

D-aia am și intrat îndată.

2.

Domnul sublocotenent nu știe cum arată cafenelele mici pe dinăuntru, că poate nici n-a fost vreodată într-un loc ca acela. Nici nu prea sunt multe de văzut acolo, ba chiar și câte sunt nu se pot vedea, din pricina fumului. La mijloc, o masă mare de biliard, de-a lungul pereților patru-cinci mese, o duhoare de băutură și oameni de-ți mută nasul din loc, și altceva nimic.

Domnișoara mergea înainte, eu după dânsa. În sală era lume destul de multă: muncitori, factori poștali și un plutonier. Beau, jucau cărți, unii citeau ziare (pentru că sunt și ziare), iar plutonierul juca biliard cu o calfă de frizer. L-am salutat pe domnul plutonier și m-am așezat la o masă goală. Domnișoara s-a așezat lângă mine.

Am stat cu domnișoara puțin de vorbă și după aceea am urmărit jocul de biliard, pentru că îmi place foarte mult să joc.

— Imediat se eliberează masa și poți juca, spuse domnișoara.

— Ar fi bine! i-am răspuns eu.

Am flecărit iar despre tot felul de lucruri cu domnișoara.

Deodată mă întreabă:

— Nu dorești ceva?... Mie mi-e tare sete, comandă niște vin!

— Poftim, domnișoară, poftim, i-am spus politicos. Comandă ce poftești. Eu vreau numai o sticlă de bere, că altceva nu beau. Căci așa și este.

S-a dus și mi-aduse ea singură berea, iar pentru dânsa comandă o jumătate [de vin][1] și o sticlă de apă minerală Marghit. M-am uitat pe furiș cât costă vinul. Două coroane, cu apă cu tot.

„Ei, mă gândesc, domnișoara face chiar și mai mult!”

Nu-mi păsa, doar aveam bani în buzunar. Dar până să beau eu un pahar de bere, ea și terminase ce era în baterie. Am socotit că setea ei e cam lacomă, dar nu i-am spus nimic. Bineînțeles, s-a înlocuit imediat sticla goală cu una plină.

— Iartă-mă, domnișoară, i-am spus mai târziu, încă nici nu ne-am prezentat. Mata susții că mă cunoști. Fii bună, te rog, și spune-mi și mie, cu cine am onoarea? Nu-mi place să stau de vorbă cu doamne necunoscute.

— Eu, zice, sunt chelneriță!

Și-a apropiat scaunul și am continuat să stăm de vorbă. Consuma de-acum cea de a patra sticlă, iar eu mă tot sileam cu cea dintâi. Dar nu-mi păsa. Mă înveselisem și mi-ar fi făcut mare plăcere să joc biliard. Miezul nopții era încă departe, nu puteam sta într-una de vorbă până atunci. I-am spus și domnișoarei.

— Îndată! zise.

Biliardul se liberase, numai plutonierul se mai juca cu bilele. Se duce domnișoara la el și îi spune:

— Uite, domnule plutonier, ar vrea să joace și domnul sergent, n-ai vrea să joci cu el?

— Cu plăcere, răspunse domnul plutonier.

M-am dus și eu la dânsul și m-am prezentat, deși știam

[1] Text indescifrabil (n. ed.).

cine este, căci era doar cu intendența la compania a paisprezecea. Am început să jucăm. Eu joc destul de bine, dar plutonierul juca și mai bine. Cu toate acestea, l-am bătut de fiecare dată. El, desigur, se înfuriase grozav și îmi spunea mereu să dublăm miza. Mie nu-mi păsa, căci câștigam neîncetat.

În timpul acesta am băut într-una, tot felul de rachiuri bune. Eram amețiți și el, și eu. N-a putut câștiga nici măcar o singură partidă și spumega de furie.

Era târziu, poate că și trecuse de miezul nopții și veni proprietarul să ne spună: „Închidem vă rog”.

— Bine, zic, plătesc consumația mea și a domnișoarei.

I-am dictat ce am avut și a trebuit să plătesc în total cinsprezece coroane. I-am dat douăzeci de coroane și așteptam să-mi dea restul. Dar pe plutonier nu l-am văzut plătind, cu toate că el ar fi trebuit să aibă o notă mai mare ca a mea. Nu mă sinchiseam de treaba lui, nu mă privea.

Cafegiul îmi dădu restul de cinci coroane și atunci privii împrejur, după domnișoară. Domnișoara - nicăieri. „Ei, ei, netrebnica! Mă supărai. Chiar așa vrea să mă păcălească, obraznica? Ei, asta n-o răbdăm!”

— Unde-i domnișoara? îl întreb pe patron.

— A plecat! zice.

— Când?

— Chiar acuma a plecat, cu domnul plutonier.

M-am înfuriat rău. Că doar dacă băgăm de seamă că e încurcată cu domnul plutonier nu m-amestecam. Dar o dată ce am plătit pentru ea, apoi să nu încerce să mă tragă pe sfoară.

— Încotro stă domnișoara?

— Luați-o numai pe-aici, la dreapta, și cotiți imediat în prima stradă. A treia sau a patra casă.

Mi-am încheiat repede mantaua și am ieșit pe fugă. Nici nu m-am încins cu baioneta, am atârnat-o numai așa, de braț. Am ieșit în stradă și m-am uitat în direcția pe care mi-o arătase patronul. La vreo sută - o sută cincizeci de pași,

zoreau, braț la braț, doi oameni. I-am recunoscut îndată și am pornit în goană după ei.

3.

Desigur că mi-au auzit pașii, căci fugeam și tropăiam, dar nici unul nu se uită înapoi. Într-o clipă am fost lângă domnișoara, am luat-o la braț și am mustrat-o astfel:

— Hei, domnișoară, de ce vrei mata să mă tragi pe sfoară?

Cât am vorbit, plutonierul, care fusese agățat de celălalt braț al domnișoarei, o rupse la fugă și dispăru după un colț de stradă.

— Vezi, domnișoară, zic, dacă-mi spuneai că vrei să te drăgostești cu domnul plutonier, eu nu te tulburam!

Și ăsta-i adevărul. Toată seara n-am simțit nimic suspect. Domnișoara nici n-a vorbit măcar cu plutonierul. Poate vorbiseră mai înainte, dar eu de asta nu știam.

Fata dădu din colț în colț, că așa și pe dincolo, ba una, ba alta.

— Domnul plutonier a fugit acum, desigur că să mă sperie sau să mă atace pe la spate, zic eu.

Mi-am scos încet baioneta și, ținând-o în mâna dreaptă, am coborât-o pe șold. Dacă mă atacă, nu mă las...

Domnișoara nu spunea nimic.

La colț, îmi sare înainte plutonierul.

— Ce vreți cu mine, domnule plutonier? întreb eu dârz.

— Ce vrei dumneata cu mine? adaugă el, dar acum stătea și dânsul cu sabia în mână.

Am lăsat brațul fetei și m-am apropiat de domnul plutonier.

— Eu nu vreau nimic. Eu am ospătat-o pe domnișoara, am plătit cinstit pentru ea și am dreptul la ea. Dar dumneata ai furat-o pe ascuns, deși ai văzut că domnișoara a petrecut cu mine. Și acum îmi ieși înainte, ca un tâlhar!

— Da’ ce vrei dumneata cu baioneta scoasă? întrebă el,

amenințător.

— Dumneata ce vrei cu sabia goală? zic eu, scos din fire, și-mi ridicai arma s-o împlânt într-însul.

El își învârtea sabia deasupra capului și vroia la fel să mă taie.

Spre norocul nostru, doi polițai își făceau tocmai rondul pe-acolo; ne-au despărțit ei.

— Ascundeți-vă armele, domnilor, ziseră ei împăciuitori.

La acestea, plutonierul își trânti sabia în teacă și porni iarăși în goană, bineînțeles în direcția locuinței domnișoarei, căci el știa unde stă, doar, pesemne, mai fusese de multe ori la ea. Eu, la fel, mi-am ascuns baioneta în teacă, am luat-o pe domnișoara de braț și ne-am dus mai departe. Domnul plutonier ne aștepta acolo, în fața casei. Nu voiam să mă leg de el, deși dreptatea era de partea mea, ci i-am spus domnișoarei așa:

— Uite, dragă domnișoară, eu nu vreau să mă încaier nici cu dumneata, nici cu domnul plutonier. Mata mi-ai spus mie că, după închidere, să vin la mata acasă. Mie mi-ai spus că nici bani nu vei primi. Spune așadar domnului plutonier s-o întindă, căci acum e rândul meu și eu vorbesc.

Dar domnișoara începu să smiorcăie, să se văicărească că ea nu dă drumul înăuntru nici unuia.

— Ei bine, zic, eu primesc și asta, ca să nu spui că nu înțeleg de vorbă bună. Dar nu intră nici domnul plutonier, de asta...

Cât timp eu mă tocmeam cu domnișoara, plutonierul a deschis poarta, a tras fata înăuntru și a închis repede cu cheia. M-a cuprins o furie nemăsurată că m-au păcălit în halul ăsta. M-am proptit în poartă, dar era solidă, n-am putut-o sparge. Am scuturat de clanță, dar de acolo, dinăuntru, hohoteau de râs.

„Ian așteptați voi!” gândii. Eram gata să mă-nec de mânie. Asemenea batjocură încă nu pățisem. Am plătit, ca un nebun, am ospătat-o domnește și asta-i recunoștința! M-am așezat în poartă și am jurat să nu mă clintesc de acolo

până nu iese plutonierul, chiar de-o fi s-aștept un an de zile. Las', că le arăt eu lor cu cine au de-a face!

N-au trecut zece minute și s-a deschis poarta. Ieșea domnul plutonier. I-am stat înainte.

— Ce vrei? strigă.

— Eu ce vreau? Dar ce crezi dumneata, că poți să-ți bați joc de mine oricum? Așa crezi?

— Ascultă, ține-ți gura! zise.

— Cum? Cum?... Mai ești și grosolan?

Dar zicând acestea, îmi și smulsesem baionetă.

— Pui la loc imediat baioneta aceea? face el.

— Ba n-o pun de loc!

— Nu?! Și dă să scoată și el sabia.

Mi-am zis că acuma, dac-am intrat în horă, nu mai mi-e îngăduit să dau îndărăt, altfel mă taie. Cu stânga l-am apucat de mâna dreaptă, ca să nu-și poată scoate sabia și l-am împuns cu baioneta. Apoi i-am dat drumul și-am rupt-o la fugă. Și-am fugit, am gonit până când am ajuns la cazarmă. Am alergat de-a dreptul la domnul ofițer de serviciu și i-am raportat c-am înjunghiat pe domnul plutonier Balog. Nu știam unde, cum l-am rănit. Astăzi am auzit că l-am nimerit în brațul stâng.

Domnul ofițer de serviciu m-a arestat și de atunci stau aici.

Când termină, câteva clipe îi fulgeră în ochi o licărire sălbatică, crudă. Tăcu, obosise de-a binelea vorbind. Își lăsă capul în piept și oftă adânc. După aceea mă privi din nou în ochi.

— Pentru asta sunt închis, domnule sublocotenent!

— Bine, foarte bine! spusei eu prostește, numai ca să spun ceva. Apoi adăugai mai liniștit: În orice caz, ai procedat destul de prost, destul de greșit, mai mult, fără judecată, dar pentru asta nu trebuie să te amărăști. Nu va ieși un necaz prea mare din toată treaba asta, cel mult te vor închide pe trei-patru luni, și după aceea s-a terminat...

— Da, să trăiți!

— Așadar, curaj, Nagy, curaj! Așa ceva i se poate întâmpla oricui... Rămâi cu bine!

Apoi m-am întors din ușă:

— Mai ai vreo dorință?

— Nu am, domnule sublocotenent!

— Rămâi cu bine!

Pot spune că povestea asta m-a impresionat destul de neplăcut. Nu știu pentru ce, dar îmi era tare milă de bietul cavaler. Mă gândeam cât de repede a fost în stare o târfă, o zdreanță de „domnișoară” să-l orbească până și pe omul acesta cinstit și m-am posomorât.

În camera mea am găsit un oaspete. Unul din cădeți s-a îndurat de mine și a venit să mă distreze. I-am povestit istoria sergentului, a râs de el și până la urmă am râs și eu. Nu există ceva mai ridicol decât nenorocirea altora. Tragedia se reduce la comedie bufă îndată ce noi nu figurăm în ea.

Înainte de a preda schimbului meu serviciul, a trebuit să inspectez închisoarea. Celula sergentului era ultima. Comandantul de gardă întoarse de două ori cheia în broască, dar ușa nu se deschise.

— Sparge ușa! strigai furios. Porcul doarme, fără îndoială, chiar aici în ușă.

DOMNUL PLUTONIER

1.

Pe domnii plutonieri lumea și toate regulamentele îi încadrează în rândul trupei... Ei bine, în interesul autorității plutonierilor (pardon: al domnilor plutonieri) mă grăbesc să declar că lumea și regulamentul au comis o mare greșeală când i-au trecut în rândul trupei. Ei nu pot fi trecuți nicăieri. Dacă s-ar putea, ar fi trebuit să fie trecuți numai și numai în rândul domnilor. Pentru că trebuie, și se cade să se știe că din corpul plutonierilor fac parte elementele cele mai inteligente. Cel ce a ajuns o dată să obțină distincția de plutonier, acela ar putea să ajungă și general - dacă ar vrea. Dar nimeni nu vrea. Viața plutonierului e mai liniștită, mai plăcută decât a generalului. Plutonierul este numai în cazurile cele mai rare pensionat, generalul, în schimb, numai în cazurile cele mai rare nu este pensionat.

Am socotit necesar să anticipez acestea, pentru că nu cumva omenirea să orbecăie și pe mai departe în întuneric în privința corpului domnilor plutonieri.

Și acum!

— Nevastă! hămăie scurt domnul plutonier într-o dimineață fierbinte de vară. Nevastă, fii atentă încoa'!

Domnul plutonier Kartács József ședea în cămașă, pufăind nori uriași de fum din ciubucul său lung, pe divanul moale, cu arcuri, din cea mai frumoasă odaie a sa, mobilată cu o orientală incomoditate.

— Nevastă, nu vii odată?

— Vin, vin, nu urla așa!

Din bucătărie răsări, soioasă și ruptă, nevastă-sa.

— Ce ai?

— Unde sunt copiii?

— În parc, cu dădaca... Nu le purta grijă. Lasă-i în seama mea.

— Bine, bine, pentru asta nu...

— Ei...

— Fii acu atentă!

— Sunt atentă, sunt atentă, da' nu mă-ncurca prea mult cu prostiile tale, că mi se afumă... se arde rântașul...

— Dă-l dracului de rântaș!

— Pe tine să te ia dracu cu ziarul tău cu tot, puturosule! Tot lui îi umblă gura!... Să mă fi luat naiba acolo unde te-am văzut întâia oară!

— Gura, fleandură ce ești! Marș în vizuină, să nu te mai văd! Femeie nerecunoscătoare!

— Da. Desigur! Sunt flenduroasă, sunt nerecunoscătoare pentru că n-am vreme să-ți ascult prostiile.

Bombănind, blestemând, femeia aleargă iar la rântaș.

Domnul plutonier, sensibilul, emancipatul etc. domn plutonier e gata să leșine auzind atâta incultură, atâta murdărie, atâta grosolănie... Cum de s-a putut însura cu femeia asta urâtă, cu înfățișare de bucătăreasă! Ei, ei! A fost un măgar, un mare măgar!

De fapt, nici acum nu voia să-i spună nimic nevesti-si. A chemat-o numai ca s-o vadă și să-i fie scârbă de ea.

Ce deosebită este casieriția aceea mititică! Câtă grație, cât farmec se oglindește pe chipul ei, în făptura ei! Și el este legat pe vecie de această băbuță cu fața zbârcită! Ce imbecili au fost legiuitorii aceia!

Mârâind, mormăind, vrea să se adâncească iarăși în ziar. Nu merge! Nu-i în stare! Nu poate citi... Mereu îi umblă Elza prin minte.

„Hm! E-o fată tare chipeșă, asta-i sigur! Întrebarea e, o fi curată? Pentru că nu-i neapărat nevoie să fie curată, oricât ar părea de nevinovată pe dinafară! Ei da, firește! Distracție

costisitoare, dar o merit. Destul m-am văicărit... asta... am îndurat... pot să-mi mai îngădui și puțină distracție! De altfel, nu face nimic chiar dacă nu e curată... Astăzi tot nu se pune mare preț pe...

Ce-ar spune scorpia asta dac-ar afla? Ar crăpa de ciudă!... Ei bine, să crape!”

Se ridică. Se duce la oglindă. Mulțumit, plin de sine, își răsucește mustața brumată. Constată cu bucurie că de la ultima cercetare în oglindă nu prea a îmbătrânit (el neavând decât patruzeci și doi de ani)... E adevărat că s-a despărțit de oglindă abia de o jumătate de ceas... Ei, da-i totuna! Se îmbracă și, cu pași rari, plin de demnitate, părăsește odaia. Apoi, cu deosebită eleganță, azvârle flegmatic o vorbă la bucătărie soioasei sale neveste:

— Astăzi nu mănânc acasă!

— Da’ unde mama dracului? se răsti la el femeia încinsă, când văzu că scumpul ei soț, pomădat și ferchezuit, dă să o șteargă de-acasă.

— Nu te privește, jegoaso!

— Ba asta mă privește, mă... mă...

N-au putut continua cearta (spre marele necaz al domnului plutonier), pentru că un țăran, cu înfățișare de om avut, deschise ușa. Strângând într-o mână un coș zdravăn încărcat, începu cu glas smerit.

— Bună ziua să vă dea Dumnezeu, domn plutonier, să trăiți!

— Bună ziua, bade, da’ ce dorești?

— Apoi, eu îs tatăl lui Kis Jóska, mă rog frumos, și m-am abătut un pic pe la domnu’ plutonier.

— Intră înăuntru!

— Numai să lepăd coșul ăsta, domle... Până stăm noi de vorbă, slujnica îl deșartă...

Îndeasă coșul în mâna femeii.

— Eu sunt nevasta domnului plutonier!

— Nevasta domnului plutonier? Dumnezeu să dea viață lungă nevestei domnului plutonier. Da’ zău, domnule

plutonier, cu ce nevastă sârguincioasă, muncitoare, v-a blagoslovit Dumnezeu... Măi Jancsi! strigă apoi către copilul care aștepta afară. Adă mielul înăuntru! Am adus și un mielușel, pentru copilașii domnului plutonier. Știu că mititeii vor petrece grozav cu el!

Domnul plutonier îl împinge cu chiu, cu vai pe bătrân în odaie. Acolo discută cererea bătrânului de la un capăt la altul. Țăranul vroia concediu pentru fecioru-său și acum s-a adresat celui mai înalt for, domnului plutonier, pentru a-i obține favoarea. Domnul plutonier, după ce examinează atent mielul și coșul plin, se declară gata să dea chiar de tot drumul vrednicului băiat din cadrele armatei. Dar asta nici moșneagul n-ar dori-o pentru nimic în lume...

Pun degrabă la cale treaba și țăranul se îndepărtează, ploconindu-se recunoscător.

— Vezi tu... vezi cine sunt eu? se lăudă domnul plutonier în fața nevesti-si. Miel, coș...

— Văd, cum să nu văd... Tu ești domn, domn mare... iar eu, slujnica ta...

— Ei, ei, ei...

— Vezi bine, numai slujnica ta, pentru că eu n-am vreme să mă dichisesc și să mă fac frumoasă... Cei trei copii vor să mănânce, tu vrei să mănânci... iar eu trebuie să gătesc. Copiii își rup hainele, nu pot umbla rupți... eu trebuie să cos, că nu ne ajunge pentru haine de-a gata și noi... Păi, și-atunci, eu sunt ruptă, murdară...

— Ei, hai, nevastă, vino și mă pupă...

— Asta da! Să te pupi, să te giugiulești, să te drăgostești... Da asta te pricepi de minune! Asta ți-ar trebui ție mereu... Dar să lucrezi... asta nu!... Asta nu face de un domn, de un domn atât de mare ca tine!...

Femeia, jignită, stătu ce stătu îmbufnată, dar apoi, totuși, cedă. Sărută zgomotos buzele groase ale domnului plutonier și-și văzu de treabă în bucătărie.

Kartács József își șterse buzele.

Zâmbind, intră iarăși în camera orientală, își lepădă bluza

și încercă să citească... Țăranul bătrân, prin încercarea lui de mituire, îl salvase, deși numai pentru scurtă vreme, pe tată în fața copiilor, pe soț în fața soției.

Dar, minune!

De cum ia domnul plutonier ziarul în mână, îl apucă iarăși greața de nevastă. Îl tulbură tot mereu chipul Elzei... Acum mai mult ca înainte. Mai simte încă pe buze buzele umede ale nevesti-si și-l trec fiori reci pe spate...

De fapt, de ce îi este acum atât de scârbă de nevastă-sa? De ce îi e scârbă de femeia asta bună, care n-are alt cusur decât că nu-i frumoasă și muncește prea mult? De ce? Nici el n-ar fi fost în stare să răspundă la această întrebare. Cealaltă, cu ochii ei amăgitori, fermecători, cu buzele ei umede, roșii îl cuprinsese cu totul în mrejele ei.

Regreta teribil că nu-l trimisese la naiba pe țăranul acela bătrân, cu miel și coș cu tot... că a rămas acasă... Dacă nu venea țăranul ăla... dacă nu venea... era pornit și împotriva lui însuși, că a cedat miorlăielilor femeii.

— Toate femeile urâte miorlăie! mormăi el, și mototoli mânios ziarul și-l azvârli într-un colț.

Ar fi dorit să se îmbrace imediat și... dar, nu... Ar fi ceva rușinos...

Deși se cheamă că e „domnul plutonier, Kartács József” el în fond era un om cinstit, de ispravă. Strămoșii neamului său probabil că nu l-au ajutat pe Arpad întru cucerirea noii patrii... Și tatăl și bunicul și străbunicul lui au fost cizmari simpli, obișnuiți... El a vrut să ajungă militar. A ajuns militar. Corespundea. A devenit chiar plutonier. Ambiții mai mari nu l-au măcinat vreodată, pentru că nici nu-l puteau măcina... Nevastă-sa era fata nu prea frumoasă a unui negustoraș de treabă. Zestre nu a primit la căsătorie. Nici nu-i trebuia. Pe vremea aceea îi ajunsese doar fata, care nu era prea frumoasă... În cei unsprezece ani ai conviețuirii lor, au fost mai deseori fericiți decât nefericiți, deși de multe ori seara rămâneau nemâncați. Dar legătura care-i unea a fost puternică... a rezistat la toate... până acum.

Femeia nu era o frumusețe răpitoare. Asta fără doar și poate. Frumusețile răpitoare, chiar dacă sunt sărace, nu se dau în vânt după domnii plutonieri, ci preferă să se refugieze în brațele larg deschise ale chipeșilor domni sublocotenenți... Asta o știa foarte bine. (Acum, bineînțeles, a uitat-o și pe asta.) Dar până acum nu-i fusese niciodată silă de femeia asta. De ce i-a devenit nesuferită acum?

Intelectualismul, snobismul, ifosele sunt cele mai molipsitoare boli. Și domnul plutonier le-a căzut victimă. Cât timp a trăit într-o simplitate burgheză fusese mulțumit de soarta lui... de nevasta lui. Dar îndată ce se rătăci în imperiul culturii, al înfumurării... se zăpăci, începuse să i se-ntunece în fața ochilor și porni orbește pe drumul acesta plin de hârtoape.

Din discuțiile purtate de sublocotenentul și locotenentul său, aflase că fidelitatea conjugală este una din virtuțile cele mai ridicole ale oamenilor căsătoriți, mai cu seamă ale soților! Poftim! Atâta i-a trebuit! Când s-a dus acasă și și-a privit nevasta... a văzut ceva îngrozitor. Pe fața nevesti-si nădușeala murdară șiroia în picături mari; de sub fusta sumeasă i se vedeau picioarele diforme, îmbrăcate cu ciorapi murdari... Și când domnul plutonier văzu asta și altele asemenea, se dezmetici dintr-o dată. Fără nici o vorbă, lăsă femeia baltă și se refugie în odaia lui, unde se adânci în lectura ziarului. Zadarnic însă! Și aici tot numai nevasta i-apărea înaintea ochilor... Avea fusta ruptă, murdară... bluza sfâșiată, boțită... Eh! Trebuie să plece de acasă, altminteri îi vine rău... I se apleacă, la vederea urmelor și rezultatelor muncii obositoare, grele...

De ce nu observase toate acestea și până acuma? Cum de i s-au deschis ochii atât de târziu?

Jocul destinului îi înlesnise întâlnirea cu Elza, casierița... Ca un lup flămând asupra prăzii, așa se năpusti și Kartács asupra Elzei. Asta-i! Asta este cea adevărată!... De asta are el nevoie! Asta va fi a lui...

Când, după prima întâlnire, se întoarse acasă și o

compară pe Elza cu nevastă-sa, sau invers... contrastele ieșiră și mai mult la iveală... în favoarea Elzei. În măsura în care scădeau sentimentele față de soția lui, în aceeași măsură îi creștea „dragostea”.

Era îndrăgostit. Cel puțin așa simțea el. Și pentru această dragoste ar fi fost în stare să-și sacrifice soția, copiii...

Până și simpla prietenie a Elzei depășea conținutul mic al pungii sale... darmite dragostea ei!

De patru săptămâni încheiate o asaltează pe nostima casieriță cu iubirea, și tot numai până la prietenie ajunsese, cu toate că luna aceasta prăpădise întreaga soldă cu ea... Mai mult! Făcuse și datorii! Plutonierul Kartács József făcuse datorii! Întâi... la început de tot, se speriase și el de asta... Căci doar de douăzeci și doi de ani e sub arme și până acum un filer nu avusese datorie... După aceea, și-a împăcat totuși conștiința, semnă prima poliță; de, era îndrăgostit. Ehei! Cultura îi pretinde omului și sacrificii.

Evenimentele de astăzi, sărutarea nevesti-si îl înstrăinaseră și mai mult de familie... Sărutul acela rece... cât de plescăit fusese! Ptiu!

Lucruri de care nu se sinchisise până acum deveniră necesități vitale. Petrecea zilnic vreme îndelungată în fața oglinzii... Voia să fie frumos. Voia să placă nu numai Elzei, ci, în general, tuturor femeilor...

În vremea din urmă, nici slujba nu și-o mai îndeplinea cum se cuvine. Era distrat (cea dintâi cerință a culturii). Uita de multe lucruri, de care nu i-ar fi fost îngăduit să uite. Comandantul lui de companie, căruia nu-i prea plăceau plutonierii culți, îl privea cu ochi răi... dar nu-i spuse nimic.

Și ce-i păsa plutonierului Kartács? Vârtejul intelectualității îl smulsese și-l purta, îl târa cu sine...

Astăzi, totuși, se stăpâni. Până deseară rămâne acasă... Da. Devenise acum o datorie sfântă... După grețoasa sărutare... Firește. E de datoria lui. Apoi, seara, va pleca...

Se întinse pe divan. Închise ochii... O muscă mare, pântecoasă zbura bâzâind în jurul capului său. Coborî pe

vârful nasului... O goni... I se așează pe frunte... Era rece, ca sărutul nevesti-si. Furios, dă să prindă musca... A zburat... A treia oară i se lăsă pe mână... De data asta o lăsă în voie... Musca se plimba alene, greoi de pe un deget pe altul. Apoi își luă zborul, din proprie inițiativă. Se ridică în înălțimi și dădea ocolul camerei în cercuri largi... Kartács urmărea zborul mușteі... la început repede, repede, apoi mai încet, mai încet. Pleoapele i se mișcau obosite, grele.

În sfârșit, se închiseră...

2.

Orele nouă...

Cafeneaua „Corbul alb” avea astăzi clienți puțini. Chiar și dintre cei obișnuiți, veniseră numai doi domni bătrâni, iar aceștia stăteau deja de două ceasuri și jucau șah la un pahar cu apă. Chelnerii tândălesc, somnoroși, prin colțuri, patronul moțăie, cu demnitate de patron, la una din mesele de marmoră.

La tejghea, casierița numără somnoroasă bucățile de zahăr. Cu bluza foarte decoltată, cu fusta strâmtă, mulată pe corp, obișnuia să atragă asupra ei atenția clienților. Dar acum, când sala e goală, pe figura ei drăguță, pe gura ei surprinzător de mică și de frumoasă, se oglindește umbra plictiselii.

Ușa se deschide și intră năvalnic domnul plutonier Kartács, cu o ținută rigidă, cu pași țanțoși.

— Bună seara, dragă Kartács! se întoarse Elza spre el zâmbind, dar în acest zâmbet era mai multă ironie decât amabilitate.

— Bună seara, scumpă Elza! Sunt punctual?

— Ah! De unde punctual! Doar a trecut de mult de nouă... Vezi, din cauza dumitale m-am plictisit atât de rău...

Roiul chelnerilor îl asaltează pe domnul plutonier Kartács.

— Două sticle de șampanie! tună Kartács cu glas puternic, zâmbind cu șiretenie spre Elza.

— Ce binevoiți a porunci? întrebă oberchelnerul, împleticindu-se, deoarece crezu c-a înțeles greșit comanda distinsului domn plutonier.

— Două sticle de șampanie! Da' ce, dumneata ești surd, Károly?

Kartács se așează alături de tejgheaua Elzei. Chelnerul, printre plecăciuni adânci, pune șampania pe o masă, trasă anume între timp. Și acum pot sta de vorbă liniștiți domnul plutonier și domnișoara Elza.

— Elza... asta este ultima mea încercare! Nu mai pot îndura mai departe!

— Nu mai poți, cățelușule? Dumneata vorbești? Facem prinsoare că poți? *Gilt!* O sticlă de șampanie!

Elza se ridicase. Trupul ei, zvelt ca trestia subțire în vântul de seară, se înfioră, se mlădie. Își împinse scaunul mai aproape de Kartács și se așeză din nou. Piciorul ei atinse piciorul neastâmpărat al domnului plutonier. Cu mâna ei mică, albă, apucă un pahar de șampanie, îl bău pe jumătate și apoi i-l întinse lui Kartács.

— Bea, bea... tu... tu... puișorule!

Domnul plutonier tremura de „dragoste". Cuprinse înflăcărat mijlocul subțire al fetei și îi sărută buzele. Și cum o ținea acum în brațe pe Elza și buzele-i atinseră gura mică, fierbinte... își aduse aminte de nevastă-sa, de sărutarea ei rece de azi... Cât de scârboasă fusese aceea, și cât de plăcută, de dulce este asta!

Fata se smulse din brațele lui și, cu o îmbufnare afectată, se ascunse după tejghea.

— M-am supărat pe dumneata! șopti mânioasă, ca să vadă și să audă ceilalți...

Gunguritul, condimentat cu certuri și împăcări, ținu până la miezul nopții. Până atunci, cei doi domni isprăviră partida lor de șah, băuseră paharul cu apă. Clienți nu mai erau. Cafeneaua trebuia închisă.

Domnului plutonier Kartács i se acordă cinstea de a o conduce acasă pe Elza.

După căldura năbușitoare a zilei, coborâse o noapte răcoroasă. Nori posomorâți, întunecați se îngrămădeau pe boltă. Din când în când, tunete năprasnice cutremurau văzduhul și fulgerul se întrecea, sclipind, cu norii cenușii care se învălătuceau, fugărindu-se...

Îndrăgostiții noștri mergeau braț la braț, șoptindu-și dulce, cu pași înceți, pe pavajul aspru al drumului. Se opreau din când în când, se sărutau, se îmbrățișau și mergeau mai departe.

Elza locuia într-o cameră mică la etajul II, frumoasă, dar fără gust mobilată.

Domnul plutonier Kartács József era fericit. Spărsese gheața. Elza era a lui. Încântătoarea, superbă, îmbietoarea Elza.

Petrecerea de ieri îl costase exact solda pe o lună. Pe cea de lună viitoare. Dar lui nu-i păsa. Numai pe Elza s-o poată întâlni, numai Elza să poată fi a lui... Cât mai mult, cât mai des...

„Dragostea” lui creștea din zi în zi... Dacă într-o zi nu-și vedea iubita, era în stare să turbeze, să urle.

Cu nevastă-sa nu mai avea nici o legătură. Dacă din întâmplare vorbea cu dânsa, o făcea numai pentru a se ciondăni, ca apoi să poată lipsi, liniștit, zile întregi. De multe ori era de ajuns un singur cuvânt, o privire, pentru ca domnul plutonier să-și descarce întreaga furie înmagazinată...

Elza, încântătoarea etc. Elza deveni, firește, din ce în ce mai pretențioasă. Acum nu-i mai ajungea puțin, ca în timpul prieteniei lor (deși chiar și acest puțin epuizase și depășise bugetul domnului Kartács), și toca bani mulți, bancnote multe... și ar fi tocat și mai multe. O vreme, domnul plutonier fu în stare să procure atâția bani cât să satisfacă ambițiile fetei, dar foarte curând izvoarele secară. În zadar apelă la evrei, la cămătari... peste tot găsi ușile închise... Apoi se apropie termenul plăților. Trebuia să procure bani,

ca să astupe gura căscată, înfometată a creditorilor. De toate astea Elza nu știa nimic, și nici nu voia să știe. Că domnul plutonier se ruinează din cauza ei, n-o impresiona de fel... Era obișnuită cu asemenea întâmplări.

Domnul plutonier Kartács ajunse într-o stare vecină cu nebunia. Nervii îi erau supraîncordați și toate gândurile și le concentră pentru descoperirea a noi și noi surse de bani... Mai rămăsese una singură... Magazia companiei. Dar gândul acesta îl îngrozi, chiar și în împrejurările de față.

„Asta nu! Niciodată! Niciodată!” repeta adesea în sinea lui, cu conștiința lașă că vorbele, sunetele, jurămintele îl salvează de nimicire, de vârtej.

Rezistă o săptămână. Așteptă o săptămână. O săptămână se luptă cu cinstea, cu conștiința lui. Și învinse păcatul. Vându toată rufăria din magazie și cu banii alergă, alergă la Elza.

Cu strângere de inimă bătu la ușa binecunoscută a fetei. Păcatul comis îi împovăra sufletul cu o greutate apăsătoare și îl sugruma... Dar își învinse conștiința. Învinse din nou... La prima bătaie nu-i răspunde nimeni... Bate din nou... o dată... de două ori... de trei ori... Nici un răspuns... Apasă pe clanță. Ușa nu cedează... Începe să bată, lovește și izbește cu pumnii ușa masivă de stejar...

Zgomotul adună locatarii imobilului.

De la aceștia află tot... Elza a plecat în voiaj, în tovărășia unui bancher bogat.

Domnul plutonier Kartács József, inteligentul, cultul, petrecărețul, încă nu se prăbușește pe de-a-ntregul sub greutatea loviturii. Dar sufletul, sufletul său cinstit în fond, se frânge cu totul... E adevărat, picioarele i se clatină, mâinile îi tremură, dar el se ține tare.

Încet, împleticindu-se, coboară scara.

— Afară... Afară, la aer!

Afară, să poată fi singur cu rușinea, cu păcatul lui.

3.

Domnul plutonier Kartács József se dezmeteci, dar prea târziu.

Acuma recunoștea că Elza, frumoasă, încântătoarea, captivanta Elza îl trăsese strașnic pe sfoară. Nenorocitul crezuse că fata îl adoră, că îl iubește numai pe el...

Dar de cum se dezmeteci, văzu limpede situația...

Bine, dar e un escroc! Bine, dar jefuise tezaurul public, pe comandantul său de companie. De ce? Ca să poată stinge setea de bani a unei bestii scârboase.

Își aduse aminte de datoriile sale.

Își aduse aminte de nevastă-sa.

„Femeia aceea bună, ca pâinea caldă."

Degeaba, degeaba, cultura n-a fost inventată pentru el! Cel puțin nu acest soi de cultură. Măcar de nu ar fi mușcat dintr-însa.

Ce se va întâmpla cu nevastă-sa? Ce se va alege din copiii lui? Căci el va fi dus la temniță pentru că a escrocat, a jefuit...

O sudoare rece îi îmbrobonea fruntea.

„Numai acuma... numai de data asta de m-aș putea descurca din această..."

Se duse acasă.

Se întinse pe divan și închise ochii, ca atunci când... da, ca atunci când țăranul acela bătrân... da...

Își amintește încă de musca cea mare, pântecoasă... da...

Stătea întins, țeapăn, nemișcat, și se gândea...

„Elza, Elza... tu, netrebnică Elza!"

Îi venea să plângă de rușine, de furie, de durere. Dar nu. Nu poate. Nici n-are voie...

A doua zi, dimineața, devreme, se așează în magazie și privi, nici el nu știa la ce; așteptă, nici el nu știa ce anume... Privirea-i căzu pe locul unde fusese așezată, rânduită rufăria. Kartács se sperie... Totul gol, gol! E înfiorător golul acesta!

„Dacă s-ar întâmpla să intre acuma domnul căpitan!

Numai că nu va intra... Desigur... Păi domnul căpitan are încredere în mine că în propriul său copil... De doisprezece ani slujim împreună, dar niciodată n-a avut și n-a putut să-mi reproșeze ceva”...

Domnul plutonier se agăța de un fir de pai. Nădăjduia că va putea completa lipsurile încă înainte de a fi băgate în seamă de... Dar de unde să le completeze? De unde să ia banii? Cel puțin de-ar avea credit, ca înainte...

În furia lui, ar fi vrut să se dea cu capul de pereți!

Comandantul de companie era un om în vârstă, îmbătrânit în serviciu și în cinste. Auzise și el de rătăcirile plutonierului. Și clătinase mâhnit din cap.

— Și-a pierdut mințile, bietul Kartács!

Acum îl chemă în biroul companiei.

Trimise toată lumea afară și îi vorbi părintește, frumos, plutonierului Kartács, cel care își pierduse mințile.

— Păzește-te, Kartács, băiete... nu-ți pierde mințile! Dumneata ai nevastă, copii... nu ți-e îngăduit să-i jertfești pentru o aventură trecătoare, de nimic... Așadar, păzește-te, băiete! Sper că te-am prevenit la vreme!

— Nu chiar, domnule căpitan!

— Curaj, nu-ți pierde capul! Străduiește-te să-ți revii și totul se va aranja... Mâine, domnul locotenent-colonel va inspecta magaziile... Fă ordine într-a dumitale! De altfel, după masă, am s-o văd și eu.

— Vom fi în ordine, domnule căpitan, și magazia, și eu!

— Bine, băiete, poți pleca!

Din biroul companiei, domnul plutonier Kartács se duse drept acasă. Cât timp vorbise căpitanul său, își făcuse planul în sinea lui. Va face ordine în magazie...

După aceea se întoarse iar la magazie.

Strângea ceva în buzunar.

Va face ordine!...

Soția domnului plutonier Kartács tocmai isprăvise de gătit prânzul. Îl și servise, dar soțul ei tot nu venise acasă.

Dădaca se întorsese cu copiii și îi așezase în jurul mesei... Îl așteaptă numai pe tăicuțul. Dar el nu vine... Femeia e în aceeași rochie ruptă, murdară, ca și atunci, mai demult, ține în brațe copilul cel mai mic... Pe fața ei curg și acum picături mari de nădușeală... ca atunci, demult...

— Mamă!

— Ce e, sufletul meu?

— Mi-e foame!

— Mâncam îndată, inimioara mea, numai să vină tăticul.

Mai apoi copilul începe iarăși:

— Mamă... când vine tăticul, că tare mi-e foame!

Dar tăticul tot nu vine...

Femeii nu i-e foame. Ea s-a săturat cu mirosul bucatelor până le gătise. Ea ar aștepta și până seara... Dar copiii sunt tare nerăbdători.

Se așează și ea la masă. Numai un singur loc e gol... Locul tăticului.

Copiii plescăie râzând, hârjonindu-se.

Cineva bate.

— Intră!

Se înfățișează un soldat turburat, palid la față.

— Veniți, vă rog, puțin până afară...

Femeia presimte ceva rău. Iese... Vine imediat înapoi, pe fugă, așează copilul în brațele dădacei și, așa cum se află... ruptă, murdară, iese în goană pe ușă. Copiii plescăie râzând, hârjonindu-se.

CADETUL

Dimineața, devreme, cadetul Szilly, meticulos dichisit, cu mănuși albe, strălucitoare, cu chipiul pe cap, bătu la ușa biroului companiei. Se prezentă și raportă căpitanului. Iar căpitanul îl salută cam în felul următor:

— Notează bine, cadet, notează bine ce-ți spun! Bagă bine în minte, sau dacă presupui că vei uita, pune pe căprarul Kis să ți le scrie în frunte, ca să ai mereu înaintea ochilor cuvântul meu... Va să zică, încep!... dumneata cadet, dumneata, întâi și-ntâi, nu ești decât un mare nimic, vreau să spun un mic nimic. Un astfel de nimic din care, eventual, va ieși ceva. Un astfel de ou din care, eventual, poate ieși un pui... Bagă bine de seamă: eventual... mereu, numai eventual!... Ferește-te ca de foc de societatea plutonierilor și a calfelor de prăvălie, pentru că dumneata, eventual, vei deveni ofițer; dar abține-te cu strictețe să-ți bagi mereu nasul printre ofițeri, pentru că dumneata nu ești ofițer, dumneata ești trupă, dumneata ești o persoană tolerată. Nu te expune, nu te împopoțona cu pene de păun, pentru că nu interesezi pe nimeni... Scoate-ți la vreme din cap acele gânduri neroade, cu care le place să cocheteze tuturor cadeților, cum că dumneata vei fi aici favoritul ofițerilor, vei fi o pisicuță alintată! Pe dracu, ce favorit! Renunță la această neghiobie, dacă-ți bâjbâie prin scăfârlia goală, pentru că neghiobia asta a fost inventată numai de romancieri, iar ei nu au fost cadeți și nici nu bănuiesc că voi sunteți, la drept vorbind, o năpastă de la Dumnezeu asupra corpului ofițeresc... Cadetul e o gânganie deosebit de

spornică, și bine face cel ce o stârpește... Fii la locul dumitale. Dacă te vor bești, dacă te vor certa, rabdă în tăcere, pentru că dumneata trebuie să te deprinzi cu răbdarea. Dar nu aștepta ca răbdarea să te treacă marea! Aceasta e iarăși numai una din acele fraze pentru cei slabi de înger, în care azi nu mai cred nici fetele din cursul superior... Obișnuiește-te să rabzi de foame, căci asta e cea mai aleasă virtute a unui tânăr. Cel care știe să postească nu râvnește zilnic la o masă de seară. Ai să vezi cu ce zâmbet cuceritor vei trece peste micul dejun, înlocuindu-l cu fum de țigară, dacă te vei obișnui cu postitul, iar la masa de seară vei îndrăzni să te gândești numai în cele mai îndrăznețe închipuiri ale dumitale... Voi sunteți foarte dispuși să visați șampanie. Renunță degrabă la această obsesie. Cadetul soarbe această băutură numai în nuvele. Firește, pentru că scriitorii habar n-au ce soldă aveți și în zadar își pun în joc imaginația, ei nu știu că cele ce vi se cuvin nu ajung nici măcar de rachiu prost. Și-apoi datoriile! Notează-ți, amice, că un om cu mintea limpede nu împrumută unui cadet nici douăzeci de creițari, iar astăzi e rar omul care să n-aibă mintea limpede... Nicio înfumurare, nicio lăudăroșenie. Bagă-ți capul între umeri, îngroapă-te în regulamentul de instrucție, pentru că el ți-e pâinea... Iar acum așază-te colea și copiază zece paragrafe din regulamentul de serviciu, ca să te mai exersezi puțin la scris și citit. Militarul se cade să știe a scrie și citi... Deocamdată nu îndrăznesc să-ți încredințez altceva. Mai târziu, am să văd la ce te pot folosi. Așadar, stai jos și lucrează!...

Cadetul Szilly se așează și copie frumos regulamentul de serviciu până la zece și jumătate. Dă zece și jumătate se ridică, puse pe subofițerul contabil să-l perie cu sârguință și apoi ieși. Bătu la ușa biroului batalionului, se prezentă și raportă maiorului. Iar maiorul îl salută cam așa:

— Te felicit, adjutant, că ai nimerit în batalionul meu, dar tunde-te imediat scurt, chilug, pentru că mie nu-mi place

părul lung, înțelegi? Pune să-ți tundă părul acela lăieț, iar mâine să te prezinți la mine cu capul curat, ai priceput... nu vreau să-ți țin o predică lungă, pentru că eu sunt militar și nu-mi place vorba lungă. Pentru sfaturi binevoitoare și învățături, te îndrumez la domnul comandant de companie. Știu, știu că nu a omis să te instruiască temeinic într-o privință și într-alta. Din partea mea, îți atrag numai atenția și aștept să fii silitor, curat, sârguincios, cult, deștept; fii milităros, disciplinat, supus, ascultător, modest, cinstit. După cum vezi, nu pretind prea multe de la dumneata, dar pe-astea să le pui la inimă. Sper că în privința aceasta nu voi avea de obiectat. Învață, mai citește câte ceva... și tunde-ți părul. Poți pleca!

Cadetul Szilly ieși, puse pe curierul batalionului să-l mai perie o dată, urcă și bătu la ușa biroului regimentului. Se prezentă și raportă colonelului. Iar colonelul îl salută cam așa:

— Ce ești dumneata?

— Cadet-ofițer adjutant! răspunse Szilly curajos și cu glas ridicat.

— Ce?

— Cadet-ofițer adjutant! repetă Szilly cu teamă și abătut.

— Greșești, tânărul meu amic, greșești foarte mult! Dumneata orbecăiești, micul meu prieten, într-o enormă greșeală... Dumneata nu ești adjutant, dumneata, deocamdată, ești un nimic...

— Da, să trăiți! întrerupse Szilly din nou, cu curaj și glasul ridicat.

— Taci, micul meu prieten, când nu te-ntreb, altfel te închid zece zile de nici nu ți se mai vede vârful urechilor... Dumneata... oare unde-am rămas... da, dumneata, așadar, deocamdată ești un nimic, din care cu neclintită perseverență și cu sârguință, după foarte, foarte multă vreme, ar putea să iasă și un cadet! M-ai înțeles?... Mai târziu! Mai târziu! Mai târziu! Dumneata ești încă așa de verde că n-ai fi bun nici la murat, ești atât de crud, ca un

mânz neînțărcat. Departe de mine gândul de a voi să jignesc presupusul dumitale amor propriu, dar socotesc necesar să-ți reamintesc și să-ți reîmprospătez vestitul dicton al unui vestit comandant de oști. Acel vestit comandant de oști a adresat tinerilor cădeți, proaspăt încorporați în armata sa, următoarele cuvinte nemuritoare: „Măgar, măgar, măgar și încă o dată măgar”. Același lucru ți l-aș fi spus și eu, dar întrucât vestitul comandant de oști mi-a luat-o înainte, nu mai zic nimic... Iar acum poți pleca, micuțul meu prieten!...

Cadetul Szilly ieși, puse pe curierul gărzii să-l perie cu grijă, coborî și plecă. Bătu la ușa popotei ofițerilor și se prezentă domnilor...

Cadetul Szilly era un tânăr chipeș. Fetele spuneau despre el că e mândru, dar el nu era mândru, era doar prudent și circumspect. Obișnuia să reflecteze cu mare plăcere asupra lucrurilor și cercetă cu predilecție cauzele mai adânci ale evenimentelor. Voia să înțeleagă totul, deși nu le înțelegea chiar pe toate.

Citise undeva că viața e o plăcere și era de acord. Primi cu penibilă surprindere cuvintele zdrobitoare ale superiorilor, prin care aceștia dovedeau clar că sunt adepții altor principii. Rămase surprins și se miră că acești bărbați onorabili vor să-l condamne la ascetism.

Se gândi mult și de multe ori, constatând cu serioasă spaimă că n-are nici o vocație pentru viața de pustnic. Doar el însuși considerase dintotdeauna drept nătărăi pe cei ce nu se folosesc de bucuriile prezentului, adică de splendorile vieții. Cugetările sale conchideau întotdeauna că ziua de mâine e un termen grozav de nesigur, foarte întunecat. Numai în clipa de față, numai în cuprinsul ei, ne bucurăm, respirăm, ne mișcăm... numai în ea trăim. Mâine poate că va trebui plătit avansul pentru *Pompes funèbres,* căci destinul e mai capricios decât împăratul Caligula, și smintitele sale capricii se îndeplinesc pe dată. E drept că

numai un hotentot judecă astfel, dar de ce n-ar avea o dată dreptate și un hotentot?

O săptămână, o lună, să zicem trei luni, mai poți răbda sihăstria. Dar după aceea? E îngăduit oare să-și risipească zilele cele mai frumoase, visele cele mai dulci? Dar dacă mâine, sau poimâine, sau după aceea moare subit? Cine va trăi în locul lui? Cine va savura atunci plăcerile în locul lui?... Deși niciodată omul nu poate ști când se prăpădește, nici fata când se mărită.

Și Szilly ajunse la concluzia că trebuie să trăiască... să trăiască mult. Așadar, va trăi să savureze plăcerile vieții și, ceea ce vrea un tânăr, ceea ce vrea serios, se împlinește.

Sâmbătă după masă, cadetul Szilly supraveghea în curtea cazărmii umplerea saltelelor. În timpul acesta i se vălătuceau din nou în minte cu paiele mulțime de planuri și gânduri. În vreme ce medita astfel, nici nu băgă de seamă că un soldat de corvoadă, jegos, zdrențuros, stă rânjind în fața lui. Soldatul rânji o bună bucată de vreme, până când, în sfârșit, Szilly îl văzu și se răsti la el, cu drăgălășenie:

— Ce dorești, viețelușule?

Flăcăul își lăbărță și mai mult rânjetul, apoi scotoci din capelă o scrisorică și i-o întinse lui Szilly. Își bătu călcâiele, rânji și se îndepărtă cu pași legănați.

Szilly aruncă o singură privire pe plicul alb și recunoscu îndată scrisul căpitanului său. În consecință, îl băgă nedesfăcut în buzunar, căci, gândi el, tot un ordin neplăcut trebuie să ascundă...

Se plimbă de câteva ori de colo-colo, printre soldații care se zbenguiau, dar plicul alb îi umbla mereu prin minte.

„Ce poate să-mi scrie stimatul domn căpitan, oare ce-mi poate scrie?... Ei, ce poate să-mi scrie... Să inspectez, probabil, la miezul nopții sectorul companiei sau să vin mâine la cazarmă cu o oră înainte de deșteptare și să zgâlțâi pe sergentul de zi dacă doarme... Ce-ar putea să-mi scrie altceva?”...

Dar raționamentele nu-i putură adormi curiozitatea. De

ce n-ar deschide-o? E adresată lui; mai devreme sau mai târziu, tot trebuie s-o citească... S-o ia naiba, orice neplăcere ar ieși din asta. Și apoi, dacă-i ordonă ceva urgent?...

Desfăcu plicul și rămase cu gura căscată. În *couvert* era o carte de vizită și pe una din fețele ei stătea scris: „*Ne-ar face plăcere să luați astă-seară masa la noi. Cu salutări*", iar pe partea cealaltă: „Căpitan Kreutzer Károly și doamna".

Szilly rămase încremenit și nu-și crezu ochilor. Strângea în mână spasmodic cartea de vizită și mormăia într-una:

— Și doamna, și doamna...

„Va să zică, tot domn e căpitanul meu! E totuși om bun!... Zău c-aș fi putut băga de seamă numaidecât că, de fapt, e tare cumsecade! Câinele care latră nu mușcă"...

Se bucura, dar și mai tare se mira de întâmplare, căci cartea de vizită îi risipi îndată toată amărăciunea.

„Ei, dar de-acum încolo n-am decât să-mi agăț în cui toată arta mea de a gândi. De azi încolo e inutil să mai cuget, o dată ce toate se întâmpla așa cum doresc eu... La dracu! Iar sunt măgar! Dar doamna căpitan?... Și doamna, și doamna!"

Din această pricină îl apucă iar durerea de cap, deoarece doamna căpitan era o femeiușcă superbă. Szilly văzuse și până acum destul de multe femei frumoase, dar când făcu vizita la Kreutzer și o zări pe nevasta căpitanului îi scăpărară ochii și amuți brusc...

Își făcuse multe reproșuri că fusese cu acest prilej un găgăuță stângaci, dar acum nu mai putea îndrepta nimic. *Le passé ne se répare point.* E cert că trebuie să fi fost din cale-afară de ridicol. Toată vremea nu fusese în stare nici să bâlbâie o iotă. Uf! Nici nu voia să-și mai aducă aminte, că-i vine parcă să se vâre în fundul pământului de rușine.

Și-acum ce-o să se-ntâmple? Ce-o să facă dacă va ajunge față în față cu frumoasa doamnă? Ce să facă dacă iar l-apucă bâlbâiala sau mutenia completă? Mai bine se duce la sapă cu ziua decât să i se mai întâmple o dată asemenea

ocară.

„Ei, îmi închipui ce nătărău mă socotește fermecătoarea junǎ. Îmi închipui!... Cât de bine îmi spusese bătrânul că sunt un măgar!... Ei, o să mai vedem noi, poate că se mai pot îndrepta lucrurile! *Tout est irréparable jusqu'au jour ou tout est réparé!"...*

După îndelungată chibzuire și pătrunzătoare cugetare, Szilly hotărî să sosească la căpitan la opt fără zece. Ora nu e menționată pe cartea de vizită, dar așa va fi cel mai potrivit... La opt fără zece precis. Ajunge dacă se apucă de îmbrăcat pe la șase... aproximativ ajunge. O oră și jumătate? Nu e prea mult, ținând seama că astăzi vrea să fie tare chipeș... Poate ar fi mai bine să înceapă la cinci și jumătate? Nu, nu, până la șase o să fie ocupat la cazarmă, trebuie să-și îndeplinească serviciul conștiincios, de-acum încolo e datoria lui morală să fie sârguincios, trebuie să-i fie recunoscător căpitanului pentru prietenia dovedită.

Astăzi trebuie să fie drăguț, cuceritor, elegant, plăcut. Trebuie, trebuie neapărat să corecteze, să îndrepte stângăcia primei lui prezentări... Rememoră câteva istorioare amuzante, pe jumătate picante, grațioase, pe care le va povesti după cină, cu un zâmbet discret pe buze. Ca să nu le uite, le însemnă, pe rând, cu *Schlagwort*-uri în creion, pe o bucățică de hârtie... la nevoie, și le poate reaminti pe neobservate...

Ora șase! Uniforma numărul unu a fost dată ordonanței, cu indicația să fie periată neîntrerupt timp de o jumătate de oră. Ghetele numărul unu au fost încredințate sergentului de zi pe companie, ca să le facă oglindă venețiană. Iar domnul cadet însuși se apucă să se spele. A amestecat în apă treizeci și trei de picături de odicolon, ca să fie plăcut parfumată. Din fundul cufărului apăru, încă nedesfăcut, săpunul de lux „Ideal", cu miros divin, mai departe, periuța nouă de dinți „patent"... După aceea Szilly își scoase cămașa, își înfășură în jurul mijlocului două prosoape murdare, să nu-și stropească pantalonii. Cu mâinile uscate

făcu câteva exerciții de probă pentru folosirea săpunului... Iar acum își scufundă capul în lighean și strănută de mai multe ori. Meticulos, încet, își frecă mâinile cu „Idealul” parfumat, până când se formă un strat fin de clăbuc... Cu palma săpunită își unse obrajii bine, temeinic... Deschise ochii, aruncă o privire în oglindă, peste măsuța spălătorului, și izbucni în râs.

— Dacă m-aș înfățișa așa?... murmură el bine dispus, și-și cercetă îndelung în oglindă fața acoperită de clăbuc alb.

Închise ochii din nou, își vârî capul în apă și se spălă de clăbuc. Se mai bălăci puțin în *lavoir,* apoi începu să se șteargă. Cu un prosop nou-nouț își zvânta de zor fața, cu un altul mâinile și pieptul. Și-apoi veni din nou în fața oglinzii.

— Așa-i că sunt băiat frumos? își întrebă figura, și figura râdea. Mulțumit, se bătu pe amândoi obrajii cu palma și spuse cu seriozitate: Friți, Friți... mare șirengar ești, măi Friți!

Cu periuța „patent” își frecă dinții până se făcură orbitor de albi, cu briceagul cu prăsele galbene de os își rotunji și-și netezi unghiile... La șapte și jumătate era tocmai gata cu schimbatul rufăriei, cu pieptănatul și parfumatul. Atunci băgă însă de seamă că pantalonii numărul unu nu sunt călcați. Scoase repede pantalonii numărul doi.

— Perie-i repede!

În sfârșit, veni rândul tunicii de gală... după aceea ghetele, manșetele, mănușile, chipiul și apoi un nou val de parfum...

„Uf, slavă Domnului... e opt fără zece. Am sosit tocmai bine”...

La soneria lui deschise însuși căpitanul. Îl primi foarte cordial, amical, numai că în antreu îi șopti, pe neașteptate, la ureche:

— Nu se cade să întârzii, adjutant...

Kreutzer îl conduse pe cadet în camera sa de lucru, îl așeză într-un *fauteuil* moale, îl îmbie cu țigări fine, scumpe. Și între timp îi vorbi rece și încet:

— Din această invitație să nu tragi nici o concluzie, înțelegi? Să nu-ți intre în cap cine știe ce fumuri neroade. Toate acestea se întâmplă numai în scopul instrucției și al educației... Eu am obligația să te instruiesc, să te cultiv, pentru ca mai târziu, dacă vei nimeri în societate, să nu stai ca un anumit animal nevinovat în fața porții noi. Poartă-te deci modest, ca un domn.

Szilly roși până în vârful urechilor, dar căpitanul schimbă deodată tonul. Îl tutui, îl bătu pe umăr, îi povesti la repezeală o anecdotă pipărată... într-un cuvânt, deveni cu totul altul. Curând se deschise și ușa sufrageriei, apăru doamna și ciripi cu glas prietenos, argintiu:

— Bine ai venit, Szilly!

De câte ori cadetul Szilly făcea o prostie, îi reveneau în minte cuvintele colonelului: măgar... etc.

Și de data aceasta, până merse șovăind în sufragerie, îi suna într-una în urechi vestitul dicton al vestitului comandant de oști. Simțea că ceva îl strânge de gât, că ceva îi oprește respirația și-i ia ochii. În fața lui, femeia strălucitor de frumoasă plutea lin, grațios - un fulg de zăpadă gata să se topească. Szilly privea uimit arătarea cerească, minunea dumnezeiască și-i jucau într-una stele înaintea ochilor.

„Zâna răpitoare, pentru care-ți pierzi mințile! O, regină, o, zeiță!” îi fulgera neîntrerupt prin cap.

Se trezi la masă alături de zeiță; zeița îl îndemna, îl îmbia cu glas melodios, ca de harfă:

— Ia, Szilly... Servește de aici... Asta e foarte bună... Ia, Szilly!

Mai întâi de toate, Szilly își mușcă limba, să se convingă cu certitudine dacă e treaz sau visează. Se mai liniști, căci era treaz, și încetul cu încetul își redobândi simțurile: văzul, auzul și gustul. Dar de cum își reveni, îi năpădiră mintea o legiune de gânduri.

„Mare măgar sunt, zău, nemaipomenit de mare măgar!

De ce mi-e teamă, de ce mă emoționez? Parcă aș fi la un examen greu... Doar aici nu pot rămâne repetent... E-adevărat, căpitanul a flecărit așa și pe dincolo... Dar căpitanul e totuși un măgar, poate la fel de măgar ca mine însumi sau poate unul și mai mare... Păzește-te, Friți! Vino-ți în fire, Friți!”...

Între timp, doamna Kreutzer, născută Fischer Suzanne, flecărea și râdea și-l îndopa necontenit pe Szilly cu bucățele cele mai fine.

— Uite, Szilly, bucățica asta minunată, uite... Ți-o pun chiar eu în farfurie, că dumneata ești atât de timid, ca o fetișcană, deși în fața mea nu trebuie să te jenezi; dragă Szilly, nu te abține, te rog... Știu eu ce mizerabil vă merge vouă, bieții cadeți...

„Ah, aha... așadar, știe!” gândi Szilly, și aruncă pe ascuns o privire spre Kreutzer. Dar căpitanul era grozav de ocupat cu un picior de pui, de pe care nu putea desprinde carnea fragedă, și asta îl înfuria peste măsură. Dacă n-ar fi fost cadetul de față, cu siguranță că l-ar fi ros cu dinții, dar așa nu voia să-i dea un prost exemplu.

— Știu eu cât sunt de nesuferiți cu voi ursii ăștia bătrâni! se îmbufnă femeiușca, dar să nu vă pese de ei. Lăsați-i să clămpănească, dacă n-au altceva mai bun de făcut...

— Bagă de seamă, Suzanne, ai să-mi strici cadetul, interveni Kreutzer, zâmbind cam acru.

— Dar eu te voi ocroti, Szilly! continuă doamna căpitan fără să se sinchisească de bărbatul ei, voi fi mămițica dumitale și te voi apăra de brutalitățile tăticului dumitale cel urâcios...

Și după aceea râse, râse de o podidiră lacrimile. Iar pe Szilly râsul acesta îl ameți de-a binelea. Nu-ndrăznea să i se uite în ochi, dar simțea asupra sa privirea zânei, și ea îl ardea, îl pârjolea. Când, mai târziu, își ridică totuși ochii, îl căută cu privirea pe căpitan. Kreutzer râdea; de data asta râse și Szilly...

— Mă primești ca mămică, Szilly? Spune! îl tachină

femeia.

— O, stimată doamnă, dac-aș avea ca mamă un asemenea înger, până și porțile iadului...

Nu apucă să-și termine fraza, pentru că ochii lui Kreutzer se fixară asupra lui, rău prevestitori. Își frecă brusc capul și tăcu. Iar căpitanul, hohotind, îl întrebă nimicitor:

— Cum ai spus, cadet?... Cum...

Și râdea cu hohote. Hohotea sardonic, arogant, plin de sine. Și râdea și femeia... Dar lui Szilly i se păru că râsul ei are ceva forțat, dacă nu cumva se înșela. La urma urmei, chiar dacă râdea... avea dreptul. Oricine poate râde pe seama neroziilor, las' să râdă și ea. Să râdă. Să râdă de el, el totuși...

„Ce? Ce?... Ce «totuși»... gândi repede în sinea lui. Ce fel de «totuși»?

Ei da, el totuși... o respectă și nu se supără pe ea. Deși, chiar dacă se supără, ce-i pasă ei de asta? Ce-i pasă unei zeițe că un cadet oarecare, un muritor obișnuit, se supără pe ea? Ce-i pasă?"

Nu mai scoase nici un cuvânt tot timpul mesei. Era gânditor, mâhnit, furios.

„Căpitanul e totuși un ticălos. Degeaba, un căpitan nici nu poate fi un om de treabă. Căpitanii sunt toți niște ticăloși. Toți își ascut colții împotriva cadeților... Și eu încă l-am mai crezut! Ba l-am considerat chiar cavaler!... Doar acum îmi dau seama limpede că m-a chemat numai pentru a mă face ridicol, a mă reduce la zero față de nevastă-sa... Numai și numai de asta. Și acum, cel puțin o săptămână vor râde pe socoteala mea. Nu zic, femeia e o adevărată doamnă, hotărât, o doamnă cultă. E drăgălașă și frumoasă și, fără îndoială, nu împărtășește gândurile josnice ale soțului ei! Dar degeaba, trebuie să o ocolesc și pe ea. Nu vreau să fiu bufonul nimănui... Nici al ei"...

După masă trecură într-un salon albastru-deschis, aranjat cu gust, prietenos. Pe o măsuță, stil *sécession,* se afla un serviciu de țigări de foi.

— Aprinde-ți, cadet! îl invită căpitanul.

— Mulțumesc, domnule căpitan, nu fumez decât țigarete...

— Ia te uită, și aici tocmai țigarete nu sunt. Așteaptă, le aduc îndată!... repetă Kreutzer, și dădu fuga în camera lui de lucru, după egiptene.

Szilly rămase câteva clipe singur cu zeița. Și deodată superba zâna îi șopti cadetului, încet și cu ochi strălucitori:

— Szilly... mai vino și altă dată... de multe ori... cât de des.

Cadetul Szilly îl vizită, după aceea, pe căpitanul Kreutzer Károly de mai multe ori, de foarte multe ori, adeseori. Și întâmplarea, acest autor burlesc, poznaș, drăgălaș, spiritual, potrivi lucrurile în așa fel, încât căpitanul să nu se afle, cu acest prilej, niciodată acasă.

Într-un amurg zâmbitor de mai, când aerul e îmbălsămat și dragostea dulce, cadetul Szilly își îmbrăcă tunica de gală. Ieși în stradă și cu pași legănați trecu visător pe promenada înmiresmată, înverzită. Într-un loc ferit, unde nu-l tulbura nimeni, își scoase oglinjoara rotundă, se privi și zâmbi șiret:

— Friți, Friți... mare ștrengar ești, măi Friți! zise cu seriozitate, și se bătu cu palma pe amândoi obrajii.

Apoi coti în stradă Nouă. Acolo, la numărul douăzeci și cinci stătea domnul căpitan Kreutzer într-o casă fără etaj, mică, cenușie.

— Ei, slavă, Domnului... am sosit tocmai la vreme! mormăi Szilly cu voce de bas, bărbătească.

Sună. Îi deschise căpitanul însuși. Îl primi cordial prietenos și, în antreu, îi șopti la ureche:

— Doamna nu-i acasă!...

Îl introduse pe Szilly în camera lui de lucru, îl pofti într-un *fauteuil* moale, îl îmbie cu țigări fine, scumpe. Și apoi îi spuse încet, liniștit:

— Mâine să vii în ținută de gală la raport, adjutant,

înțelegi?... În ținută de gală.

Pe când se bălăbănea spre casă, opărit, cu nasul în pământ, cadetul Szilly șuiera într-una printre dinți:

— Scandal! Scandal!

Dimineața, devreme, cadetul Szilly, dichisit cu îngrijire, cu mănuși albe strălucitoare, cu chipiu, se prezentă la raport căpitanului. Și căpitanul îi vorbi cam așa:

— Dumneata ai armă de serviciu, adjutant?

— Revolver, domnule căpitan?

— Da.

— N-am, domnule căpitan.

— Rău... Vezi, revolverul este primul lucru, de el poți avea nevoie în orice moment...

Căpitanul îl măsură pe cadetul Szilly de sus până jos, sever și rece:

— Nasturii de la tunica dumitale sunt ruginiți de tot, adjutant! Cu asemenea nasturi nu se cade să te prezinți la raportul companiei. Acum e totuna, rămâi.

Cadetul Szilly stătea nemișcat, înțepenit. Capul îi vuia, gata să se spargă. În mintea lui, gândurile se alungau unul pe altul cu iuțeala fulgerului, într-un haos infernal, într-un milion de variante, dar nu reușea să prindă, să se fixeze la nici una.

— Dumneata, adjutant, știi ce înseamnă alternativa? întrebă căpitanul după o pauză care păru lungă, nesfârșită.

— Da, să trăiți, domnule căpitan! răspunse Szilly încet.

— Ei bine, eu îți ofer două alternative. Două. Să poți alege în voie, deși n-o meriți. E totuna. Îți permit să alegi liber, fie una, fie alta... Care-ți place mai mult. Dar în douăzeci și patru de ore trebuie să alegi neapărat... Înțelegi?... În douăzeci și patru de ore.

— Da, să trăiți!... zise Szilly răgușit.

— Până mâine dimineață la opt poți cumpăni temeinic lucrurile...

Szilly nu mai fu în stare să răspundă. Biroul companiei

începu să i se clatine sub picioare. Masa căpitanului, cu priciul plutonierului, lada cu documente, dulapul, pereții... toate se clătinau, se prăbușeau. Iar el tremura, îi era frig, pe frunte simțea picături de sudoare, cu toate că pe fereastra mică pătrundeau vesele și calde razele soarelui... Lumea toată se mișca, dezlănțuită, numai căpitanul sta rigid, dârz, ca o stană de piatră.

— Prin urmare, până mâine dimineață la opt, bubui din nou glasul înfricoșător al lui Kreutzer. Până atunci dumneata sau dispari, sau nu dispari. Dacă dispari, e bine, am isprăvit. Dacă nu dispari... știi ce se întâmplă dacă nu dispari? Nu știi, că doar ești un sugaci, un copil crud...

— Știu! horcăi surd Szilly.

— Așa!... Zău că n-aș fi crezut. Dar se pare că dumneata știi foarte bine ceea ce n-ar trebui să știi. Cu atâta mai bine, cel puțin mă scutești de explicații... Nu-ți explic nici de ce am fost nevoit să-ți ofer alternativele... că desigur dumneata o știi și pe-asta, o știi poate chiar mai bine ca mine... Dar toate astea sunt secundare. Principalul e ca până mâine dimineață să alegi... De altfel, dac-o alegi pe cea dintâi, poți trimite fără frică la mine după *ăla*... În acest scop însemnat, ți-l împrumut cu plăcere...

În urechile lui Szilly cineva urla, râdea drăcește, îngrozitor: „Nebun! Nebun!”

— Mulțumesc, adjutant! Poți pleca... Și până mâine dimineață, la opt, să nu uiți!

Szilly nu se clinti. Ar fi vrut să spună ceva, ar fi vrut să născocească ceva, ar fi vrut ceva... ceva... doar el nu are nici o vină, doar el... Dar nu găsi nimic. Mii de gânduri încâlcite îi fulgerau, i se învârteau prin cap, dar nu era în stare să toarne nici unul în cuvinte.

— Poți pleca... repetă Kreutzer.

Și după aceea cadetul Szilly își trimise ordonanța la căpitan după *ăla...*

SUBLOCOTENENTUL

1.

Era bal. Unul din balurile județene strălucit de izbutite. Din județ se adunaseră, fără excepție, toate femeile frumoase, fetele frumoase, încât abia încăpeau în sala mare a primăriei. Organizatorii își frecau mâinile mulțumiți: „Slavă Domnului, nu vom plăti din buzunar”. Fețele lor radiau de mândrie:

— Vezi... e totuși un județ ales județul acesta al nostru! Ce public, ce distincție!

Râsul cochet al femeilor, șoaptele dulci ale fetelor, complimentele înaripate ale bărbaților se contopeau cu târșiitul pantofiorilor albi și se uneau într-un zumzet din care numai când și când izbucnea vreo exclamație, vreun cuvânt rostit mai tare... Era zarva aceea plăcută a sălilor de bal, care apropie o femeie de un bărbat.

Mă aciuisem discret, aproape timid, într-un colț și priveam lacom mulțimea unduitoare. Eram străin, sosisem abia de câteva săptămâni în garnizoană și nu cunoscusem încă decât pe doamnele ofițerilor; și nici pe acelea toate...

Orchestra atacă ceardașul. Melodii sprintene, scăpărătoare, de băteai fără voie din călcâie. O pereche... trei... zece, jucau înflăcărat în fața estradei țiganilor; pe canapelele înguste de catifea roșie, numai mamele se mai delectau cu legănarea veselă a odraslelor... și încă cineva: soția locotenentului Felsen... Margit.

O mulțime uriașă de cavaleri se îmbulzea în jurul ei; ofițeri, civili, de-a valma. Îi făceau complimente, făceau

spirite și femeia zâmbea. M-am strecurat mai aproape, și tocmai atunci auzii cuvintele îmbufnate, dar drăgălașe ale Margitei:

— Duceți-vă... Nu dansez cu nimeni...

Rugăminți, implorări, râsete. Femeia se sculă. Zece inși îi oferiră brațul.

— O, cât sunteți de nesuferiți... Ce vreți?

— Un minut, stimată doamnă! se rugă un chel în frac.

— Plecați... uf, cât sunteți de nesuferiți!

Se uită împrejur, de parcă ar căuta pe cineva. Când privirea-i rătăci până la mine, m-am înclinat.

— Bună seara... Ia te uită, pe dumneata nici nu te-am văzut încă. Vino, scapă-mă de lipitorile astea...

Râse tare, cât vorbi așa, și mi se agăță de braț.

— Doamnă! bolborosii tulburat. Doriți să...

— Du-mă, da... Pe cât se poate, aproape de țigani...

Cu prețul unei lupte deznădăjduite, reușii să pătrund lângă primaș[1]. Mă temeam și tremuram, și abia îndrăznii să cuprind mijlocul superbei cuconițe. Trupul ei respira un parfum ametitor, tulburător; îl inspiram cu înflăcărare, cu patimă. Simțeam că ochii ei albaștri, mari, blânzi îmi mângâie obrajii, dar nu eram în stare să-i privesc, mă temeam. Tăceam și ea se amuza, zâmbind pe seama zăpăcelii mele, a emoției mele.

— Spune, zise ea, dumneata ești totdeauna atât de tăcut?

În colțul gurii mici, cu buze subțiri, roșii, îi juca un zâmbet cochet. Am strâns-o de mine ca un nebun și nu i-am răspuns.

— Spune! repetă după o scurtă pauză.

— Râzi de mine? gâfâii încet.

— De ce aș râde? întreb, atâta tot.

— Ei da, sunt totdeauna atât de tăcut! i-am răspuns,

[1] nume ce se dă în părțile Transilvaniei conducătorului unei formații instrumentale (taraf), el fiind totodată și purtătorul melodiei principale. Mai întotdeauna, p. formației este un violonist.

privind-o în ochi.

— Totdeauna?

— Totdeauna.

— Bun obicei.

— De ce spui că e un bun obicei?

— Ei, dar ce întrebări curioase pui!... Doar trebuie să spun ceva, dacă dumneata te lauzi cu tăcerea.

Mi se făcu rușine pentru că fusesem un zevzec. Trebuia să fi spus ceva, orice, știu. Poate o grosolănie. Orice, ca să-i fi dat să înțeleagă că sunt bărbat, că... Ea se uita cum mă zbuciumam și zâmbea într-una. Și zâmbetul acela mă durea, mă ardea, mă chinuia...

Când muzica încetă, am respirat ușurat. Mă bucurai. Nu simțeam decât rușine. Stăteam în fața ei, cu ochii plecați, în timp ce domni, cu chipul înroșit de nădușeală, urlau horcăind: „Repetă! Înc-o dată!”

— Dacă ai obosit, du-mă la locul meu! - zise ea, zâmbind într-una.

— Cum dorești!

— Vai, cât de nesuferit ai ajuns și dumneata!... Te pomenești că te-ai supărat pe mine!?

Aș fi avut chef să-i apuc umerii aceia plini, goi, să-i apuc, să-mi înfig unghiile în ei, să-i rup, să-i sfâșii carnea, până izbucnește sângele. M-am supărat! Sângele mi se învolbura nebunește prin cap, eram de-a dreptul amețit, de un sentiment ciudat, nedefinit... Și ea își odihnea privirea asupra mea atât de blând și râdea atât de straniu.

— Nu m-am supărat, răspunsei într-un târziu, brutal.

— Într-adevăr, nu te-ai supărat?... Vezi, eu am crezut că te-ai supărat!

— Nu mă chinui, doamnă, te rog, te implor! Nu mă maltrata! Doar poți vedea, doar poți simți, doar poți gândi că...

— Că? întrebă provocător.

— Că te iubesc, că... sunt nebun după dumneata, că mi-am pierdut mințile...

Se uită brusc, repede, împrejur, dacă nu m-a auzit cineva, și apoi încet, dar fără să mai zâmbească, spuse:

— Nu vorbi prostii... Doar dumneata ești încă un copil.

Acum nu mă mai indignai, nu îmi mai fu rușine. Citeam în ochii ei că nu mai sunt copil...

În seara aceea nici n-am mai dansat cu ea. De mai multe ori se uită după mine când la vreo întorsătură treceam unul pe lângă altul, și nu zâmbea, nu zâmbea de fel... În pauză m-am ocupat de o fetișcană oarecare tinerică... și frumoasa femeie se uită de câteva ori în direcția mea și-și încreți fruntea.

Petrecerea ținu până târziu dimineața. Felsenii rămaseră ultimii, ca întotdeauna, pentru că domnul locotenent nu se prea putea despărți de cărți.

— Până ce te îmbraci dumneata, zise el nevesti-si, mai las niște parale pe la băieți. Țin banca, domnilor!

Și domnii se așezară repede prinprejurul mesei verzi.

— Tu nu joci? mă întrebă Felsen, când văzu că nu mă așez.

— Nu, mulțumesc, bătrâne...

— Te rog ajută-i atunci nevesti-mi să-și îmbrace mantoul, da?

— Bucuros, imediat...

— Lasă, mă duc singură! spuse Margit, pornind spre garderoba doamnelor.

Am condus-o.

În cămăruța mică dormita o femeie bătrână, zbârcită. Mantoul atârna pe unul din cuiere. Îl luai și [...][1] cu el tiptil:

— Poftim!

— Uf, ce rece e!

Stăteam în fața oglinzii și-i aranjam gulerul. Gâtul ei alb, rotund, strălucea ispititor în penumbră. Brusc, pătimaș, îmi lipii buzele de el. Se întoarse brusc și mă privi. O luai în brațe și-i sărutai gura lung, fierbinte...

[1] Text indescifrabil (*n. ed.*).

— Lasă copilăriile! șopti, și-mi răbdă sărutările, nemișcată, cu brațele căzute.

Ne-am întors în sala de joc. Felsen radia de bucurie: jefuise societatea de tot. Câștigase nebunește...

2.

Odată, aproximativ după o lună de la bal, Felsen plecă, pe trei zile, în interes de serviciu. Aceste trei zile au fost paradisul. Stăteam în micul dormitor al Margitei, pe un divan scurt, turcesc, într-o lumină difuză, trandafirie, și îi șopteam încet:

— Te iubesc nemărginit, Margit, nespus de mult... De fapt poate nu te iubesc... te ador, ca pe o zeiță... Când te-am văzut întâia oară, am simțit că sângele îmi năvălește în cap, inima mi se strânge, respirația mi se taie și nu vedeam decât ochii tăi minunați, nu auzeam decât glasul tău, care ciripea... Ai devenit lumea mea, fericirea mea, totul. M-am ghemuit mut la picioarele tale și abia am îndrăznit să te privesc. Am devenit câinele tău, robul tău. Și mi-ar fi plăcut atât de mult să mă calci în picioare, să-mi dau sufletul o dată cu îmbrățișarea mânuțelor tale! Dar tu ai zâmbit, m-ai ridicat și mi-ai sărutat fruntea... Te iubesc!

Cu pleoapele lăsate, tremurând visătoare, șoptea într-una:

— Încă... încă... mai spune-mi că mă iubești...

— Te iubesc!

— Jură!

— Jur.

— Jură că mă vei iubi întotdeauna!

— Jur.

Îmi trase capul la pieptul ei, care zvâcnea, și cu ochii înlăcrimați de bucurie își lipi îndelung, îndelung gura ei dulce de buzele mele, iar eu îi îmbrățișai mijlocul zvelt, subțire...

Timpul trecea. Se împlineau zile, săptămâni, luni, și, cu

încetul, mă obișnuisem că Margit îmi aparține cu totul. Închipuirile aţâţătoare, imaginile de vis păliră, deveniseră cenușii. Dorința se estompă prin legătura creată, iar în locul dorului se strecură pe ascuns, mișelește, chipul umbrit al plictiselii. Apoi, într-o bună zi, m-am surprins că în timp ce Margit îmi vorbea despre dragostea ei arzătoare, pătimașă, eu am căscat. A băgat de seamă. Ochii i s-au întunecat și a tăcut. Mi se făcu rușine de purtarea mea nedelicată, lipsită de tact, iar peste câteva minute, cu greu mi-am putut reține căscatul. Mă plictiseam lângă dânsa și plictiseala omoară pasiunea.

Cugetai la aceasta și descoperii că intrasem într-un joc periculos. Doar jocul acesta mă poate costa rangul! Am ajuns la concluzia că intrasem în joc cu totul nechibzuit, copilărește. Nu mi-ar fi fost îngăduit să ajung atât de departe. Poate să afle Felsen, poate să afle oricine, și atunci... Ei, ai atunci revolver și sabie, chestiune de onoare, degradare, și cine mai știe câte. Am devenit prudent, și am îndemnat-o și pe Margit să fie prudentă.

Timpul trecea. Cu cât mă ocupam mai mult de această aventură, cu atât mai puțin mă pasiona femeia. În sinea mea, numeam de multe ori dragostea o mare nerozie... O asemenea dragoste... Am început să-i fac curte lui Romhányi Mariska, dar numai ca să mă distrez, și am constatat că acum mai mult mă interesează roșitul pudic, frecvent al Mariskăi, pălăvrăgeala ei neînsemnată decât cea mai fierbinte sărutare, cea mai pătimașă îmbrățișare a Margitei...

Și apoi iară ședurăm acolo, în micul dormitor, pe divanul scurt, turcesc și Margit spuse:

— Dac-ai ști cât te iubesc, cât mi-e de dor de tine!... Dacă ai simți că fiecare fibră te dorește numai pe tine, te cere numai pe tine! O, nemărginită e dragostea mea, nemărginită și veșnică... Te iubesc, Emil, te iubesc... te iubesc...

Îmi apucă mâna și mi-o acoperi de sărutări.

— Ei, ei, Margit... ce fel de...

Mă miram din cale-afară cum poate fi cineva atât de sentimental. Doar nu e dragostea un lucru atât de mare. Mă iubește, mă iubește, bine; dar pentru asta nu trebuie sentimentalism. În general, mi se părea o nerozie că mă aflam acolo. Ce căutam acolo? Cu ce drept mă ascund în dormitorul unei femei? Ce ar spune bărbatul ei?... Deodată mi s-a părut că aud un zgomot suspect. Dacă stăm să chibzuim bine, gândii, sunt un hoț. Un ticălos de rând care se furișează în casă și jefuiește... Începeam să mă simt foarte ne la locul meu. Îmi sună într-una în ureche: „Furi, furi”.

Nu îndrăzneam să iau nici o hotărâre. Știam că hotărârea mea ar îndurera pe cineva și nu voiam să-i răsplătesc dragostea prin durere. Și totuși, am fost brutal. Involuntar, fără să vreau, am fost brutal. Îmi dădui seama când Margit îmi spuse lăcrimând, zâmbind cu amărăciune:

— Te iert, dragul meu, nici nu te scuza... Ție îți iert orice. Numai să mă iubești puțin, să o iubești cât de puțin pe Margit a ta...

Mi se făcu milă de ea și am sărutat-o. Dacă asta putea fi o sărutare!... Mi-am atins buzele de buzele ei, repede, fără simțire, și am tresărit puțin, pentru că buzele ei tremurau.

Apoi, odată, mă primi plângând. Îi veni greu să vorbească și mi se plânse cu amărăciune:

— Nu mă mai iubești!... Dar de ce nu mă mai iubești?

Am sărit, speriat, și am cuprins-o cu gingășie:

— Pentru Dumnezeu, Margit, nu striga, ne aud servitorii... Apoi am continuat, împăciuitor: Cum mă poți întreba așa ceva?... Doar știi că te iubesc, că...

M-a pus să jur iarăși că nu o voi părăsi.

Două zile nici nu m-am apropiat de casa ei. În sfârșit, a treia zi m-am înfățișat. Nu că aș fi simțit nevoia să mă întâlnesc cu ea, ci de teamă. Mă temeam să nu mai facă vreo prostie. O femeie îndrăgostită e în stare de orice... Îmi sări de gât cu surprinzătoare veselie și-mi ceru, râzând,

iertare pentru scena de data trecută. O sărutai.

— Așa te iubesc, Margit! Așa, cuminte, drăguță...

Râdea într-una, și râsul ei suna uscat, afectat. În ochii ei strălucea, însă, o lumină ciudată, misterioasă.

„Poate că și-a dat seama că situația asta nu mai poate dura!” m-am gândit, în sinea mea, în timp ce plecam.

3.

În ultima vreme, de câte ori voiam să mă duc la Margit, de fiecare dată nimeream la Romhányi Mariska. Ar fi trebuit să cred că sunt îndrăgostit de ea, cu toate că fata nu era de loc o frumusețe răpitoare! La prima vedere surprind ochii și gura. Și una, și alta sunt capodopere. În rest e numai imitație. Obrajii sunt ai lui Csavossy Ella, fruntea o are de la Bierbaum Flora, bărbia, cam ascuțită, a împrumutat-o de la Werner Olga; de năsucul drept, cu nările tremurânde, a făcut rost de la mămica ei, părul castaniu l-a căpătat de la taică-său, trupul îi este foarte zvelt... Într-un cuvânt, nu e potrivită pentru a ispiti mulțimea.

Nici în cele materiale nu se lăfăiește. Taică-său e un avocat cu renume, care are o nevastă, o fată, o barbă franțuzească îngrijită și o casă fără caturi pe stradă Nouă. Toate acestea la un loc fac vreo zece mii de coroane... dar, între noi, putem vorbi despre forinți... Atâta tot...

Am început să-i trag clopotele numai de-al dracului și din plictiseală. Se învârtea Blaskovich pe lângă ea, vizibil, fără rezultat. Am discutat despre ei cu Vay Miklós și am pariat că-l voi rade pe Blasi. Din glumă, de-al dracului. „Las’ să crape bătrânul!”... râdeam noi.

Obișnuiam să merg acolo de două ori pe săptămână. Exact de două ori. Nu mă dădeam în vânt după întâlniri, ca pe vremea în care o urmăream pe Margit, dar nici nu le neglijam. Suntem liniștiți, tăcuți. De obicei sunt singurul musafir. Eu mă așez într-un fotoliu, ea pe sofa. Flecărim despre lucruri fără importanță, despre nimicuri; în

asemenea prilejuri mi se pare, totuși, foarte frumoasă, încântătoare.

— Dumneata ești atât de ușuratec, atât de frivol! repeta ea adesea.

Mă privește îndelung în ochi, cu căldură și... râde. Și eu mă simt de parcă aș fi acasă, de parcă ochii aceia blânzi m-ar dojeni cu dragoste, m-ar mângâia, m-ar răsfăța...

Într-o zi de joi m-am înfățișat neanunțat. Mariska mă apostrofă zâmbind:

— Dar dumneata cum de îndrăznești să vii astăzi?

— Așa, fiindcă dumneata m-ai fermecat! răspunsei. Mă pregătisem să merg în altă parte, dar n-am putut trece prin fața casei. A trebuit să intru...

— O, o! se văicări glumind, dar glasul ei era, totuși, ciudat. Te cunoaștem!

— Mariska! zisei surprins.

— Te cunoaștem! clătină din cap, de astă dată serioasă.

— Dar...

— Magnetul nu este aici, știm!

— Dar crezi că...

— Mie nu mi-e îngăduit să vorbesc despre asta, pentru că nu mă privește. Treaba dumitale. Știi ce faci. Eu am auzit numai, am luat cunoștință, dar cu toate acestea m-am purtat față de dumneata cu vechea prietenie...

— Mariska, poate, poate ceva mai lămurit...

— În cazul acesta e mai bine și mai folositor să nu fim prea deslușiți.

Câteva clipe trebălui nervos cu degetele printr-un album de fotografii și, deschizându-l tocmai la fotografia „Makart” a Margitei, îl așează pe masă. Apoi continuă încet:

— Eu am fost întotdeauna sinceră cu dumneata. Ți-am spus deschis gândul meu, părerea mea, chiar și atunci când dumneata nu mi-ai cerut-o. Așadar, a trebuit să ți-o spun și pe asta. Trebuia să știi că știu. Pentru evitarea eventualelor neînțelegeri...

Voia să zâmbească, dar când se uită la mine, dintr-o dată

i se spulberă zâmbetul de pe buze. Arătam, probabil, înspăimântător. Dacă aș fi fost pălmuit în public, nu m-ar fi durut mai rău.

— Dragă Mariska!... bâlbâii.

— Să ne așezăm!... Să vorbim despre altceva.

Gânduri stupide, măgării irealizabile îmi fulgerau prin minte. Nu înțelegeam limpede, decât că am jignit, am rănit această fetiță drăguță, ființa asta nevinovată... și că trebuie neapărat să îndrept această greșeală.

— Nu doresc să par mai bun decât sunt... nu vreau să dau loc la nici o amăgire... Dumneata poate că nici nu înțelegi acest lucru, este prea departe de sufletul dumitale blând, bun. Te cunosc, dragă Mariska, și știu că nu mă condamni, că...

Cu încetul, am izbutit să mă adun și am vorbit, am tot vorbit. Poate fără legătură, poate prostește, dar din ce în ce mai pătimaș, mai adevărat, mai sincer. Și sinceritatea este argumentul cel mai convingător. Sinceritatea farmecă până și păcatul, făcându-l scuzabil... Mariska îmi ascultă vorbele la început serioasă, apoi mâhnită, apoi cu interes, până la urmă impresionată...

Și când am plecat, i-am sărutat mâna.

4.

Îmi îmbrăcai tunica de gală cu hotărârea fermă de a mă duce la Margit. Trebuie să mă duc neapărat, gândii, cu atât mai mult cu cât s-a împlinit tocmai o săptămână de când n-am mai văzut-o, deși mi-a scris în două rânduri să o vizitez. Am pornit și m-am dus însă la Mariska.

Se pregătea să meargă la *ground* și tocmai se necăjea cu pălăria, în salon, în fața oglinzii mari. Atunci se petrecu ceva miraculos cu mine. După numai câteva cuvinte am amuțit și după aceea am tăcut, tăcut cu statornicie. Mariska încercă să mă atâțe, dar încercarea ei dădu greș, eșuă la rezistența mea îndărătnică. Mă simțeam un măgar nespus

de mare. Nu eram în stare să adun în cap un păcătos de gând, cât de neghiob să fi fost... Ea își legăna indiferentă racheta și tăcea la fel. Se vedea că nu vrea să mă dea afară, dar că vrea să joace tenis. Poate nu îndrăznea să mă roage s-o conduc.

În sfârșit, după o pauză palpitantă de un sfert de ceas, i-am spus:

— Să-ți spun ceva, Mariska!

— Ai terminat?

— M-am jurat că de aci încolo voi fi om de treabă.

— Ei, lasă...

— Da, am jurat solemn c-am să devin un mic-burghez serios. Nu voi bea, nu voi juca cărți, nu voi mai face datorii... Am de acum și un model, pe vecinul meu. Un conțopist. Este tatăl fericit a cinci copii, are o leafă pe jumătate cât mine și, totuși, își întreține din ea nevasta, odraslele și soacra... El va fi idealul meu de neatins.

— Ai jurat?

— Nu crezi, poate?

— Ba da. Cum să nu! Doar azi-noapte ți-am auzit serenada sub fereastră. A fost într-adevăr frumoasă, și m-am gândit imediat că ai pornit-o pe calea cea bună... Minunat, minunat!

Râdea. Râdea atât de ironic și de dulce, încât aș fi vrut să-i sărut buzele. Ar fi trebuit să fiu indignat, pentru că se amuza pe socoteala mea, dar nu. Dimpotrivă, râsul mă molipsi și pe mine, și după aceea chicoteam amândoi. Îi spuse mămichii că m-am îndreptat, și râse și mămica. Mămica îl informă pe tătucu, și râse și tătucul. Până la urmă, râdea toată casa de mine și eu nu mă puteam supăra...

— Dacă vrei să joci tenis, zisei în cele din urmă, te conduc.

— Ee! Cât p-aci era să uit! tresări ea, speriată.

Când am ajuns la teren, se adunase deja o societate numeroasă. Mariska intră imediat în joc, iar eu, nefiind mare amator de tenis, mă aciuii lângă doamna Markovics și

începui să mă delectez cu trufandalele zilei în materie de bârfă. Din întâmplare, privirea îmi rătăci pe una din băncile mai îndepărtate. Hm! Mi se păru că nu văd bine și o întrebai pe doamna Markovics.

— Doamna Felsen?

— Sigur că ea e. Nu o mai recunoști?

Uitându-mă într-acolo, mai pe-ndelete, văzui că locotenentul Frölich îi explică ceva cu gesturi vii. Margit dădea din cap, dar nu se uita la el, ci mereu înspre mine. Mă dusei acolo.

— Sărut mâinile! strigai, încă de departe..

— Bună ziua! zise și, întorcându-se spre Frölich, spuse: Dumneata n-ai dreptate! Dragostea femeii este mult, mult mai durabilă, mai puternică, mai pătimașă decât a bărbatului...

— Scuzați-mă, vă rog, dacă v-am tulburat! și dădui să plec.

— Ba nu, rămâi... Aș vrea chiar să vorbesc puțin cu dumneata...

M-am așezat la dreapta ei. Cinci minute îl mai răbdă pe Frölich, după aceea îl concedie, nu prea delicat.

— Ai primit *bleu*-rile mele? mă întrebă, când am rămas singuri.

— Le-am primit.

— Și?

— Și nimic... În primul rând vreau să te fac atentă, dragă Margit, că scrisorile sunt ceva foarte necugetat. Imaginează-ți că soțul dumitale ar descoperi...

— Asta mă privește, dragă, nu te doare pe dumneata!

Dar oarecare amestec am și eu, o dată ce pielea mea este cea mai interesată.

— O, o... desigur, acum ești foarte grijuliu, foarte prudent.

— Omul devine mai înțelept.

— Așadar, de asta n-ai venit?

— Nu chiar, dar...

— O, o!
— Știi că nu-mi plac mâzgălelile.
— Dar serenadele, da!
— Ce fel de serenade?
— Să vii mâine. După șase. Atunci îți voi spune. Da?
— Dar...
— Promite-mi că vii!
— Îți promit.
— Iar acum, haidem la ceilalți!

Scena n-a durat nici trei minute. Vorbise febril, agitat, înghițise jumătăți de cuvinte. La cuvântul „serenadă” i se crispaseră buzele, dar după aceea surâsul stereotip își făcu iarăși loc, și nimic nu trăda ce se petrece în sufletul ei. Femeia este în stare să zâmbească întotdeauna și zâmbește totdeauna.

Vorbisem cu ea liniștit, calm. Poate cam brutal, chiar fără cruțare, și asta o duruse și mai rău. Îmi admiram energia, curajul și grosolănia.

Simțeam oarecare înfumurare că isprăvisem atât de simplu, atât de îndrăzneț cu ea. Nu mă mai interesa de loc că ea se chinuiește, se zbate, deși până acum voisem mereu să o feresc de asta și pe ea, și pe mine.

M-am învârtit ostentativ de mult pe lângă Mariska. Cu asta voiam să-i dau Margitei lovitura de grație. Dar ea privea indiferentă, rece, la efuziunile mele și nici nu clipea. Numai o singură dată se scuturâ, de parcă i-ar fi fost frig.

Felsen veni devreme să o ia și în zadar fu invitată, rugată să rămână, nu răspunse nici un cuvânt, ci se agăță de brațul soțului și-și privea vârful pantofilor. Eu am rămas ultimul să-mi iau rămas bun de la ea.

— Să nu-ți uiți promisiunea! mă făcu ea atent cu voce tare, încât auzi toată lumea.

— În nici un caz, doamnă!

— Nu-l băga la cheltuială pe băiat, râse Felsen.

Nu peste mult, societatea se împrăștie. De familia Romhányi se atașară mai mulți, așa că am putut rămâne

mai în urmă cu Mariska. Mă întrebă de la bun început:

— Ce i-ai promis dumneata doamnei Felsen?

Întrebarea mă găsi atât de nepregătit, încât am rămas fără grai. Doar putuse auzi ce-mi spusese Margit, dar, la urma urmei, fusese ceva discret. Cum îndrăznește să mă întrebe?... Gând nerod! Apoi așa... așa... așa că vrea să știe ce i-am promis.

— Nu-mi spui? zise când văzu că nu-i răspund.

— Îți pot spune, dar nu-i nimic de seamă. E vorba de o cutie de Kugler, pe care i-am promis-o mai demult. Azi i-am repetat promisiunea și... doamnei Felsen îi place foarte mult Kuglerul, îi place foarte mult. Poate că-ți place și dumitale... Cu atât mai bine... Dumitale îți voi aduce două cutii...

Minteam cu atâta neîndemânare, încât trebuia neapărat să bage de seamă. Nu mă uitam în ochii ei și nu știu cum anume a primit minciuna mea grosolană. Numai într-un târziu îmi răspunse încetișor:

— Mulțumesc... nu doresc.

Am început să turui repede despre altceva și am reușit chiar s-o fac să uite întâmplarea. Iar după aceea am povestit, am tot povestit și i-am luat mâna. M-a lăsat... Am pălăvrăgit, am pălăvrăgit, și-am privit-o în ochi. A zâmbit... Am sporovăit, am sporovăit fără întrerupere, și i-am cuprins mijlocul. M-a lăsat, ba chiar părea că se strânge puțin lângă mine. Apoi tăcu brusc, fără tranziție... Căpșorul i se odihnea pe umărul meu, ochii minunați mă îndemnau calzi, dezmierdători... Ceva îmi vuia în urechi: „N-o face!” Încetișor, ca o adiere, i-am atins cu buzele obrazul trandafiriu. Se desfăcu binișor din brațele mele, își netezi părul cu mâna. Își îndreptă privirea spre mine, jumătate cu reproș, jumătate recunoscătoare. Obrajii ca laptele proaspăt ardeau într-o roșeață ușoară...

DOMNUL LOCOTENENT

Duminică dimineața, la orele nouă, domnul locotenent Haidekker se mai tăvălea în pat. Tocmai medita ce trai bun, de invidiat, are regele, care, după o noapte de chef, poate să doarmă cât poftește și nu e obligat să meargă la trap la cazarmă, când, cu fața răvășită, năvăli în odaie ordonanța lui:

— Domnule locotenent, vin domnii ofițeri...

— Lasă-i să vină, mă Miska! căscă Haidekker.

— Dar vin mulți, domnule locotenent... vin foarte mulți! bâlbâi flăcăul.

— Lasă-i să vină cât de mulți, mă Miska!

— Da, dar țigările, domnule locotenent... unde să ascund țigările?...

Haidekker râse cu poftă. Îi plăcea că flăcăul e atât de gospodar. El și așa suferea din cauza lipsei de spirit gospodăresc.

— Bine, mă Miska! Ești un băiat isteț! Dar acum lasă țigările, că tot n-avem... Dă-mi pantalonii numărul unu!

Nici n-apucă să termine, și domnii ofițeri pătrunseră în odaie ca un vârtej, cu o larmă înspăimântătoare.

— Nu ți-e rușine?... Servus, Kiki!... Ce mai faci, Kiki?

Strigară, se zbânțuiră, gata să-l rupă în bucăți. Căci domnul locotenent Haidekker se bucura de o incomensurabilă popularitate în rândurile corpului ofițeresc. Faima și-o datora mai cu seamă mustății groase, negre-corb și pungii sale deschise, și de altminteri toată lumea recunoștea că știe să petreacă bine. Punga sa era deschisă pentru toți, dar, din fericire, era numai rareori umflată cu

lucruri valoroase. Obișnuia, mai degrabă, să conțină chitanțe de amanet...

Până se îmbrăcă domnul locotenent, musafirii hotărâră în unanimitate să-i bea lichiorul. Noroc că Haidekker de luni de zile nu mai era într-o situație atât de bănoasă încât să dosească băuturi în casă, și astfel privi cu un calm diabolic cum se desfășoară goana după lichior, cum îi desfac patul, cum îi aruncă hainele din dulap, cum îi scotocesc prin toată casa...

— Scoate băutura, nu glumi... mi-e tare sete! zise după o trudă zadarnică de o jumătate de ceas locotenentul Witzberg Waldemar, al cărui gâtlej larg constituia un subiect de admirație pentru tot județul.

— De unde, dacă nu am?

— Trimite să aducă!

— Ai înnebunit?

— Ei, lasă...

— Ce crezi, că eu sunt sac de bani?... Dragă prietene, sunt cel puțin două săptămâni de când n-am mai văzut nici un creițar!

Putea el să le tot vorbească. Îi percheziționară, cu ochi de specialiști, buzunarele, portmoneul, lucru pe care Haidekker îl suportă cu o liniște imperturbabilă.

— Nu găsiți nici firimituri de pâine, necum bani!

— Să ne adunăm, domnilor, averea și să trimitem după ceva de băut! propuse, până la urmă, Witzberg, căruia i se uscase deja gâtlejul de atâta vorbă.

Opt inși adunară patruzeci și șapte de creițari.

— E puțin! își dădu cu părerea Witzberg. Ne-ar trebui cel puțin încă trei creițari ca să fie o coroană!

Unul propuse pe loc că trebuie tapat Miska. Dar propunerea se respinse la opoziția hotărâtă a lui Witzberg.

— Doar n-o să... asta cu ordonanța! se indignă gâtlejul cel cuprinzător.

În bluza sa îmblănită, Haidekker dădu, întâmplător, peste o monedă de zece fileri. O înfățișă poporului, fapt pentru

care fu răsplătit cu ovații prelungite. La propunerea ordonanței Miska, după o dezbatere amănunțită, conveniră să trimită după tescovină...

Cât lipsi Miska, societatea se instală și se lansă într-un viu schimb de opinii cu privire la procurarea pintenilor lui Blaskovics.

Taifasul fu întrerupt de o bătaie în ușă.

— Îndrăznește!... răcni gazda, dar deodată sângele îi îngheță în vine, căci pe ușă dădu buzna căprarul de zi.

Musafirii îl primiră cu un hohot tunător.

— Ce-ți trebuie! se răsti la căprar Haidekker, bănuind, la drept vorbind, ce-i trebuie.

— Domnule locotenent, raportez cu respect că domnul căpitan vă poftește la cazarmă.

— Domnul căpitan Szentessy?

— Da, să trăiți!

— Ei, cară-te naibii, fiară ce ești!

Domnul locotenent se prăbuși, nimicit, în singurul său fotoliu, și în sinea lui zise un adio mișcător tescovinei.

— Vedeți, izbucni după aceea, cu ochii înlăcrămați, vedeți? Așa comandant de companie am eu! O hienă ca asta îmi mănâncă mie viața.

Răspunsul la tânguielile sale fu un râs homeric. Cum dracu să nu fi râs? Doar e din cale-afară de ridicol ca cineva să fie convocat și duminica la cazarmă... Haidekker își făcu repede în minte planul că, *coûte que coûte,* nu se duce. Dar pe urmă, totuși, îi veniră mințile la cap. Pe drum însă se gândi într-una ce grosolănie ar putea să-i azvârle căpitanului său în față fără să comită o infracțiune de la disciplină.

Când însă căpitanul Szentessy dădu în vileag motivul pentru care-l poftise, domnul locotenent era să-i cadă de gât.

„Nenorocitul de mine, nefericitul de mine! gândi el. Acestui domn de ispravă am vrut să-i spun eu grosolănii! Pe acest bărbat eminent l-am numit eu hienă! Când acesta e

un om de aur!... un om, să-l pupi!... un înger...”

— Te-am poftit, dragă, ca să pot pleca încă azi după-masă. Am primit un concediu de cinci săptămâni, știi, și-ți predau repede compania...

Așa-i vorbi căpitanul, și în urechile lui Haidekker cuvintele lui sunau ca muzica de harfă a serafimilor din cer.

— De ce n-ați cerut mai mult, domnule căpitan? întrebă numai ca să spună ceva și să-și ascundă bucuria gata să izbucnească.

— Nu mi-au dat. Și atâta, tot numai cu o mulțime de ploconeli am putut stoarce de la Bătrân doar știi cât e de zgârcit când omul îi cere concediu...

— Sigur, sigur... Firește...

Predarea se consumă în cinci minute și Haidekker se grăbi să bage în buzunar banii companiei: șapte sute șaptezeci și cinci de coroane și câțiva fileri. Îi ură căpitanului petrecere frumoasă și apoi o șterse cu pași discreți de *cake-walk.*

Când ajunse acasă, nu mai găsi, firește, nici musafiri, nici tescovină.

— Domnul locotenent Witzberg v-a lăsat vorbă că tescovina a fost excelentă!... raportă Miska.

— Da?... Du-te, fătu-meu, și adă trei sticle de...

Stătu pe gânduri. Să fie șampanie sau vin?

— Trei sticle de bere! porunci apoi cu un gest aristocratic.

În vestibulul popotei, raftul lexiconului se căsca gol. Toate volumele și suplimentele circulau. Domnii care așteptau masa se adânciseră fără chef, plictisiți, în cercetarea ilustrațiilor. Delectarea lor liniștită fu tulburată de năvala zgomotoasă a lui Witzberg. Însoțit de gesturi vii, explica unui tânăr sublocotenent că e măgar.

— Permite-mi, Witzy dragă, zise sublocotenentul, jignit.

— Nu-ți permit nimic! strigă Witzy, și la această reușită poantă toate figurile se luminară discret.

— Iar vă certați? întrebă Haidekker.

— Uite, rogu-te... zice sublocotenentul, dar Witzy intervine brusc:

— Nu te uita la nimic, Kiki! Să-ți spun ce s-a-ntâmplat, după aceea judecă tu cine are dreptate.

Tema disputei era dacă la cartușieră trebuie închisă mai întâi clapa dreaptă și după aceea cea stângă, sau mai întâi cea stângă, și numai după aceea cea dreaptă. Problema era delicată. Regulamentul făcea de fapt o mențiune în privința aceasta, dar nu destul de lămurit. Toți se siliră să rezolve subtila problemă, fiecare cu punctul lui de vedere, dar nu reușiră să se înțeleagă. Un căpitan bătrân își însemnă în agendă această chestiune interesantă, urmând să ceară avizul colonelului. Dar întrucât în problemele de regulament colonelul este foarte precaut, probabil că importanta problemă va fi rezolvată numai la brigadă, eventual la divizie.

Spiritele se mai liniștiră și căpitanul Némethy se folosi de acest prilej ca să-și încerce anecdota de cea mai recentă fabricație.

— Ați mai auzit anecdota asta?...

— N-am auzit-o... Spune-o, căpitane... Să auzim! strigă societatea de-a valma. Iar cadetul Weitzner abia mai putea să-și țină râsul.

Anecdota era o obscenitate veche, uzată, pe care toată lumea o auzise de nenumărate ori, dar, cu toate acestea, fu primită cu o plăcere enormă, cu un entuziasm uluitor. Cadetul se zbătea pe divan, sufocându-se și ținându-se de pântec, numai din când în când scotea câte un geamăt:

— Vai... splendidă... vai!...

Vijelia încuviințărilor continua să mai bântuie, când Némethy zise iar:

— Dar pe asta ați mai auzit-o...

— Liniște... să auzim...

Uraganul de râs etc. izbucni încă de pe la mijlocul ei, când cadetul se și tăvălea pe divan.

— Mai așteptați, măi... încă nu e gata... acuma vine

poanta!

— *Clou*-ul! bubui Witzy.

— *Pointe,* tună Haidekker.

Nu ajunse să mai spună și *clou*-ul, deoarece pe sub ferestre apărură două pălării de damă și într-o clipită toți domnii dădură buzna la geamuri. O oarecare decepție provocă însă faptul că pălăriile împodobeau două căpitănese, așa că nu se putea striga la ele, nici să li se trimită bezele. După ce doamnele trecură plutind parcă, Némethy își reluă poza ca să-și vândă poanta.

— Și, zic...

— Masa!... Ce se întâmpla cu masa? strigară acum ascultătorii.

Némethy nu se încurcă, ci îl prinse pe cadetul Waitzner și-i debită, totuși, *pointe*-a. Cadetul se înveseli atât de tare, încât pe la sfârșit dădea numai spasmodic din mâini și din picioare. Tocmai atunci intră maiorul, președintele.

— Ce se întâmplă aici? întrebă, cu fruntea încrețită, deoarece cadetul, pradă chinurilor, nu-l observase pe maior și se zvârcolea mereu în spasme.

— I-am spus o anecdotă! zâmbi Némethy. O istorioară minunată, picantă!

Maiorul, fiind un burlac stricat, gusta mult picanteriile grosolane. Îl luă imediat de braț pe Némethy.

— E bună?

— V-o spun dacă o ascultați, domnule maior.

— Povestește-o, povestește-o!

Pentru plăcerea președintelui, ofițerii îl înconjurară din nou cu viu interes pe Némethy, care-și drese glasul și începu anecdota discret, cu voce domoală. Maiorul, cu ochi lucitori, avea grijă, mai ales, să nu-i scape cumva vreun cuvânt cu două înțelesuri; ceilalți, cu mutrele gata de râs, îl urmăreau când pe președinte, când pe căpitan. Haidekker tocmai degusta cu atenție încordată cuvintele povestitorului, când cineva îl lovi în coastă. Se uită într-acolo: era Witzy. Îi făcu semn să-l urmeze. Ieșiră în coridor.

— Dracu mai ascultă până la capăt anecdotele astea stupide, tocite!... începu Witzberg.

— Ce vrei, bătrâne? întrebă Haidekker bine dispus.

— Adevărat. Te-am chemat ca să, asta... am auzit că, asta... ești milionar.

Haidekker era cât pe-aci să cadă lat. Bănui imediat că Witzy vrea bani. Nu se înșelase. După câteva „asta" azvârlite în discuție, trecu repede la subiect și ceru douăzeci și cinci de coroane.

— Fleacul ăsta de douăzeci și cinci de coroane e o datorie de onoare, urgentă... Alerg de ieri pentru sărăcia asta de sumă și nu-i, și nu-i... Întâmplător am aflat că ești ăsta... comandant de companie și m-am gândit imediat că tu nu ești atât de... ăsta, ca pentru un fleac de douăzeci și cinci de coroane să-l lași pe om în... asta...

— Dar, bătrâne...

— Nu te... asta...

— Doar banii nu sunt ai mei... sunt bani oficiali... și...

— Știu. Ți-i și restitui, îndată ce-mi sosesc banii. Doar nu-ți închipui că... e ridicol!

Haidekker știa că nu există om căruia Witzy să-i fi restituit banii și nu există unul căruia Witzy să nu-i fie dator. Mai știa și că acel „îmi sosesc banii" este o frază la fel cu „voi câștiga lozul cel mare".

— Dar dacă nu-ți sosesc banii, atunci...

— Păi cum să nu-mi sosească?... Cum dracu să nu-mi sosească? E sigur că în cel mult cinci zile, să zicem într-o săptămână, banii sunt aici. Ieri am primit scrisoarea, pot să ți-o și arăt... acum de fapt nu e la mine, dar...

Cu ochii înlăcrămați, cu buzele tremurânde, îi numără Haidekker cele douăzeci și cinci de coroane. Știa că niciodată... niciodată, cât e lumea, nu-i va mai revedea.

— Știi ce, puiule!... spuse iar Witzy. Mai dă-mi cinci coroane, să fie sumă rotundă. Omul nu o uită atât de repede. Nu pot să sufăr numerele fără soț...

Haidekker îi mai numără în grabă și cele cinci coroane și

o șterse de pe locul dezastrului. S-ar mai fi putut întâmpla ca în ultima clipă lui Witzy să-i treacă prin minte că, de fapt, nu urăște numerele fără soț, ci pe cele cu soț.

Înăuntru, Némethy tocmai își terminase anecdota și Haidekker avu prilejul să participe la hohotele de râs. Dar interesul se abătu treptat-treptat asupra mesei. În domnul locotenent începură să se stârnească astfel de sentimente, că se strecură la bucătărie, să distreze bucătăreasa cu câteva spirite geniale, improvizate, și totodată să grăbească servitul mesei. Era tocmai în miezul povestirii adresate zânei bucătăriei, când cineva îl trase de bluză.

— Ei?

— Vino puțin! zise locotenentul Zay, indiscretul intrus.

— Poftește!

— Fii bun, te rog, bătrâne, împrumută-mi douăzeci de coroane până când îmi voi primi banii... Aseară m-am lefterit la cazinou și am rămas dator douăzeci de coroane unui civil. I-am promis că i le dau azi. Nu vreau să împrumut de la toată lumea. De asta îți cer ție...

— Dar, drăguțule, de unde să-ți dau?

— Ești comandant de companie, doar ai de unde...

— Bine, bine, dar ăștia-s banii companiei! trebuie să dau socoteală de ei!

— Firește. Nu ți-i cer ca să nu ți-i dau înapoi!

— Știu, dar omul nu poate ști niciodată ce survine...

— Mai bine spune-mi că nu vrei să-mi dai. E mai simplu. Ce te privește dacă eu mă compromit în fața unui civil? Ce te doare pe tine? Căci...

— Vrei oare să toc, să risipesc banii companiei, să nu pot da socoteală de ei?...

— Cine vorbește de asta?... Crezi că fug cu cele douăzeci de coroane ale tale? Mulțumesc pentru încrederea ta... Minunat! Toacă banii...

— Na-ți, na-ți, zise Haidekker împăciuitor și amar. Luați-i! Săturați-vă! Voi vedea cum vă veți grăbi să mă ajutați când voi avea eu nevoie!

— Te rog, dacă nu mi-i dai cu plăcere, îi poți lua înapoi, iată-i! Pentru douăzeci de coroane nu-mi fac un dușman...

— Du-te, te rog, la dracu și cel puțin nu mă înfuria! izbucni în sfârșit locotenentul, strecurându-se înapoi în sufragerie.

Tocmai se servea masa, așa că se duse repede la locul lui și începu o conversație vie cu maiorul. Câtă vreme discută cu el, se poate simți în siguranță... Când fu adusă supa, respiră ușurat:

— Slavă Domnului! Cel puțin în timpul mesei nu e pericol!

Găsi că supa-i excelentă și vru să o repete, când vecinul din stânga, locotenentul Lundenburg, îi atinse ușor cotul... Polonicul îi căzu din mână, pe frunte îi apărură broboane mari de sudoare.

„Doamne sfinte, ce se va alege cu mine?” se gândi, disperat.

— Fii bun, te rog... șopti Lundenburg.

— Ce... ce poftești?

— Sarea, te rog.

Lui Haidekker îi luciră ochii. De data asta se înșelase plăcut. Băiatul ăsta e, totuși, de ispravă, nu vrea să-l tapeze. La friptură, însă, simți din nou atingerea pe braț.

— Dorești sarea? întrebă, politicos.

— Nu... scobitorile, te rog.

Locotenentul se liniștise de-a binelea. „Se vede că n-are intenții rele copilul”, gândi el. Pe când prăjiturile erau purtate împrejurul mesei, acesta îl trase și-a treia oară de cot.

— Apă?

— Nu... Știi ce te rog, șopti băiatul de ispravă, aș avea mare nevoie de cinci coroane. Tu ai bani...

— Eu?

— Ești comandant de companie...

Fără nici un cuvânt, în secret, pe sub masă, îi strecură în palmă băiatului de ispravă cele cinci coroane.

„Ai dreptate, gândi în sinea lui, resemnat, sunt

comandant de companie!”

După masă, popularul locotenent Haidekker mai făptui următoarele: îi împrumută sublocotenentului Blaskovich șaisprezece coroane, îi dădu locotenentului Csorvány zece coroane, îi dădu cadetului Waitzner două coroane, îl ajută pe sublocotenentul Neubauer cu trei coroane... Și după aceea nu mai făcu nimic, dar seara, până să adoarmă, cugetă astfel, în sinea lui:

„Până acum am dat nouăzeci și șapte de coroane... Dacă lucrurile continuă la fel încă o săptămână, pot să-mi trimit compania la cerșit!”

Pe locotenentul Haidekker îl extenuase marșul, și după-masă se culcă, cu hotărârea fermă de a nu se scula până a doua zi dimineață. Spre seară se trezi totuși, dar numai ca să se întoarcă pe partea cealaltă. Tocmai visa că doarme iar, când cineva smulse plapuma de pe el.

— Scoală, somnorosule! îi tună în ureche Witzberg. Ce dormi ziua-n amiaza mare?

Haidekker protestă, referindu-se la hotărârea sa fermă, dar de pomană, Witzy îl apucă de picioare și-l trase din pat.

Atâta își tot frecă ochii, până-și aduse aminte că, adevărat, trebuie să cineze. Această recunoaștere fu hotărâtoare. Își puse repede hainele.

— Unde mergem? îl întrebă pe Witzy.

— La „Mátyás”. Bem o cafea, îi ascultăm puțin pe țigani, apoi venim acasă... Mâine și așa e zi de odihnă, putem dormi pe săturate.

„Regele Mátyás” e un restaurant *par excellence* ofițeresc. Este curat, solid, cu vad bun, așa zice Lajos, oberchelnerul. Ofițerii îl apreciază pentru că e frecventat de un public ales, de domni, adică, mai cu seamă, pentru că are un patron care gândește ca un domn și care le pune la dispoziție bucuros șampaniile fine, franțuzești pe datorie și nu se obrăznicește imediat, chiar la întâi al lunii, ci abia peste o jumătate de an recurge la metoda nefolositoare a somației

pe ton politicos... Și țiganul e cinstit. Cântă destul de bine și e plin de tact. Când vede că cineva își caută prea cu insistență portmoneul, o șterge discret și nu așteaptă ca respectivul să fie nevoit să împrumute câțiva creițari de la vecin, mai ales când mai e și nesigur că vecinul are... Într-un cuvânt, „Mátyás” este o cârciumă de *niveau* domnesc.

Când Haidekker și Witzberg intrară, se afla deja multă lume la masa ofițerilor. Președintele popotei, Zay, Lundenburg... Maiorul îi explica patronului că șnițelul vienez este mult mai gustos la Viena decât la „Mátyás”. Ceilalți interveneau când și când, și între timp aruncau priviri îngrijorate spre litrele care scădeau vertiginos. Numai Lundenburg zâmbea, de unde Witzberg trase imediat concluzia că efectuase însemnate ușurări la portvizitul cuiva.

Spre unsprezece se răriră rândurile. La masa ofițerilor nu mai dormitau decât patru inși. Maiorul dispăruse, cu alte cuvinte orizontul era limpede... Țiganul făcea pauze dese și lungi. Consumatorii căscau des și prelung.

— Haidem acasă! fu de părere Haidekker.

— Unde te duci? se aprinse Witzberg.

— Acasă!

— Și ce faci acasă?... Rămâi, mergem și noi îndată.

Chelnerul desfunda tocmai atunci două sticle de șampanie.

— Cine le-a comandat?... se îngrozi Haidekker.

Chelnerul arătă spre Lundenburg: „Domnul sublocotenent!”

— Le bem pe astea și plecăm! se scuză acesta.

— Și plecăm! îi răspunse ecoul.

Țiganul adulmecă o afacere și se trase mai aproape. Consumatorii mai pașnici din fire și părinții de familie se grăbiră să plătească și să se evaporeze. Până ce tovarășii de chef isprăviră cele două sticle, numai cinci străini mai stăteau în afară de ei la o masă, într-un colț. De altfel, nu erau străini, doar se cunoșteau foarte bine unii pe alții, și, în

împrejurări obișnuite, se înțelegeau foarte bine. Dar în asemenea momente cunoștința înceta. Ori faci parte din tovărășie, și atunci ești domn, ori ești străin, și atunci ești o nulă. Străinii erau funcționari județeni, pașnici, liniștiți, care, de fapt, îi invidiau pe ofițerii ușuratici, care consumau șampanie. Voiau și ei să petreacă astăzi, și rămaseră locului. Tovarășii de chef de fapt nici nu aveau de obiectat împotriva lor, numai Lundenburg se uita spre ei chiorâș, cam nerăbdător, și o dată chiar spuse:

— Domnilor... asta... faceți ceva... trimiteți-i pe ăștia... Nu-i pot suferi pe străini!...

Societatea bea și stătea de vorbă, iar țiganul îi furniza acompaniamentul. Witzberg relata, cu limba împleticită, câteva aventuri trăite și ceilalți îl ascultară câtva timp în tăcere. Deodată, Zay Laci, nici una, nici alta, sări pe o masă și începu un dans acrobatic. Dansul recruților, can-can, bolero, matschitsch... Ce-i drept, dansa minunat. În zece minute, hainele îi erau lac de apă. Fu răsplătit cu un ropot uriaș de aplauze, și Lundenburg, de bucurie, scorni că nu cinase încă și mai comandă șampanie...

La propunerea lui Haidekker, băură de trei ori *ex* în sănătatea sexului feminin. Țiganul dădu onorul cu însuflețire. Iar Witzberg se ridică:

— Domnilor!... Dragi camarazi!

Era tare amețit, căci fața îi strălucea ca talpa bocancilor pregătiți pentru inspecție. Vorbea încet, întrerupt, cu pauze nesfârșite, pe care ascultătorii le umpleau cu ovații. Societatea de civili discuta tocmai ceva cu glas tare.

— Liniște în colț!... strigă Lundenburg spre ei.

Dar aceia nici nu-l băgară în seamă, și-și continuară vorba. Lundenburg se înfurie. Își apucă paharul și-l azvârli între ei. E drept că nu a nimerit nici un om, în schimb, două geamuri au căzut, zângănind, în ceafa unui domn. Răspunsul nu întârzie, și oglinda mare din spatele ofițerilor se prăbuși în mii de cioburi în capul oratorului Witzberg. Cinci minute mai târziu, cele două societăți se sărutară la

aceeași masă și, în cinstea împăcării, începură, fără întârziere, să joace un ceardaș aprig, ceea ce prilejui chelnerilor o vijelioasă bună dispoziție.

În timpul acesta, Haidekker se cufundă în gânduri. Își aținti fruntea cu arătătorul și reflectă. Astfel descoperi că e un individ mizerabil și trebuie să se împuște, pentru că e îndrăgostit și sunt două săptămâni de când nu i-a mai dat o serenadă Ellei sale cea cu ochi albaștri. Comunică neîntârziat această descoperire societății și porunci *piccolo*-ului să-i aducă revolverul. Până să sosească acesta, puse să i se așeze pe masă un metru cub de șampanie.

Dimineață la șase, toată societatea se îndrepta, grăbită, spre baia de aburi. Acolo Haidekker își aduse din nou aminte că el trebuie să moară. Cu preț de multe înduplecări, reușiră să aranjeze lucrurile așa încât să compenseze acum serenada omisă. Așadar, toată societatea se deplasă sub fereastra Ellei, și acolo puse lăutarii să cânte până la amiază cântece din ce în ce mai jalnice.

După asta, domnul locotenent ajunse acasă, îl pălmui pe Miska pentru că acesta l-a crezut beat, apoi se culcă... Și când se trezi după aceea și-și scotoci portvizitul, constată cu surprindere că din banii companiei i-au rămas exact treizeci și cinci de creițari și șapte fileri...

În corpul ofițeresc se răspândi, ca focul, vestea senzațională: căpitanul Szentessy s-a întors cu două săptămâni mai devreme din concediu și Kiki nu poate da socoteală de banii companiei. Primi un termen de trei zile ca să facă rost de bani. Cele trei zile trecură, și Kiki nu fu în stare să adune nici zece forinți. Urmăreau, curioși, ce se va întâmpla, căci Szentessy, îndată ce expiră termenul, raportă cazul neîntârziat colonelului și Bătrânul îl suspendă pe Haidekker din serviciu și-l osândi la arest la domiciliu.

În răstimpul acesta, Witzberg făcu întâmplător rost de bani și, de ziua onomastică, la grandiosul ospăț festiv,

organizat de el acasă, se prezentară aproape toți ofițerii. Nu vorbiră despre altceva decât despre cazul lui Haidekker. Toată lumea, fără excepție, se mira și era uluită.

— Cine ar fi crezut!... se îngrozea căpitanul Némethy, cel cu anecdotele. Are o figură atât de cinstită băiatul, încât eu, la început, nici n-am vrut să cred. De neînțeles.

— Lucrurile stau așa, explică Witzberg. Haidekker e un băiat din cale-afară de frivol. Eu i-am spus de multe ori că nu va sfârși bine, vreau să zic, cu frivolitatea lui. Nici nu mă mir, parcă mă și așteptam că se va întâmpla așa. Chefuia foarte mult în ultima vreme...

— Azvârlea banii fără chibzuială, cu toate că i-am atras atenția să aibă grijă de banii ce i-au fost încredințați oficial! îi luă vorbă Zay. De pomană, se vede că o are în sânge.

— Eu am vrut să-l ajut, zise Szentessy, am făcut tot ce am putut face! I-am dat trei zile, mai mult nu puteam face. Aveam obligația morală de a-l raporta.

Cuvintele i-au fost urmate de încuviințarea generală. Toată lumea fu de acord că Szentessy procedase corect. Corect și uman. Nu putuse merge mai departe dacă nu voia să se coboare până la a deveni complice.

— Fusese vorba că, povesti Lundenburg, corpul ofițeresc ar trebui să adune banii, iar el să-i restituie cu încetul... În aparență fusese o idee bună, dar avea o mare meteahnă: moralitatea. Materialicește l-am fi salvat, dar moralitatea lui, domnilor, moralitatea îi este irecuperabilă. Eu cred că aici de fapt nu-i vorba de bani, ci de onoare. Și dacă am fi făcut-o, dacă am fi înfăptuit amintita idee, ne-am fi luat totodată o enormă răspundere morală! Închipuiți-vă, că cineva, indiferent cine, ar fi aflat chestia, că ar fi transpirat cumva! Ce s-ar fi întâmplat în cazul acesta?... Întregul corp ofițeresc ar fi fost stigmatizat pentru că a dat ajutor unui om inveterat, ca să nu zic unui răufăcător inveterat!

Ascultătorii clătinau, grav, din cap și se bucurau în taină, că au scăpat de o asemenea mare primejdie.

— Poți spune liniștit, că este un răufăcător! ațâță

Witzberg, poți spune *sans gêne.* Cine comite așa ceva nu este om cinstit, ci este... este... nici nu mai știu ce este.

— Și oare ce se va întâmpla acum cu el? se interesă un sublocotenent tinerel.

— Ce se va întâmpla? se gândi Némethy. Ce se va întâmpla?... Apoi, prietene, cred că i se vor da vreo doi ani, dacă nu chiar mai mult... dar mai degrabă mai mult decât mai puțin...

— Am auzit că și-a dat demisia! își dădu unul cu presupusul.

— A demisionat? întrebă Némethy. Ehei, băiete, asta nu merge atât de ușor! Dacă și-a dat demisia, îl vor închide și mai abitir. Atunci îl vor închide ca simplu soldat. Ehei... nu scapă atât de ușor, să nu crezi...

— Păi nici n-ar fi drept! spuse Zay, ca cineva să toace o groază de bani, și după aceea să scape cu pielea nevătămată. Ar face toată lumea la fel. Nebun ar fi cine n-ar face la fel.

— Firește!

— Zău că aș vrea să știu ce naiba a făcut cu atâția bani! Pe ce i-a cheltuit? întrebă, curios, un domn mai în vârstă.

— I-a chefuit! aruncă Zay laconic.

— Pe naiba chefuit! se grozăvea Witzberg. Doar nu mergea niciodată cu noi, ofițerii. Decât cu civilii, poate...

— Apoi cu noi n-a tocat banii, asta-i sigur! susținu cu neclintită hotărâre Zay. Când era cu noi, nu plătea, asta una o știu!

— I-a tocat la cărți! se auzi dintr-un colț.

— Eh, nu mai spune absurdități! Kiki câștiga întotdeauna la cărți!

— Eu cred mai degrabă că și-a plătit datoriile cele mai urgente! își dădu părerea Némethy.

— Apoi asta zău că se poate!

— Aș fi în stare să jur că și-a plătit datoriile! insistă Witzberg.

— Iar vorbiți ca să vă aflați în treabă! strigă Blaskovich.

Cum să-și fi plătit datoriile când abia acum a fost reclamat din vreo patru locuri și i-au poprit solda!

— Cel mai probabil e că întreaga sumă se găsește în buzunarul domnului locotenent, dar nu vrea s-o scoată! Crede că afacerea se va mușamaliza frumușel și va rămâne cu banii. Aduceți-vă aminte de ce vă spun!

Această din urmă părere fu emisă de Lundenburg și foarte curând dobândi încuviințarea generală. Examinară temeinic posibilitățile și până la urmă recunoscură că de fapt asta este cea mai probabilă.

— Așa cum îl cunosc eu pe Haidekker, zise mai târziu iarăși Lundenburg, chiar așa a procedat. Are el minte cât îi trebuie! Numai că acum și-a cam greșit socotelile.

— De banii aceia, dacă sunt la el, nu se va mai putea folosi prea mult! Îl vor închide ca pe altăceva!

— Dacă mai există în el fărâmă de simț al onoarei, nu va lăsa lucrurile să ajungă până acolo...

— Ce poate face?

— Prietene, eu în locul lui fie aș demisiona, fie m-aș împușca! tună Witzy. *Tertium non datur!*

— Întrebarea e dacă i se mai primește acum demisia! zise Szentessy. Și-apoi, chiar dacă i-o primesc, îl vor închide la fel, ca simplu soldat!

— Asta zic și eu! aruncă vorba Némethy.

— Atunci se împușcă! Altă ieșire nu are. Dacă nu vrea ca în fața întregii monarhii să fie târât în mod rușinos la închisoare pentru delapidare!

— Da, da! încuviințară domnii în unanimitate.

Duminică dimineața, pe la nouă, domnul locotenent Haidekker era de mult în picioare. Tocmai dădea, Dumnezeu știe pentru a câta oară, ocolul camerei sale, când Miska își vârî capul pe ușă, încet, cu teamă:

— Domnul locotenent dorește micul dejun?

— Nu-mi trebuie, Miska, poți să-l mănânci tu... Mănâncă-l tu! răspunse cu glas șters, răgușit.

Fața îi era palidă, ochii înfundați. Pe bărbie îi stăteau țepi zbârliți, nerași de trei săptămâni.

E o lună și jumătate de când popularul locotenent stă în arest la domiciliu. La început sperase că bunii săi fârtați nu-l vor lăsa să se plictisească, îl vor vizita, îl vor consola, îl vor scăpa de necaz. Foarte curând, însă, renunță la această idee. Nici suflet de om nu ar fi dat pe la el. Îi scrisese lui Witzberg, să vină la el numai pentru câteva minute, dar Witzy nu veni. Îi răspunsese că a interzis colonelul, cu strictețe, orice fel de legătură cu el și nu vrea să-și riște rangul. Totodată îi promisese că cele o sută cincizeci de coroane pe care i le datorează i le va restitui în decurs de o săptămână; până atunci cu siguranță îi vor sosi banii. Dar să aibă grijă să ardă neapărat această scrisoare, că nu cumva s-o vadă cineva, pentru că atunci ar putea da de bucluc. Haidekker îndeplini rugămintea lui Witzy și arse scrisoarea, iar cenușa ei o puse în portmoneu. După aceea nici nu mai scrise nimănui, și nici nu mai așteptă pe nimeni.

În câteva rânduri se strădui să-și pună gândurile în ordine și să reflecteze calm asupra situației sale. Însemnă pe un bilețel cât îi datorează exact fiecare, cui și cât i-a împrumutat din banii dispăruți. După aceea, adună de sus în jos și de jos în sus, și de ambele dăți ieși suma de șase sute opt zeci și nouă. O scăzu pe aceasta din șapte sute cincizeci și rămase șaptezeci și unu. Și astfel stabili frumos, că din banii dispăruți a folosit în scopuri personale șaptezeci și una de coroane. Și după aceea se gândi că dacă ar primi de la camarazi fleacurile de sume împrumutate, el ar putea să adauge imediat cele șaptezeci și una de coroane, căci tocmai atât îi rămăsese din solda pe luna trecută... Așadar, se așeză și scrise bunilor săi fârtați că, așa și pe dincolo, știu ei de ce necaz a dat și să facă rost, așa și pe dincolo, de bani. Și Miska duse scrisorile și aduse și răspunsul la ele.

— Domnul sublocotenent vă trimite vorbă că e bine... Domnul sublocotenent Zay zice că da... Domnul locotenent

vă dorește petrecere frumoasă și vă transmite că sigur...

Și atunci Haidekker se culcă liniștit și nu se mai sinchisi de nimic. *On verra ce que viendra!*

Colonelul îl chemă la raport, ca să-i expună cum și în ce fel a prăpădit banii. Haidekker scoase din buzunar o coală de hârtie și i-o întinse.

— Ce-i cu asta? întrebă colonelul.

— E cererea mea de demisie, domnule colonel!

— Apoi eu nu ți-am putut spune să o faci, dar așteptam s-o faci... Acuma, de fapt, e târziu, dar vom vedea... Ce-ai făcut dumneata cu banii aceia, Haidekker, spune!

— Nu știu, domnule colonel!

— Nu știi? Ăsta nu-i un răspuns.

— Nu știu, domnule colonel!

— I-ai pierdut la cărți, i-ai chefuit, hai?... Ei, pot să spun că ai abuzat de minune de încrederea care ți-a fost acordată!

— Pot pleca, domnule colonel?

— Poți. Demisia ți-o voi înainta și vom vedea ce se va mai întâmpla...

După asta, Haidekker, cât era ziua de lungă, nu făcea decât să se plimbe de colo până colo prin odaie, așteptându-și demisia. Zilele trecură una după alta, și Haidekker deveni din ce în ce mai agitat, alerga mereu mai nervos prinprejurul odăii. De câte ori citea ordinele, tremura. Ochii îi alunecau repede peste rândurile litografiate și-și căuta numele, dar nu-l găsea...

Uneori simțea o amărăciune în inimă. I se strângea puțin, îl durea puțin, dar apoi se gândea iar la demisie, și asta îl ajută să-și uite amărăciunea.

Astăzi fu deosebit de agitat. Astă-noapte visase ceva foarte curios, ceva foarte stupid, și nicicum nu se putea elibera de acest vis. Tot timpul îi revenea în minte. Visase că a furat... că a furat mulți, mulți bani din casieria regimentului... că și-a umplut șapca cu monede de aur galbene, strălucitoare... Apoi a vrut să-i ascundă în masa lui

de scris, dar l-au surprins, l-au ferecat și l-au târât la închisoare. Ușa celulei avea o gaură cât pumnul, pe acolo se uitau unul după altul fârtații cei buni și rânjeau, rânjeau groaznic...

Un vis stupid, dar care îi tot umbla prin minte lui Haidekker, până când, la un moment dat, auzi un ciocănit.

— Intră!

Intră caporalul de zi. Adusese ceva să-i înmâneze. Locotenentul rupse plicul cu degetele tremurânde, apoi păli.

— Poți pleca! horcăi către caporal.

Haidekker simți că amețește tare și că-i e tare cald, dar după aceea își reveni repede. Îl chemă pe Miska și-i zise că dacă-l caută cineva să spună că a plecat din localitate... Închise apoi ușa pe dinăuntru cu cheia. Așeză revolverul de serviciu pe masă, după aceea se plimbă din nou de colo până colo...

Pe urmă se cufundă în gânduri. Își propti degetul arătător în tâmplă și stătu astfel să se gândească. Și descoperi că el trebuia să se împuște... pentru că demisia nu i-a fost primită și pentru că acum visul lui este aproape de a se înfăptui...

DOMNUL IONICĂ[1]

Domnul Ionică vorbea încet, cu glas amorțit, clipind repede din ochii scufundați în cap și roșiți de fumăria multelor nopți nedormite:

— Ua, ua! Ce odor de copilărie am avut eu, ua! Ș-apoi ce amoruri, frate, ce minunate amoruri! Zâne cu păr bălăior și cu ochi ca murea se potopeau de dragul meu. Zâne, măi fărtaților, zâne! Și eu numai cât zâmbeam, strașnic și ademenitor, ca... Numai atâta, băieți, nici cât mai mult! Că eu eram tare țanțoș pe atunci, ah, of, cât de țanțoș mai eram!... Ua! De-ați putea voi înțelege ce viață domnească am trăit eu... ce viață!...

Dintru-ntâi stăteam muți, înholbându-ne buimăciți de mirare la domnul, dar apoi deodată izbucneam într-un hohot de chihote cumplite, de aclamări năprasnice. Tropăiam din picioare ca niște smintiți, ciocneam păharele și-l îndemnam, răcnind necontenit:

— Mai departe, domnule Ionică, spune mai departe!

Dar domnul zâmbea disprețuitor, cântărindu-ne pe supt sprâncene și aștepta până ce se potolea furtuna:

— Ua, ua!... De m-ați pricepe voi pe mine, de m-ați pricepe!... Bah! Degeaba îmi răcesc gura, că doar voi sunteți, mai calici ca calicii...

Și clipea și zâmbea într-una, cu capul trântit pe spatele jețului, cu privirile ațintite în gol.

Domnul Ionică era maior, un om mic de statură și plești

[1] Text localizat de Liviu Rebreanu după nuvela *Az örnagy* (Maiorul). Pentru lămuriri, vezi *Note, comentarii, variante* la prezentul volum (*n. ed.*).

ca un bostan, c-o pereche de mustațe înnegrite și răsucite ca două sulițe. Ni era drag și-l admiram peste măsură, căci ne povestea sodomenie de năzbâtii, aventuri care mai de care mai poznașe. Știam noi bine că toate-s scornituri, dar totuși îl ascultam bucuroși și-l credeam. Atâta ne îndrugase despre „cărările vieței sale”, încât pe urmă și el însuși le credea de adevărate. Minciuna-i dulce ca apa neîncepută, și oamenilor le place apa nencepută!

— Nu găsești în toată împărăția noastră un gentleman ca domnul! exclamă un ortac, trăgându-ne cu coada ochiului.

— Așa, așa! bodogănim noi în cor, iar domnul începe a râde cu gura căscată. Râsul lui însă tremură ca flacăra vânătă a unei lumânări de ceară.

Era miezul nopții... Prin odaia saturată de fum albastru, chelnerii, toropiți de oboseală, rătăceau ca niște stafii pocite. Un taraf de lăutari cânta neîntrerupt o doină trăgănată, monotonă, o cântare jalnică, ca plânsul înfundat al unui bărbat bătut de mânia vieței.

Într-un târziu, domnul, molcomindu-se, bâlbăi anevoios c-o voace spălăcită:

— Acum o să ațipesc oleacă, că mi tare somn... Ua, ua!... Trei zile și trei nopți n-am închis de fel ochii. Voi veseliți-vă mai departe, de vreți, ori de nu vreți, duceți-vă cu Dumnezău... Eu ș-așa mai [am] ceva de isprăvit...

Un paianjeniș de tristeță îi îmbrobodea fața când rostea cuvintele aceste. Își încrucișă brațele pe marginea mesei, și așa rămase câteva clipe, privindu-ne cu ochii iscodaci. Apoi fruntea îi căzu îngreunată pe masă. Un gâfăit profund i se desprinse din piept, un gâfăit ce semăna cu sughițele bocetului înăbușit, cu lihăitul dureros al celor ce trag de moarte. Dar în curând și hropăirile conteniră, răzbite de moleșeala somnului.

— E beat ca leuca! spuse unul în taină după ce ne mutasem în celălalt colț al mesei.

— Domnilor, zise un tovarăș mai în vârstă, eu m-aș

prinde în rămășag cu orișicine că domnul Ionică e pe cale să facă o nebunie... Eu îl cunosc de când era băiat, îl cunosc prea bine... Și-ți vedea că are să ne ticluiască una nemaipomenită!...

Numai atâta ne-a trebuit. Îl siluirăm să ne povestească tot ce știe. În sfârșit, fuse nevoit să se supuie. Își aprinse o țigaretă, tuși de trei ori ca să-și limpezească voacea și, c-o umbră de compătimire pe buze, începu domol și legănat...

Trăia odată, nu demult, în satul Zagra, un biet românaș de-i ziceau Ion Harosa... un românaș năcăjit, ca vai de el, cu șapte copii și c-o datorie de trei zeci și cinci de zloți.

Într-o seară, ședea supărat în pragul bordeiului și pâcăia când și când din cea pipă, chinuindu-se c-un gând grozav, care îl tot zgândărea și ispitea. Îi era voia adică să-și facă seama și să lase-n para focului toată lumea asta de trudă și de năcaz. Dar cum urzea la planuri, așa, ș-așa, ș-așa, iacă, deodată, niște glasuri scâncite îi izbesc urechile.

— Mâi bărbate, blodogorea femeie-sa din fundul cuptorului, du-te fuga după moașă, că mi-i tare rău!

Până se întoarse el cu moașa, un prichindel roșcovan țipa în colibă s-asurzească lumea. Moașa îl ogoi mintenaș, îl scăldă, apoi îl îmbrobodi într-o velință trențuită și îl puse în brațele bărbatului.

Întâmplarea aceasta schimbă deodată toate gândurile bietului român. Acum nu mai vrea să știe de moarte, ba chiar i-ar fi stat capul să trăiască cât bolovanii, căci zicea, trebuie să-și plătească datoria. Firește, datoria era numai sacul în care se ascundea motanul. Că doar nime-n lume nu-și mai dorește viață lungă de dragul datoriilor. Nu, nici poveste.. Altceva era la mijloc. Un plan nou, un plan măreț, plăsmuit și ascuns încă în adâncul sufletului său. Ion Harosa, nici mai mult, nici mai puțin, își puse de gând că pe Ionică ăsta, pe ăst al optulea, să-l facă domn.

Păcat numai că bunul Dumnezău nu avusese îndurarea să ia în samă hotărârea lui. Sfinția-sa, bag seamă, avea alte

planuri cu Ion Harosa. Îi trimese deci vorbă că de-a-una să-și strângă catrafusele și să se înfățoșeze la răfuială în cer. Înțelegând sermanul om dumnezeiasca poruncă, se foarte întristă, căci el, cu mintea lui cea pământească și proastă, își zicea că ar mai avea vreme, ba că-ncoace, ba că-ncolo... Dar, în sfârșit, ce putea face? Trebui să-și plece fruntea.

Așa, apoi, când a simțit că i se apropie ceasul, și-a luat rămas bun de la toți și toate, lăsând însă cu gură de moarte să aibă grije de Ionică și să-l facă domn...

După înmormântare, toate rudele se adunară și se sfătuiră, și se gândiră că oare cum, Doamne, să scoată ei domn din Ionică? Cu una, cu alta, mai scotociră prin șerpare ce biată bănișori aveau și, puindu-i laolaltă, se porniră cu copilul spre oraș la școală. Îi cumpărară cu bani scumpi un rând de haine de cele mândre, domnești, îi vârâră în buzunar două pițule pocinoc și apoi îl lăsară în mila Tatălui. Și ia-așa se alese domnișor din Ionică.

Neamurile erau tare mândre cu Ionică și-și ziceau de multe ori cu lacrimi în orbite:

— Să vezi numai ce domn mare s-a face din Ionică ăsta, să vedeți! Ce bani, ce cheltuieli?... Dă-i pace! Ne plătește acela tot ce-am cheltuit cu el, plătește, n-aveți frică... și încă înzecit, îți vedea...

Și vremea trecea încet-încet, ca un moșneag îngreunat de nevoi.

Când tocă Ionică nouăsprezece ani, era cadet într-un regiment de infanterie.

Se cioplise din el un băiat foarte cumsecade, un ficioraș elegant și ferchеș de-ți era mai mare dragul. El deveni „copilul cel mădărit” al ofițerilor, căci știa bea strașnic, juca la cărți ca un bancher și peste tot prăda banii c-o iscusință nemaipomenită. Și-n lumea noastră banul e cel mai de căpetenie lucru. Cine are bani are toate, cine n-are bani n-are nimic. Banul e un adevărat gentilom, un gentilom discret ca pământul. El nu miroase nici a păcate, nici a sudoare; el strălucește totdeauna, și strălucirea lui îți

răpește vederile.

Ionică se trezi sublocotenent și de-aici încolo putea trage la chefuri și să ducă lume dalbă ca un boier, căci era domn în toată regula. Dar apoi odată, în vălmășeala veseliilor, un trăsnet crâncen l-a lovit drept în numele Tatălui. Era vorba de niște bani, de-o nimica toată. În deșert s-a zbătut și a alergat și la frunză și la iarbă, nu-i putuse câștiga. Toți pretenii și binevoitorii îl copleșeau de cuvinte simpatice și compătimitoare, dar de altmintrelea se fereau de el ca de un lepros.

Era cât p-aci să se dea de-a tumba cu totul, când, nu se mai știe cum, toată afacerea se potoli ca și cum se potolește jăratecul dacă torni apă peste el. Ionică însă fu strămutat într-un orășel obscur, la spatele lui Dumnezău, ca să aibă prilej și timp să se pocăiască.

Acolo, din Ionică s-a năpârlit un om sălbatec și moros de să nu-i găsești pereche. Cică era toropit de zavistiile lumei, și-n neagra-i deznădejde bea necontenit, grămădind datorii peste datorii. Dar în afară de aceasta, era ofițer bun, aspru, și superiorii mai închideau ochii când înscena câte o poznă.

Anii zburau cu fuga, și cel Ionică trăia ca și cum trăiesc foarte mulți oameni...

Anii zburau cu fuga și o femeie, smeadă, necăjită, într-un sat sărăcuț și nevoiaș, aștepta nerăbdătoare să-i vie acasă Ionică. Întâi pe Crăciun, apoi pe Paști, apoi iar pe Crăciun și din nou pe Paști, dar Ionică nicicum nu sosea, măcar că ea nu mai putea de dorul lui. Se zbuciumă și se frământa sărmana femeie că oare ce să fie cu Ionică!...

Și când nu și-a mai putut stăpâni dorul, s-a pus la drum și s-a dus, multă lume-mpărăție, ca-n poveste, până ce-a dat de un orășel mândru-mândru ca o cununiță de rujmalin. Și după ce ajunse în oraș, a ținut strună la cea mai mândră clădire, căci, socotea dânsa, acolo trebuia să sălășluiască, să-și găsească băiatul.

Dădu să intre mintenaș pe poartă. Un oștean viteaz nevoie-mare și zăcut de vărsat se răsti la ea, de era să

încremenească de spaimă:

— He-hei, babă, încotro?... Înapoi, he, că nu-i aici crâșmă!...

Și femeia cea smeadă și necăjită, îngrozită de glasul cel răgușit al viteazului, abia îndrăzni să îngâne câteva vorbe tânguite:

— Fă-ți o bunătate și nu mă huidui și mă îngăduie, că io-s mamă la domnul Ionică, la...

— Ha?

— Așa, așa, domnul Ionică-i ficiorul meu... și...

— Domnul maior Harosa Ion?... Așa?... Aceea-i altceva! Ia acolo-i... bonăi oșteanul îmblânzit, măsurând-o c-un rânjit batjocuritor din creștet până-n tălpi.

Vreo câțiva domni, frumoși și lucitori ca prea-sfințitul soare, povesteau și râdeau cu hohot în curtea cazarmei. Leliuca nu mai biruia de mirare și de bucurie, căci între domnii cei mândri zărise și pe odrasla ei, pe Ionică. Și încă, bag seamă, el era cel mai de frunte, că el și pe guler purta o pată de aur.

Cu fața îmbujorată de căldura dragostei, cu glasul înecat de lacrimi, gâlgăi femeia, apropiindu-se de domni:

— Ionică! Scumpul și puiul mamii...

D-l Ionică a îngălbenit ca un mort, dintr-ntâi când i-a auzit vocea. O vârstă roșă-foc i se aprinse mai apoi pe umerii obrajilor și buzele începură a-i tremura ca de friguri. Se întoarse către babă cu pași grăbiți și o întrebă scurt și îndesat că ce vrea. Și cum baba n-avea putere să scoată în pripă nici o vorbă, el adăogă repede:

— Acuma n-am vreme de pierdut... Vină de altădată!...

Fața femeii se făcu ca varul stins proaspăt. O clipă stătu ca atinsă de fulger, dar apoi, viindu-și în ori, își șterse lacrimile cu dosul palmei, își îndreptă năframa pe cap și încetuc se întoarse iar în satul ei cel sărăcuț și nevoiaș. Dumineca, când își hodinesc oamenii ciolanele sfărmate de zoală, povestea cu glas tremurător țăranilor gură-cască:

— Încă Ionică-i tare mare domn, o, Doamne! El poartă

guler de aur... atâta-i de mare domn!

Și, povestind, plângea, plângea să se prăpădească...

Oamenii spuneau că plânge de fericită...

Și anii trecură repede-repede, ca și cum trece vijelia.

Domnul Ionică viețuia, ziua-n cazarmă, noaptea-n crâșme, și nu se sfârșea de nime-n lume. Numai în toiul petrecerilor zgomotoase i se răvenea sufletul. Mai ales de se întâmpla să fie înconjurat de oameni tineri. Bag seamă în tovărășia lor uita că căpățâna lui a pleșuvit, că podagra îl bântuie tot mai necruțat... uită că el e bătrân. Ș-atunci oftă și se tânguia răscolind pățanii fantastice din vremurile cele bune cari au trecut, din vremurile când el era mai tânăr și mai voinic.

Dar, într-o dimineață plină de soare și de viață, domnul Ionică, bălăcind somnoros cătră cazarmă, simți ceva neobișnuit, ca și când un fior de durere i-ar furnica prin inimă. Și părea că-i lipsește ceva... Ceva ce nu se găsește nici între zidurile pustii ale cazarmelor și nici în sălile prea luminoase ale birturilor. Își aduse aminte, crică numai din senin, de o femeie smeadă, necăjită, și-n clipa aceea începură a-i rămânea-n urechi trei cuvinte zdruncinate, înmuiate în lacrimi. Cât fusese ziua de mare, glasurile acelea îi plânseră în creieri ca niște vaiere descătușate. Iar din vuietele acestea încetinel i se desluși toată goliciunea vieței sale. Se vedea stingher, împresurat de străini nepăsători și i se ducea sufletul după un picuraș de iubire adevărată. Acuma îi era dor de femeia aceea necăjită și ar fi vrut să mai poată da o dată față cu ea... Ei, dar leliuca se dusese de multișor pe urma badii Ion, ca să-i spuie și lui ce domn mare s-a făcut din Ionică... ce domn mare!

Și vremea alerga ca și cum aleargă fulgerele în norii de ploaie.

Venise toamna, o toamnă pocită și tristă ca jalea cea amară. Prin văzduhul cenușiu rotocoleau smocuri rare de frunze ruginite. Vânturi strașnice măturau pământurile înțelenite, umplând lumea cu fiorii morții.

Domnul Ionică și-a luat inima-n dinți, s-a îmbrăcat sărbătorește și-a mers ață la domnișoara Tincuța Pop. Și i-a mărturisit domnișoarei Tincuța că o iubește și că nu mai poate trăi fără dânsa.

Tincuța l-a ascultat sfioasă, cu ochii țintiți în pământ, c-un zâmbet de încurajare pe buze, cum trebuie să facă o fată binecrescută, dar de răspuns nu i-a răspuns nimica. Căci domnișoara Tincuța era fată bătrânucă și cumințită și știa de rost că tăcerea-i miere. În momente d-acestea e mai bine să înroșești până după urechi decât să-ți deschizi gura. Câți „tineri de bună speranță” i-au alunecat ei printre degete, numai și numai pentru că fusese prea vorbăreață?

Oh nici aminte nu vrea să-i ție! Domnul nostru nu așteptase mai mult. Tăcerea înseamnă învoire, deci se simțea pe deplin fericit.

Și, într-adevăr, părea că domnul Ionică o să umble bine, căci Tincuța în vremea aceea sta să moară de dorul măritișului. Se săturase până peste cap de câte primăveri și baluri a cârmuit și aștepta însetată să se vadă odată mireasă, dar mireasă cum se cere, cu popă și cu fum de tămâie. Îi spusese de mult mamei sale, ori domnul Ionică, ori altul. Și mămica a sărutat-o pe frunte, vărsând lacrimi de bucurie, pentru declarația aceasta...

S-a întâmplat însă că chiar în timpul ăst de fericire domnișoara Tincuța să mai capete un ofert, și încă un ofert mai tânăr ca domnul nostru, unul care avea și câteva fire de păr pe cap. Acesta, îndemnat de niște „afaceri pecuniare urgente”, se puse cu toată istețimea pe lângă Tincuța și, până să ia seamă domnul Ionică, se logodi cu ea...

Domnul maior, nătâng și într-o dungă cum era, s-a supărat foc și pară și și-a zis că nu se dă biruit, mai bine... Și numaidecât începu o campanie desperată, a cărei țintă era izgonirea rivalului, dar care se sfârși cu strivirea domnului nostru...

Degeaba îi fură toate sforțările. Tincuța „înota în valurile fericirei” și nu-i lua în seamă nici cele mai strașnice și

ademenitoare priviri. De câte ori domnul, zgulit într-un jeț din salon, vrea să-i ceară deslușiri, domnișoara Tincuța îl prevenea surâzând:

— Cum te afli, domnule? Cum o mai duci cu podagra?...

Căci, vezi bine, Tincuța era fată cu duh și-i plăceau glumele. Și care glumă e mai bună ca cea zidită pe supărarea altora.

Domnul Ionică tăcea și ofta și nu-și putea lua ochii de la ea. O mângâia cu privirile nebunaticei lui iubiri de bătrân îndrăgostit și se zbuciuma grozav când se cugeta că femeia asta o să fie a unui străin.

„Ua, ua! își zicea de nenumărate ori. Ce mai odor de fată! Oh! Oh! Și ce odor de femeie s-a alege din dânsa... oh, ce odor de femeie scumpă!”

Și pe când monologhiză el așa, Tincuța își migălea grațioasa veriguță de aur de pe degetul inelar...

De altmintrelea, domnișoara nu lua în nume de rău stăruința domnului Ionică. Ea socotea că dragostea aceasta nemărginită îi ridică prețul în ochii celuilalt. Mamică-sa era de altă părere. Ea, dimpotrivă, susținea că-i destulă o botă la o oală, mai ales dacă oala e bătrână. Așadară, mămica aștepta numai un prilej binevenit ca să poată da drumul domnului nostru.

Scurt la vedere din firea lui, domnul nu observă nimic din transfigurarea d-nei Pop, nici când de pe buzele ei supte dispăruse de tot obișnuitul zâmbet călduros de mamă cu fată de măritat. El înainta nesmintit pe cărarea apucată, nădăjduind că la urma urmelor truda lui va fi încoronată de izbândă.

Dar s-a înșelat domnul Ionică.

Odată, când se strecoră în salon cu cunoscuții săi pași tiptili, fuse întâmpinat de mămica:

— Regret mult, domnule maior, dar Tincuța nu-i acasă. Și chiar de-ar fi acasă, nu i-aș putea permite să mai primească vizitele d-tale, cari, admit, ne foarte măgulesc, dar fiindcă Tincuța e deja logodită... *Et caetera.*

Domnul bâlbâi zăpăcit câteva fraze încurcate, apoi ieși din casă ca opărit cu leșie. Mintea îi fierbea frământată de gânduri. Ceasuri întregi, ceasuri lungi a trebuit să pribegească pe străzile noroioase, pipernicit de rușine și de durere.

Și-n oarele acestea vorbele femeii cea smeadă și necăjită îi răsăriră iar în creieri și începau inima ca niște ace de foc.

Cu obrajii lipiți de masă, domnul Ionică al nostru dormea dus. Căpățâna lui pleșuvă strălucea ca o oglindă în lumină albă a lampelor.

— Apoi? întrebarăm într-un glas.

— Apoi priviți-l! zise povestitorul flegmatic.

— Și oare ce are de gând să mai facă? insistă unul mai îndrăzneț.

— Mai știi?... răspunse scurt și tainic cel întrebat.

Mâne-zi ne-am trezit c-o senzație în spate. Tot orașul vorbea de domnul Ionică. Cică în zori de zi ar fi cârmit-o cu lăutarii sub fereastra d-șoarei Tincuța Pop, că acolo supt fereastră și-ar fi tras un glonț în cap, că...

HRUBA

Ieși furtunatec parcă l-ar fi alungat cineva, trântind ușa în urma sa. Ovreul însă se răpezi după el și-i strigă, mișcându-și spasmotic barba neagră și ascuțită:

— Apoi să te ții de târg, bade Dumitre... să nu-mi faci iar buclucuri...

Dumitru se opri scurt, se întoarse spre ovreu și-l privi oleacă așa pironitor, dar apoi, fără să zică ceva, porni înainte agale, cu pașii săi scurți și prăvălatici. Mergând însă, tot minten-minten se oprea, își întorcea mutra învăscută cu peri spâni încâlciți și cărunți și bolborosea, făcea gesturi largi cu mânile parc-ar fi amenințat pe cineva.

Când se apropie însă de căsuța lui, de hruba lui, cum îi ziceau oamenii, prinse a-și iuți mersul. Îi venea parcă să alerge, să ajungă mai degrabă. Și ajunse lihăind, și sudorile îi curgeau gârlă pe față.

Intră. Vranița scârțâi prelung, ca un plânset de copil mic, flămând. Și-n mijlocul ogrăzii Dumitru se opri, își împlântă picioarele în două lături, își încrucișă mânile pe piept și se uită lung la hrubă, parc-ar fi vrut s-o îmbrățișeze întreagă o dată. Ochii îi sticleau, buzele îi tremurau și deodată i se ivi pe față o tresărire de bucurie.

— N-o vând, să știu că-mi dă comorile pământului, blodogorî apoi încet, dus.

Dinspre dealurile din preajmă tainele înserării se coborau asupra satului răsfirat în fundul văii. Albastrul cerului zâmbea molatec în jos, numai în crucea asfințitului niște bolbocări de nouri afumați își rădicară capetele uriașe și încremenind în liniștea văzduhului se holbau înaintea lor

amenințătoare. Fâșii late de lumină aurie sulițau din dosul nourilor, ca niște zvârcoliri de moarte a unui uriaș opaiț. Apoi încetinel întunerecul împresură coprinsul și câteva stele răsăriră sfioase pe vânătul văzduhului, aruncând frânturi slabe de lumină albă în văzduh.

Dumitru sta tot acolo, măsurând cu dragoste hruba. Coperișul țuguiat de șovar era ciuruit binișor. Cuibul de cocostârc din crăcana căpriorului din colț era părăsit. Mușchi verde-gălbui coperea desișul paielor ca o învelitoare de catifea, și pe alocuri spărturile coperișului, pe cari fumul le trase cu smalț negru, căscau ca niște ochi ai unui muribund. Mușcăturile streașinelor parcă erau un șir de dinți răi ai unui moșneag neputincios - o amintire grozavă din foametea cea mare când vitele își alintau foamea cu trestia coperișurilor. (Pân' la sfârșit când se dărâmă.)

— Ar trebui s-o acoper din nou, bâigui Dumitru ca prin vis, da... da... i s-a prăpădit hăt rău *hăizașul*[1]... Da' am s-o fac nouă... am să-i pun un coperiș de dranițe ca care să nu se mai găsească în sat...

Își mângâia barba văblărită bâiguind așa, și gândindu-se cum are să-și tocmească casa. Dar apoi o mustră mai departe și văzu, ceea ce știa și văzuse de mult, că părețiі s-au strâmbat avan. Hopuri lungi, ca niște duluri, pe trupul unui animal bătut fără milă, o încolăceau parc-ar fi fost de bârne. Și era numai de nuiele. Dar se cufundase binișor în pământ. Acum prispa, prispa ceea pe care își odihniseră ciolanele atâtea neamuri de neamuri, abia se mai cunoștea, ajunse să fie una cu ograda, cu straturile grădinuții. Și era

[1] Acoperișul de la casă, șură sau grajd. În Maramureș se face acoperiș (hăizaș) chiar și deasupra porților de lemn, de la intrarea în gospodărie. Acesta „este construit, aproape fără excepție, în două ape. (...) Rândul al doilea de draniță, care depășește cu 10 cm. înălțimea acoperișului, formează creasta. De obicei, creasta se termină în coadă de rândunică având un evident rol ornamental (Nistor 1977: 22). „Pă un hăizaș de casă, ce zine pă apă, ca o șaică, zdéra și țâpure Roman Toadér șî cu un prunc” (Lenghel 1979: 131). – Din magh. hajzás (MDA).

crăpată, spartă, n-o mai măluise nimeni de când a închis baba ochii...

— Se surpă sireaca, că-i bătrână, șopti iar Dumitru cu jale. Se surpă și n-am ce să-i fac... Da' cricã i-oi mai pune-o proptea ia, colo... Așa, așa, atunci o mai ținea oleacă de vreme...

Era proptită hruba și ici și colo cu niște drugi noduroși clencioși, dar tot nu mai ținea. Era pesemne prea-prea bătrână...

Întunericul se-ngroşa tot mai dinadins. Licăririle stelelor se stinseră. Cearșaful negru de nouri învăluise bolta și toate colțurile.

Dumitru se puse pe podmol și-și adânci capul în palme...

Străluciri străpungeau. În răstimpuri întunericul. Apoi într-un târziu o bubuitură uriașă se desprinse din baierile cerului. Și luminile se întețeau și tunetele se urmau repede-repede. La lumina fulgerilor se deslușea o clipă rostogolirea bulgărelor de nouri, cum se prăvălesc și se ciocnesc gata-gata să se prăbușească pe pământ. Apoi deodată stropi mari, lați începură a plescăi pe pământ. Pocnetele picurilor se amestecară în o răpăială furtunoasă...

1908